

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

58-2

Brno 2017

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

58-2

BRNO 2017

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 58
Volume 58

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada Editorial board	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Hedvika Břínková, Zdenka Kosarová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Zuzana Loskotová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Azu design, s. r. o.
Software Software	Adobe InDesign CC
Fotografie na obálce	Stříbrný prsten s kuželovitým butonem zdobený granulací, 9. století. Mikulčice, 3. kostel, hrob 454 (obr. 12, str. 41).
Cover Photography	The silver ring with conical button decorated with granulation, 9 th century. Mikulčice, 3 rd church, grave no. 454 (fig. 12, pg. no. 41).
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Čechyňská 363/19 602 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design, s. r. o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2017
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Copyright ©2017 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., and the authors.

Obsah

Studie a krátké články Case Studies and Short Articles Studien und kurze Artikel	5
<i>Dieter Quast</i> Der römische Bergkristallring aus dem langobardischen Gräberfeld Holubice	7
<i>Šimon Ungerman</i> Prachtfingerringe im frühmittelalterlichen Mähren (9.–10. Jahrhundert). Bemerkungen zur Chronologie und Provenienz des großmährischen Luxusschmucks	19
<i>Pavel Šlězár</i> Archeologický výzkum u kostela Panny Marie Sněžné. Příspěvek k problematice počátků opevnění a církevních staveb na olomouckém Předhradí	97
<i>Petr Kočár, Romana Kočárová</i> Archeobotanické analýzy raně středověkých vrstev z Olomouce, Denisovy ulice, před kostelem P. Marie Sněžné	129
<i>Petr Žákovský, Tomasz Cymbalak, Jiří Hošek, Miroslav Dejmál</i> Nález pozdně středověkého dlouhého meče z Prahy – Nového Města	141
Přehled výzkumů na Moravě a ve Slezsku 2016 Overview of Excavations in Moravia and Silesia 2016 Übersicht den Grabungen in Mähren und Schlesien 2016	189
Středověk a novověk, Middle Ages and Modern Times, Mittelalter und Neuzeit	
Bílovice-Lutotín (k. ú. Bílovice, okr. Prostějov)	191
Blučina (okr. Brno-venkov)	191
Borotín (k. ú. Borotín u Boskovic, okr. Blansko)	191
Boršice (k. ú. Boršice u Buchlovic, okr. Uherské Hradiště)	192
Branky (k. ú. Branky, okr. Vsetín).	194
Brno (okr. Brno-město)	194
Brno (k. ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město)	204
Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město).	205
Bruntál (k. ú. Bruntál-město, okr. Bruntál)	205
Březina (k. ú. Březina u Křtin, okr. Brno-venkov)	206
Bučovice (okr. Vyškov)	207
Býškovice (okr. Přerov)	208
Černá Hora (okr. Blansko)	208
Drahanovice (okr. Olomouc)	209
Drnholec (okr. Břeclav)	210
Držovice (k. ú. Držovice na Moravě, okr. Prostějov).	210
Hlásnice (k. ú. Hlásnice u Šternberka, okr. Olomouc).	211
Hlučín (okr. Opava)	211
Holasovice (okr. Opava)	212
Holešov (k. ú. Holešov, okr. Kroměříž)	212
Holubice (okr. Vyškov).	213
Horní Suchá (okr. Karviná)	213
Hostěnice (okr. Brno-venkov).	214
Chropyně (okr. Kroměříž)	214
Jedovnice (okr. Blansko)	214

Jinačovice (okr. Brno-venkov)	215
Kobylnice (okr. Brno-venkov)	215
Kobylnice (okr. Brno-venkov)	216
Kralice na Hané (okr. Prostějov)	216
Krnov (okr. Bruntál)	217
Křenovice (k. ú. Křenovice u Slavkova, okr. Vyškov)	218
Lanžhot (okr. Břeclav)	219
Lednice (k. ú. Lednice na Moravě, okr. Břeclav)	219
Lipník nad Bečvou (okr. Přerov)	220
Loučany (k. ú. Loučany na Hané, okr. Olomouc)	223
Lutín (okr. Olomouc)	223
Lysice (okr. Blansko)	223
Mokrý-Horákov (k. ú. Horákov, okr. Brno-venkov)	224
Moravský Písek (okr. Hodonín)	224
Morkovice-Slížany (k. ú. Morkovice, okr. Kroměříž)	224
Mutkov (okr. Olomouc)	225
Napajedla (okr. Zlín)	226
Nové Město na Moravě (k. ú. Olešná na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou)	226
Ochoz u Brna (okr. Brno-venkov)	227
Olomouc (k. ú. Bělidla, okr. Olomouc)	228
Olomouc (k. ú. Klášterní Hradiško, okr. Olomouc)	229
Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc)	231
Olomouc (k. ú. Olomouc-město, okr. Olomouc)	232
Olomouc (k. ú. Slavonín, okr. Olomouc)	234
Olšany u Prostějova (okr. Prostějov)	235
Opava (Opava-město, okr. Opava)	236
Ostrava (k. ú. Moravská Ostrava, okr. Ostrava-město)	237
Otrokovice, Napajedla (okr. Zlín)	238
Nedvědice (k. ú. Pernštejn, okr. Brno-venkov)	239
Pavlov (k. ú. Svinov u Pavlova, okr. Šumperk)	242
Plumlov (k. ú. Žárovice, okr. Prostějov)	242
Podolí (k. ú. Podolí u Brna, okr. Brno-venkov)	243
Pozořice (okr. Brno-venkov)	243
Prostějov (okr. Prostějov)	243
Prostějov (k. ú. Čechovice u Prostějova, okr. Prostějov)	246
Přerov (k. ú. Lýsky, okr. Přerov)	247
Rataje (k. ú. Popovice u Kroměříže, okr. Kroměříž)	247
Roštín (okr. Kroměříž)	247
Rousínov (k. ú. Vítovice, okr. Vyškov)	248
Skalka (k. ú. Skalka u Prostějova, okr. Prostějov)	248
Slavkov u Brna (okr. Vyškov)	249
Staré Město (k. ú. Staré Město u Uherského Hradiště, okr. Uherské Hradiště)	249
Stařechovice (k. ú. Služín, okr. Prostějov)	250
Strážnice (k. ú. Strážnice na Moravě, okr. Hodonín)	250
Šelešovice (okr. Kroměříž)	253
Štěpánov (k. ú. Moravská Huzová, okr. Olomouc)	254
Uherčice (k. ú. Uherčice u Znojma, okr. Znojmo)	255
Úničov (k. ú. Dětrichov, okr. Olomouc)	256
Valašské Meziříčí (k. ú. Krásno nad Bečvou, okr. Vsetín)	256
Valašské Meziříčí (k. ú. Valašské Meziříčí-město, okr. Vsetín)	257
Vavřinec (k. ú. Suchdol v Moravském krasu, okr. Blansko)	257
Veverská Bítýška (okr. Brno-venkov)	257
Vysoké Popovice (okr. Brno-venkov)	258
Vyškov (okr. Vyškov)	258
Vyškov (okr. Vyškov)	258
Zašová (okr. Vsetín)	259
Zlín (okr. Zlín)	259
Zlín (k. ú. Malenovice u Zlína, okr. Zlín)	259
Žerotín (okr. Olomouc)	260

STUDIE A KRÁTKÉ ČLÁNKY
CASE STUDIES AND SHORT ARTICLES
STUDIEN UND KURZE ARTIKEL

Recenzovaná část

Peer-reviewed part

Rezensierter Teil

NÁLEZ POZDNĚ STŘEDOVĚKÉHO DLOUHÉHO MEČE Z PRAHY – NOVÉHO MĚSTA

ARCHAEOLOGICAL FIND OF A LATE MEDIEVAL LONG SWORD FROM PRAGUE – NOVÉ MĚSTO/NEW TOWN

PETR ŽÁKOVSKÝ, TOMASZ CYMBALAK, JIŘÍ HOŠEK, MIROSLAV DEJMAL

Abstract

The archaeological excavation conducted in Prague – New Town in 2013 at the intersection of today's Národní třída – Mikulandská streets, i.e. in the medieval New Town, yielded, among other things, the unique find of a late medieval long sword. The sword was found in an oval feature of an unknown function (definitely not a cesspit), whose demise dates to the turn of the 16th century. The sword, which can be classified as an Oakeshott type XVIIIb, T14, 12a, can be dated to the period between the second half of the 15th century and the beginning of the 16th century. These and other findings come from an analysis of the find situation, from metallographic examination, and mainly from detailed typo-chronological analysis of the weapon and marks, by which the sword was signed.

Klíčová slova

Sword – Prague – Prague New Town – archaeological excavation – Late Middle Ages – metallography – sword mark

1. Úvod

Ve druhé polovině roku 2013 se uskutečnil jeden z velkých archeologických výzkumů, které v nedávné době provedlo na území Nového Města pražského místní pracoviště Národního památkového ústavu. Zjištěné antropogenní aktivity a množství a pestrost získaných nálezů poskytly nové poznatky k dějinám osídlení této části metropole. Mezi neobvyklé artefakty spadající do období pozdního středověku je třeba zařadit pozdně středověký meč, který byl deponován ve větší jámě v zadní části městské parcely. Přestože nejsou nálezy různých druhů militarií v měšťanském prostředí úplnou výjimkou, je třeba tento nález považovat za ojedinělý.¹

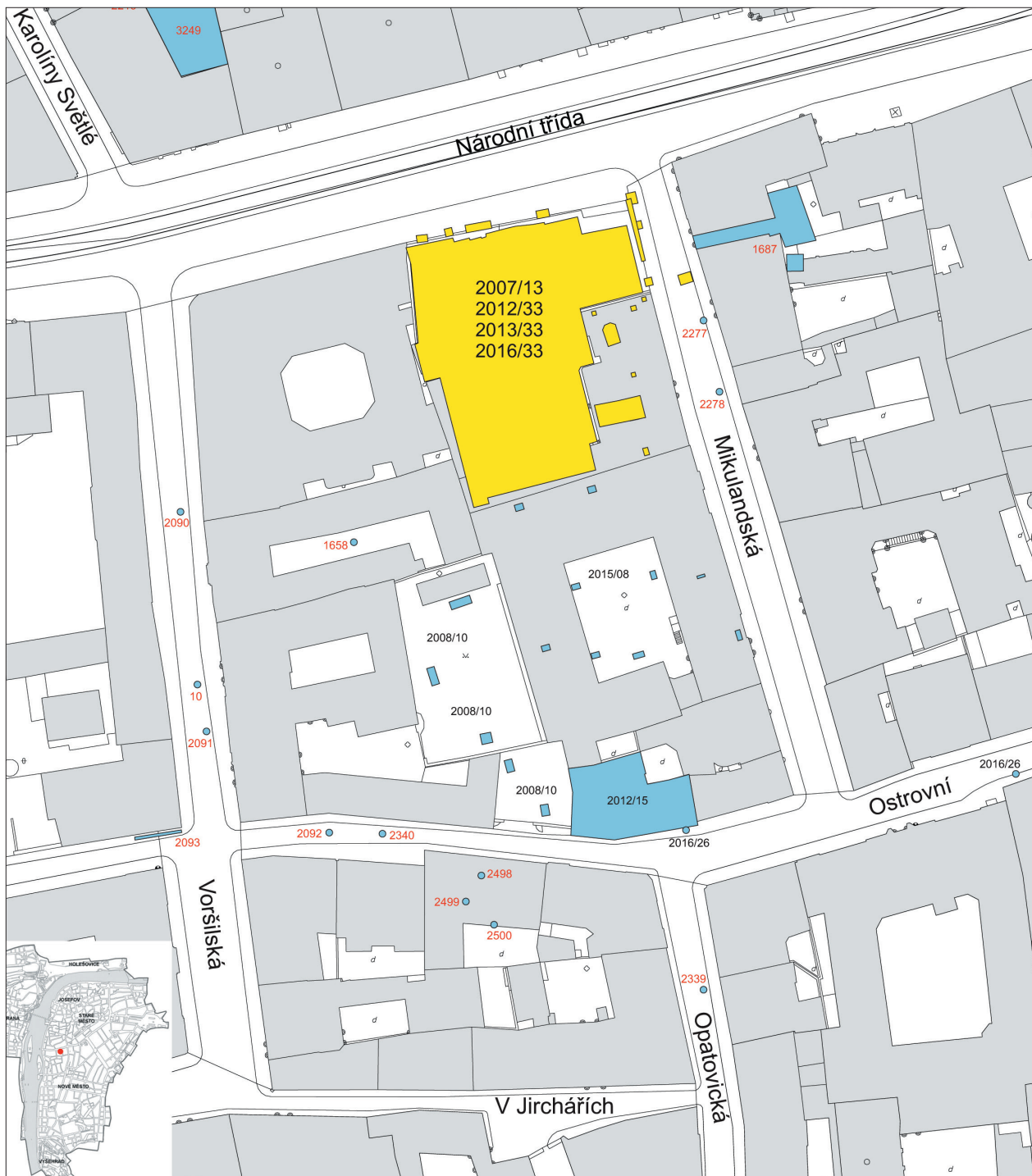
2. Lokalizace výzkumu

Tři parcely (č. 841, 842, 843), na jejichž ploše byly prováděny záchranné archeologické práce, se nalézají na rozhraní Starého a Nového Města pražského, v těsném sousedství původního hradebního pásu a dnešní křižovatky ulic Národní třída – Mikulandská. Dosaďadní využití zmíněných pozemků a původní zástavby prochází v současnosti významnou proměnou, jejímž výsledkem bude nový hotelovo-kancelářský kom-

plex (Palác Národní). Terénní výzkum² se soustředil na dvůr a dvorní křídla domu čp. 135 (Schönkirchovský palác) v Mikulandské ulici a prostor proluky u Národní třídy (bývalá čp. 136 a čp. 137). Celkem zde byla prozkoumána plocha o rozloze cca 1560 m², tedy téměř čtvrtina historického nadloží zdejšího domovního bloku (obr. 1). Průměrná mocnost historického nadloží lokality se pohybovala kolem 2,8 m (Cymbalak, Dejmal 2014a).

Poloha studované lokality na Mapě Evropy.
Location of the site on a map of Europe.

Obr. 1. Praha 1 – Nové Město, domovní blok mezi ulicemi Národní třída, Mikulandská, Ostrovní a Voršilská. Výřez z Mapy stavu archeologických terénu v Pražské památkové rezervaci. Žlutě – plocha výzkumu, v jehož průběhu byl nalezen popisovaný meč, modře – ostatní výzkumy, šedě – dnešní zástavba. Stav výzkumu do roku 2005 podle L. Hrdličky (Hrdlička 2005, 2009), akce z let 2005–2016 označeny pořadovými čísly archeologických výzkumů Národní památkový ústav a vyneseny dle terénní dokumentace uložené v archivních fondech Národního památkového ústavu Praha. Zpracovali E. Ditmar, T. Cymbalak 2016.

Fig. 1. Prague 1 – New Town, house block bounded by Národní třída, Mikulandská, Ostrovní and Voršilská streets. Excerpt from Map of the Archaeological Terrain in the Prague Heritage Zone. Yellow – Excavation area in which the described sword was found; blue – other excavations; grey – today's development. State of excavations until 2005 according to L. Hrdlička (Hrdlička 2005, 2009), excavations from 2005–2016 labelled with the serial numbers of archaeological excavations conducted by the National Heritage Institute (NPÚ – Národní památkový ústav) and plotted according to the terrain documentation filed in the archives of NPÚ Prague. Compiled by E. Ditmar, T. Cymbalak, 2016.

3. Archeologický a historický kontext lokality

Nejstarší doklady lidské činnosti ve zkoumaném prostoru spadají do období pravěku. Mezi nejvýraznější doklady pravěkého osídlení můžeme zařadit například sídlištní jámu situovanou v severozápadní části dvora čp. 135. Z její spodní partie bylo získáno několik fragmentů keramiky náležející hrnci s jedním uchem (tzv. koflík; starší doba bronzová – únětická kultura). V nejnižší partii historického nadloží bylo také zaznamenáno několik desítek objektů kruhového a oválného tvaru o různém průměru (povětšinou sloupové, někdy i rozměrnější oválné jámy), jež byly zahloubeny do tzv. půdního typu a povrchu šterkopískové terasy Vltavy. Jejich prostorové uspořádání a vzájemné proporce dovolují celou situaci interpretovat jako pozůstatky tzv. dlouhého domu. Fragment nezdobené mladoférické spony samostřílové konstrukce s dlouhou obdélníkovitou nožkou, ze které se zachoval lučík a zachyovač, představuje doklad protohistorického osídlení lokality. Předmět lze zařadit do konce 3. až počátku 4. století po Kristu (Cymbalak, Dejmal 2014b).

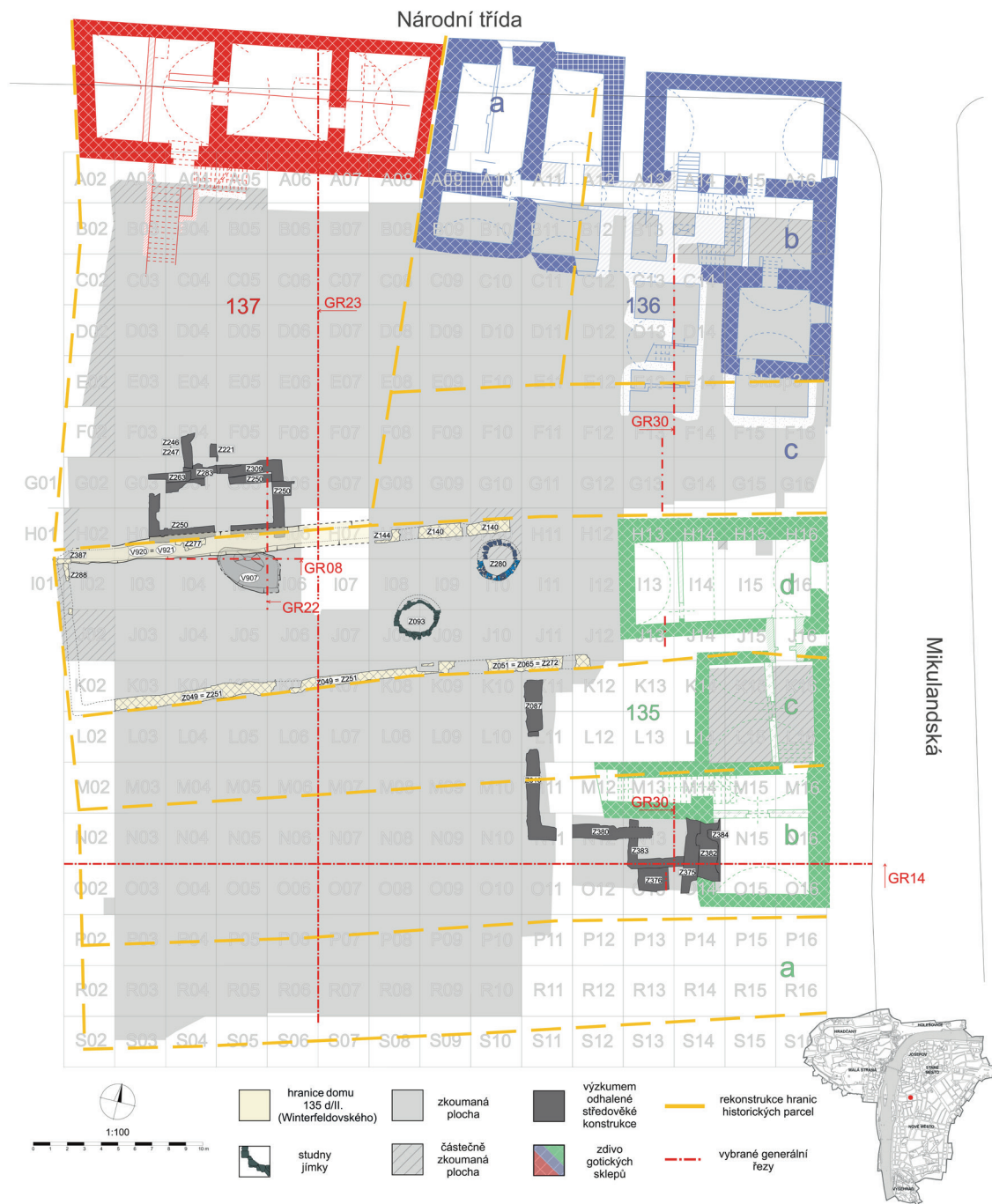
Vyšší intenzitu využití zdejšího území je nutno spojovat s evolucí jádra pražské předlokační aglomerace ve 2. polovině 10. století (Čiháková 1999, 20; Hrdlička 2000b, 50; 2000a, 198) a především se sílící sídlištní činností obyvatel pravého břehu Vltavy v raném středověku (polovina 11. – polovina 12. století; Cymbalak, Podliska 2008, 309–310). Jako projev tohoto procesu v rámci sledované plochy můžeme označit nejstarší sídlištní horizont s výskytem zlomků keramických nádob s vyspělými formami kalichovitě profilovaných okrajů, které byly doprovázeny zástupci archaicky zduřelých profilací a četnými objekty různých tvarů (kúlové, sloupové a tyčové jámy, žlábký). Pro mladší vývojovou fázi raně středověkého osídlení jsou charakteristické zahloubené a polozahloubené dřevohliněné domy s relikty dřevěných konstrukcí. Prozatím bylo v rámci zkoumané plochy identifikováno patnáct těchto staveb, přičemž deseti z nich je možno přisoudit obytný charakter. Obdobné nálezyvé situace byly v posledních letech dokumentovány i v nejbližším okolí.³ Datovací materiál, získaný ze zanikových fází raně středověkých domů z Mikulandské ulice, představují početné soubory keramiky s archaicky a klasicky zduřelými okraji, doprovázené menším počtem fragmentů s velkými vzhůru vytaženými profilacemi (polovina 12. – závěr 13. století) a denárovými ražbami. Ve shodě s výsledky naposledy provedené historické rešerše (Musílek 2015, 3–6 – tam odkazy na starší literaturu) je možno relikty původních obydlí interpretovat jako severní část raně středověké osady Opatovice (Wallisová 1998), jejíž jádro tvořil jižněji lokalizovaný románský kostel sv. Michala (Bařková *et al.* 1998, 125). Při výčtu závažných objevů provedených během výzkumu je třeba na tomto místě uvést

fragment okrajové části raně středověkého pohřebiště (12. století). V souvislosti se zde prezentovanou problematikou jde o tematický a polohově okrajový nálezy, avšak jeho význam pro dějiny lokality nelze podceňovat. Proto mu bude věnována odpovídající pozornost na jiném místě.

Znatelný rozdíl ve způsobu využití zkoumané plochy v úvodní fázi vrcholného středověku můžeme spojit se vznikem samosprávného celku Starého Města pražského a s výstavbou jeho opevňovacího pásu (1. polovina 13. století). Tento radikální zásah do podoby sídelní struktury pravobřežní části aglomerace patrně odráží vznik několika desítek pyrotechnologických objektů, které byly zachyceny v průběhu popisovaného výzkumu, a to především v místech zaniklých či spíše řízeně zrušených polozahloubených obydlí.

Pro období mezi 2. polovinou 13. a 1. polovinou 14. století byl doložen nárůst historického nadloží a výskyt několika zahloubených (0,2–0,5 m) objektů čtvercového či obdélníkového tvaru. Některé z nich doplňovala kamenná podezdívka. Výskyt zmíněných reliktních nadzemních staveb byl zaznamenán u západní fronty současné Mikulandské ulice a představuje doklad opětovného trvalého osídlení zkoumané plochy. Vzájemné uspořádání a soustředění těchto struktur podél komunikace může dokládat krystalizační fázi organizace prostorových vztahů v jižním předpolí staroměstských hradeb. Složitý stratigrafický vývoj historického nadloží ve sledovaném období potvrzují četné nálezy zlomků červeně malované keramiky a mladší mincovní ražby,⁴ které se vyskytovaly v zásepech a nejbližším okolí jednotlivých staveb. Hektické proměny, jež byly zaznamenány ve zkoumaném prostoru, dokládají vzrůstající se potenciál území před městskými hradbami⁵ a můžeme je vnímat jako předzvěst blížící se karlovske lokace Nového Města pražského.

Vyvrcholením výše shrnuté proměny oblasti bylo založení nového městského celku v roce 1348. Nejvýraznější prvek rané městské fáze zástavby lokality byl zastoupen takřka pravouhlým nárožím, které tvořila nasucho postavená zeď (opuka, křemence, valouny, břidlice, zlomky cihel, hroudy malty – jakožto recyklovaný stavební materiál). Konstrukce představovala podezdívku čtvercového nebo obdélníkového domu, který polohově nahradil dvě stavby z předchozího období. Zdá se, že při výstavbě obydlí se uplatnily především dřevěné konstrukce, neboť stopy použití malty jako pojiva nebyly doloženy, a to jak v rámci vlastní konstrukce podezdívky, tak v podobě krust či výlitků v jejím nejbližším okolí. Zanik domu spadá do závěru 2. poloviny 14. až počátku 15. století. Někdy v úvodu 15. století na skoro stejném místě (cca 3 m východněji) došlo k výstavbě nového domu se sklepním prostorem lokalizovaným u Mikulandské ulice. Nově vzniklé měšťanské domy a k nim příslušné pozemky

Obr. 2. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, ppč. 841, 842, 843 (čp. 135d/II). Plocha výzkumu NPÚ PR č. 2007/13, 2012/33, 2013/33, 2016/33 na pozadí čtvercové sítě sond – světlé šedá; s vyznačením původních gotických sklepů – zeleně, modře a červeně; s vyznačením vrcholně středověkých zděných konstrukcí odhalených výzkumem – tmavší šedá; s vyznačením rekonstruovaných hranic jednotlivých měšťanských nemovitostí – žlutá přerušovaná (podle Tomek 1892 a zjištění archeologického výzkumu), plochy městiště 135d/II – světlé žlutá. Místo nálezů pozdně středověkého meče (objekt V907) – sytá šedá. Zpracovali E. Ditmar, J. Švach, N. Hladíková Trachtová, T. Cymbalak 2017.

Fig. 2. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, parcel nos. 841, 842, 843 (street no. 135d/II). Area of NPÚ Prague excavation nos. 2007/13, 2012/33, 2013/33 and 2016/33 on the background of the trench grid – light grey; with indication of original Gothic cellars (green, blue and red); with indication of high medieval masonry construction uncovered in the excavation – darker grey; with indication of reconstructed borders of individual burgher property – dotted yellow line (after Tomek 1892 and findings of archaeological excavation), street no. 135d/II – light yellow. Find location of late medieval sword (feature V907) – dark grey. Compiled by E. Ditmar, J. Švach, N. Hladíková Trachtová and T. Cymbalak, 2017.

se pak kontinuálně vyvíjely až do současnosti. Výjimku představují dvě zaniklé stavby (Deymův dům, čp. 136, ppč. 842 a Mitrovický palác čp. 137, ppč. 841), jež byly zbourány v souvislosti s rozšířením Národní třídy ve druhé polovině 60. let minulého století. Samotnou měšťanskou zástavbu se podařilo vzhledem k lokalizaci výzkumu odhalit pouze částečně (výjimku představují kompletně dochované, původně gotické sklepy Schönkirchovského paláce). Dva „nově odkryté“ gotické sklepy byly dokumentovány v severním úseku západní fronty Mikulandské ulice. Obě prostory náležely původně středověkému stavení, které bylo později zahrnuto do hmoty mladšího nárožního domu (čp. 136). Klenby odkrytých sklepů byly prolomené a interiéry zasypány až při bourání nadzemní partie zdejší zástavby v roce 1966.

Výše prezentovaný vývoj zdejší zástavby a proměnu využití k ní příslušejících pozemků ve středověkém období bylo možno detailně sledovat v prostřední části plochy dnešního Schönkirchovského paláce (čp. 135/II). Podle analogie z blízkého okolí (Cymbalak *et al.* 2011) je možno vcelku přesvědčivě konstatovat, že výše prezentovaný model evoluce středověkého měštitště je aplikovatelný i v rámci rozboru takových raně městských nemovitostí, u kterých bylo sledování bezprostředního zázemí nejstarší zděné zástavby znemožněno. Podle místopisu V. V. Tomka (Tomek 1870, 96–97; 1892) a posledně provedené archivní rešerše (Musílek 2015, 29–34) se původně jednalo o dva pozemky vlastněné řadou po sobě následujících novoměstských řemeslníků. Nelze vyloučit, že tyto domy, které V. V. Tomek označil jako 135b/II a 135c/II, mohly ve skutečnosti tvořit jen jednu nemovitost (Musílek 2015, 31–33), jež na severu sousedila s domem 135d/II (podle V. V. Tomka, Tomek 1870, 96–97). Zmíněná stavba a k ní příslušející pozemek se v pozdějším období označovaly jako dům Winterfeldovský. Tento název byl poprvé použit v nálezové Tabelle z roku 1725 (Pařez 2014, 18), která se posléze stala součástí Tereziánského katastru (1757). Původ jména ovšem není zřejmý, v písemných pramenech se dosud nepodařilo identifikovat majitele podobného jména. Hranice této nemovitosti vymezovaly parcelní zdi (Z049=Z251, Z051=Z065=Z272, Z140, Z144, Z277, Z288, Z387) nebo stopy po jejich odstranění (V920=V921), které odhalil provedený archeologický výzkum (obr. 2). Rekonstrukce průběhu hranic původních měšťanských nemovitostí dotčených terénními pracemi byla však ve značné míře znesnadněna hustou sítí mladších stavebních konstrukcí a četnými novověkými zásahy, včetně tras inženýrských sítí.

Dle V. V. Tomka (Tomek 1870, 97) i závěrů novějších výzkumů (Musílek 2015, Pařez 2014) byl prvním z písemných pramenů známým majitelem domu 135d/II švec Paldrián, který jej měl vlastnit v letech 1393–1415. K roku 1418 byl dům uváděn jako zni-

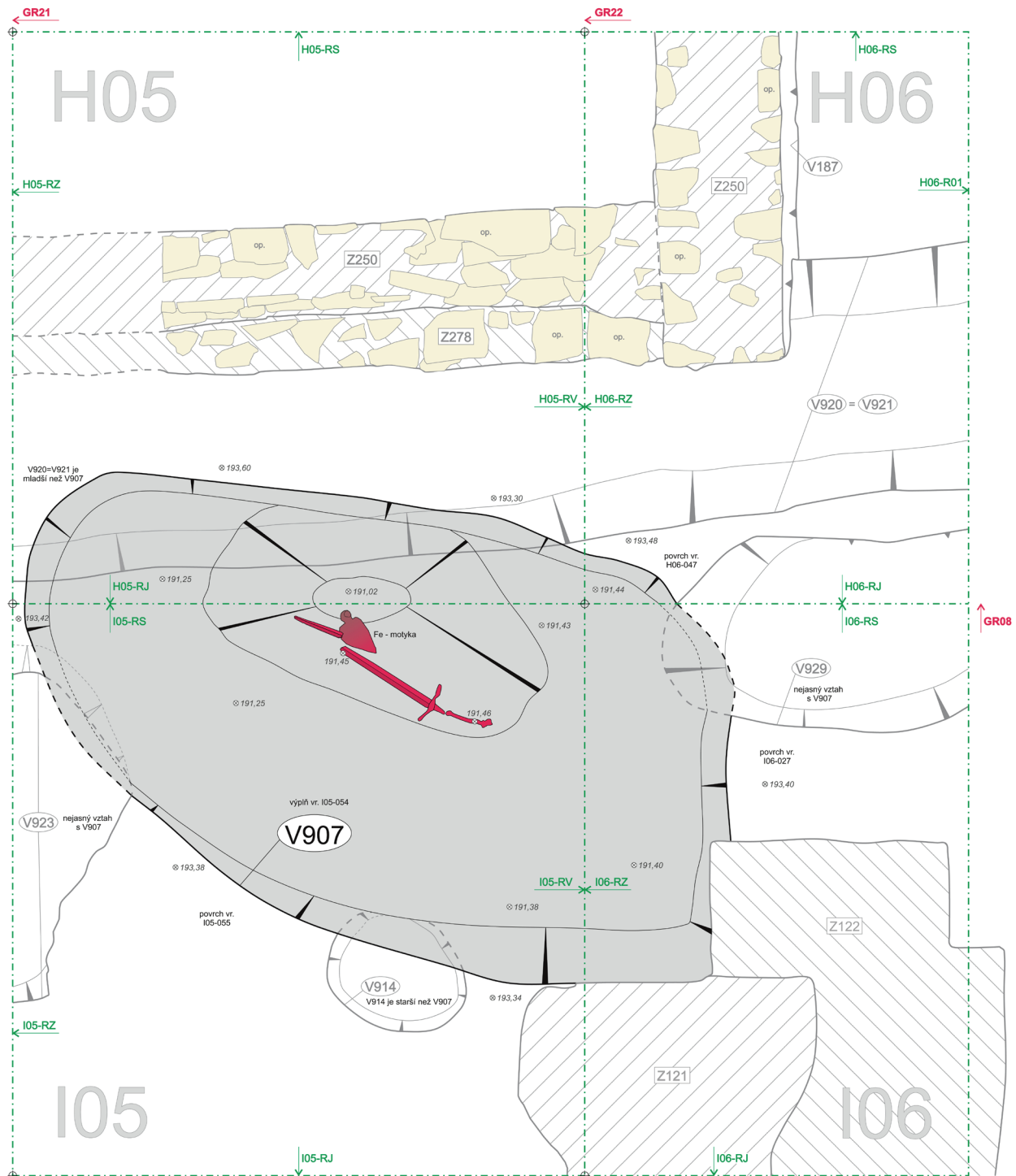
čený a opuštěný a konšely předán do užívání Řehoři lukařovi. Nemovitost byla patrně v tak špatném stavu, že byla dokonce vyjmuta z povinnosti platit berní. V roce 1424 byl dům rozhodnutím městské obce svěřen do majetku písaře Petra Paldriána, který mohl být příbuzným původního majitele, spíše ale přijal jméno podle jména užívaného pro dům (Musílek 2015, 33). Pro období následujících osmdesáti let se nepodařilo majitele domu jednoznačně identifikovat. Dalším známým majitelem byl tedy až kloboučník Šimon Punt, jehož vdova Uršula dům v roce 1502 vzdala svému druhému manželovi Petrovi, taktéž kloboučníkovi. Prameny v tomto období odrážejí i probíhající majetkové změny v nejbližším okolí parcely a reflektují scelování menších parcel a domů v této části Nového města. V roce 1506 se jméno Punt vyskytuje u zápisu o sousedním domě a v roce 1510 jsou kožišník Petr používající jméno Punt a jeho manželka Uršula zmiňováni jako kupci domu v severním sousedství. Není vyloučeno, že po koupi blíže neurčené stavby lokalizované severněji došlo ke zrušení dosud existující parcelní zdi (Z140, Z144, Z277, Z288, Z387; V920=V921).

V roce 1519 byl dům v majetku Martina kožišníka, který jej koupil od Vaňka za 30 kop pražských. Po něm dům zdědila jeho manželka Regina, která jej darovala své vnučce Anně. Ta dům v roce 1564 prodala za 73 a půl kopy českých (Musílek 2015, 33–34; Pařez 2014, 15–16).

Obr. 3. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843. Nálezová situace výkopu V907 s již zcela vypreparovaným nálezem pozdně středověkého meče č. inv. 2013/33-I05-071. Foto T. Cymbalak.

Fig. 3. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 843. Find situation of trench V907 with completely preserved late medieval sword find, inv. no. 2013/33-I05-071. Photo by T. Cymbalak.

2013/33	Národní památkový ústav - územní odborné pracoviště v hl. m. Praze		
	PRAHA 1 - NOVÉ MĚSTO		
Národní, Mikulandská ppč. 841, 842, 843, čp. 135/II.			
Zahloubený objekt s mečem			
Zpracoval:	J. Švach	Měřítko:	1:20
Vedoucí výzkumu:	Mgr. T. Cymbalak	Datum:	30.1.2017

Obr. 4. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843. Nálezová situace výkopu V907 – šedě; místo nálezů pozdně středověkého meče č. inv. 2013/33-I05-071. Graficky zpracoval J. Švach, 2017.

Fig. 4. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 843. Find situation of trench V907 (grey); find location of late medieval sword, inv. no 2013/33-I05-071. Graphic work by J. Švach, 2017.

4. Nálezová situace

V zadní partii východozápadně orientovaného městiště, které podle V. V. Tomka bylo připsáno k domu 135d/II, se nalézal rozměrný (3,8 × 2,7 × 2,3 m) objekt vejcovitého tvaru (V907; obr. 3). V nejspodnější vrstvě jeho výplně (vr. 2013/33-H05-032=H06-062=I05-071=I06-026)⁶ byl objeven zde prezentovaný, pozdně středověký dlouhý meč. Jáma se zahlubovala (2,1 až 2,6 m) do starších sídlištních horizontů a štěrkopískové terasy Vltavy (povrch 193,10 m n. m.). Stanovení funkce objektu, jehož jedinými charakteristickými prvky byly takřka kolmé stěny, nebylo možné. Postrádáme zde rovněž jakékoliv jiné, jasně interpretovatelné stopy konstrukčních prvků, jejichž pomocí by bylo možné identifikovat funkci objektu (obr. 4). Nepravidelný půdorys objektu V907 nevylučuje, že se mohlo jednat o větší zásobní jámu. S přihlédnutím na absenci organické složky v rámci výplně popisovaného výkopu můžeme vyloučit jeho odpadní charakter (viz níže).

Je zde také možno uvažovat o zahájené, avšak nedokončené realizaci zahroubené stavby v periferní části městiště. Obdobná nálezová situace – obdélný zděný sklípek (Z278) se vstupní šjí (Z246, Z247, Z221) a prolomenou valenou klenbou (Z250) – byla dokumentovaná na ploše, která ve středověku patrně náležela sousední, severněji lokalizované parcele a na přelomu 15. a 16. století byla připojena k domu čp. 135d/II (obr. 5).

Analýza stratigrafických vztahů dokumentovaných v rámci sond souvisejících s odkryvem zde popisovaného meče, ukázala, že výkop V907, v němž byla deponována zbraň, se zahluboval z úrovně 193,50 m n. m./Bpv. V nejbližším okolí tato kóta odpovídá úrovni sídlištního horizontu, jenž vznikl po založení Nového Města pražského (1348). Téměř svislé stěny objektu tak porušily starší vrcholně středověké uložení (obr. 5, 6). Nejmladší z nich (2013/33-I06-015), jež zároveň představovala nejsvrchnější část východněji ležícího oválného objektu (V929) blíže neurčené funkce, byla prostřednictvím nejmladších zástupců fragmentů stolní keramiky datovaná do období 2. poloviny 14. století. S ohledem na mladší raně novověké zásahy (možné odstranění či přesun části nadloží) včetně lokalizace popisované situace v okrajové části původního pozemku a s ní spojených změn vlastnických vztahů (viz výše), bylo stanovení zřetelné hranice mezi objekty V907 a V929 obtížné (viz obr. 4). Datace stratigraficky starší uložení sídlištního charakteru (2013/33-H06-047), do níž se zahlubovala zmíněná jáma (V929), byla na základě rozboru stratigrafie a keramických nádob a jejich zlomků získaných ze stratigraficky staršího zahloubeného kruhového objektu (V562), stanovena do období 1. poloviny 14. století. V objektu V562, který se zahluboval z úrovně cca 193,05 m n. m., tj. o 0,45 m níže než jáma V907, od které byl vzdálen o necelé 2 m jižněji (sonda J05),

byl objeven soubor rezné, převážně oxidačně ale i redukčně vypálené keramiky (včetně pár zlomků s grafitovým leštěným povrchem podobných laténskému zboží, ve kterém se nalézaly mj. tzv. technické misky (ø cca 14 cm, výška cca 8 cm), bezuchý hrnec s kulovitým tělem (ø 12 cm, výška 14 cm), zlomek světlé vypálené keramické láhve s nehtovými vrypy a okraje typu Sekanka; celý tento soubor je možno datovat do období 2. poloviny 13. až počátku 14. století.

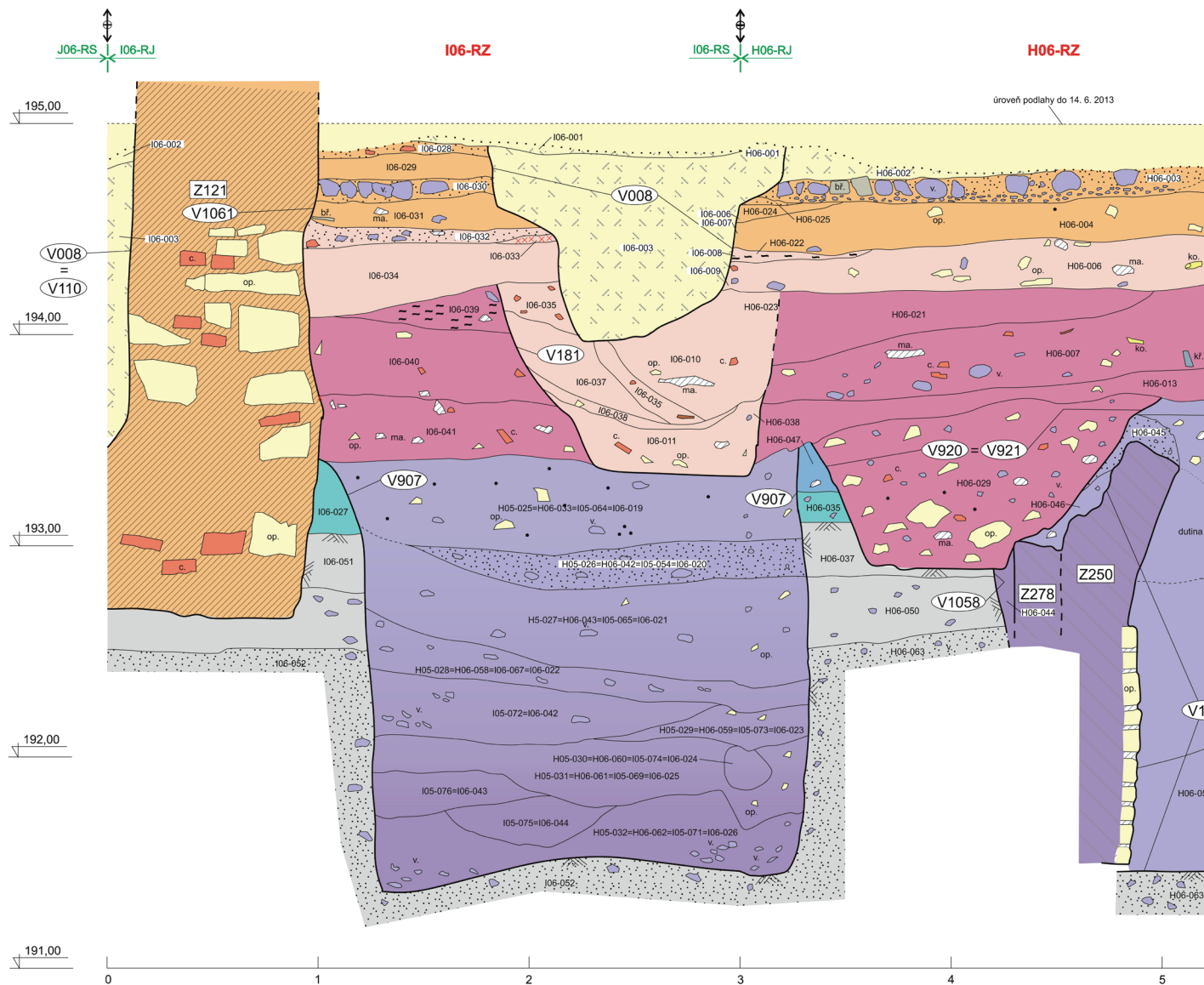
Vlastní výplň objektu V907 byla tvořena ulehými a středně ulehými horizontálními uloženinami o mocnosti 0,2 až 0,45 m. Ve svrchní části zásypů výkopu můžeme rozlišit tři hlinité a hlinitopísčité úrovně s příměsí valounků, menších zlomků opuk a cihel nebo uhlíků (vr. 2013/33-H05-025=H06-033=I05-064=I06-019; vr. 2013/33-H05-06=H06-042=I05-054=I06-020; vr. 2013/33-H05-027=H06-043=I05-065=I06-021). Ve střední části se nalézaly polohy výrazněji zahliněných písků, písčitých hlín s takřka obdobnou příměsí jako výše (vr. 2013/33-I05-07=I06-042; vr. 2013/33-H05-029=H06-059=I05-073=I06-023), nebo sypkých písků s většími valounky (vr. 2013/33-H05-028=H06-058=I05-067=I06-022). Spodní část zásypu charakterizovaly vrstvy ulehých písčitých hlín (vr. 2013/33-I05-075=I06-044; vr. 2013/33-H05-031=H06-061=I05-069=I06-025) a přemístěného půdního typu, promíšeného s písky podložní terasy (vr. 2013/33-H05-030=H06-060=I05-074=I06-024; vr. 2013/33-I05-076=I06-043; vr. 2013/33-H05-032=H06-062=I05-071=I06-026).

V zásypu objektu V907 převažují zlomky keramických nádob, které podle profilace okrajových partií a aplikované výzdoby je možno zařadit do pozdně středověkého až raně novověkého období. Nejsvrchnější vrstva výplně jámy V907 je zařaditelná do počátku 16. století (obr. 8; vr. 2013/33-H05-025=H06-033=I05-064=I06-019; keramické zlomky 2013/33-I05-069-11, 27, 2013/33-H06-033-1). Obdobně jako v bezprostředně sousedících, poněkud mladších výkopech V922 a V920=V921 (obr. 5, 7, 10), jež podle nejmladších nálezů datujeme do 2. poloviny 16. – počátku 1. poloviny 17. století (viz Blažková, Vepřeková 2015, 314–315), se keramika s pestřejším spektrem výzdoby v podobě glazování a různých typů rytí a radělkování na podhrdlí (obr. 7; 2013/33-I05-047-20, 21 22; 2013/33-H06-029-9) objevuje i v nejsvrchnější vrstvě výplně jámy V907, kde je však podle interpretace (viz níže) jen formou intruze. Ve spodní části zásypu objektu V907, v její horní partii (vr. 2013/33-I05-069, obr. 8 – nahoře), bylo doloženo výrazné promíchání souboru, ve kterém jsou přítomni zástupci jak raně středověkých výrobků (tzv. parakalichovité a kalichovité prohnuté okraje z 2. poloviny 11. století; obr. 8 – 2013/33-I05-069-4, 9) tak pozdně středověkého okruhu keramické výroby spolu s příměsí zlomků ze 14. století (obr. 8 – např. 2013/33-I05-069-1, 5, 7, 10). Podle nejmladších fragmentů nádob, nehledě na výskyt starší keramiky,

je tak možno uložení 2013/33-H05-031=H06-061=I-05-069=I06-025, ve které byly tyto zlomky objevené, datovat do závěru 15. až poloviny 16. století.⁷

Základní charakteristika zlomků keramických nádob získaných ze záspy objektu V907 a jeho nejbližšího okolí dokládá, že širší nálezovou situaci zde prezentovaného meče lze označit za středně komplikovanou a můžeme ji

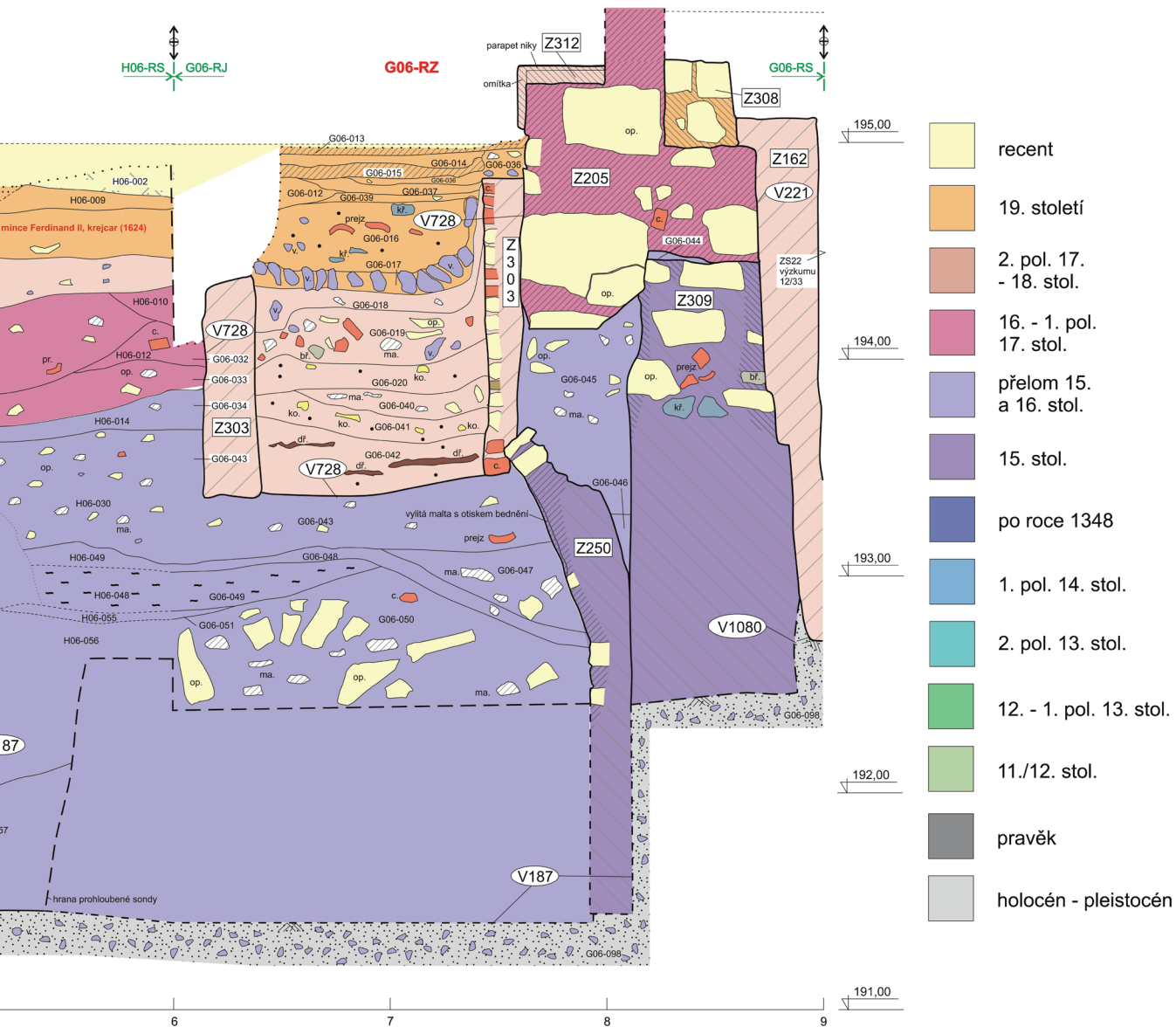
zařadit do období závěru pozdního středověku až úvodní fáze raného novověku. Podrobnější pohled na soubor keramických zlomků pocházejících z výplně jámy, v níž se ocitla námi popisovaná zbraň (obr. 8), dovoluje uvažovat, že se jednalo o objekt vyhloubený snad někdy v 15. století. Keramické nálezy z nejspodnější partie výkopu V907 (2013/33-I05-071-1, 2, 4; obr. 8), u kterých byla zaznamenána červená výmalba a vývalkovitá šroubovi-

Obr. 5. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843 a ppč. 841. Výřez z generálního profilu (GR22) se znázorněním jednotlivých sídlitních horizontů zkoumané lokality v severozápadní části areálu Schönkirchovského paláce (čp. 135/II) a jihozápadní části bývalé proluky (plocha zrušeného čp. 137/II). Z terénní dokumentace zpracovali N. Hladíková Trachtová a J. Švach 2017.

ce, jsou datovatelné do období závěru 13. až 1. poloviny 14. století (naposled Havrda, Matějková 2014) a s největší pravděpodobností představují sekundární nálezy ze starších, hloubením narušených uloženin. Oporu pro narušování starších situací nalézáme v podrobném typologicko-chronologickém rozboru meče (viz níže), který byl objeven pod povrchem (kóta 191,45 m n. m./Bpv) právě této vrstvy (2013/33-I05-071; viz obr. 3, 4, 10).

Při bližším popisu lokalizace samotného meče je třeba zmínit jeho vodorovnou polohu a uložení nad mírnou prohlubní, která se nalézala u severní stěny objektu V907 (obr. 4). Spojitost mezi polohou zbraně a umístěním zmíněné deprese je na první pohled nápadná, avšak nebylo prokázáno jejich účelové spojení. Při výčtu nálezů objevených v zásypu objektu V907 je nutno zmínit železnou tzv. „širokou“ motyku s ten-

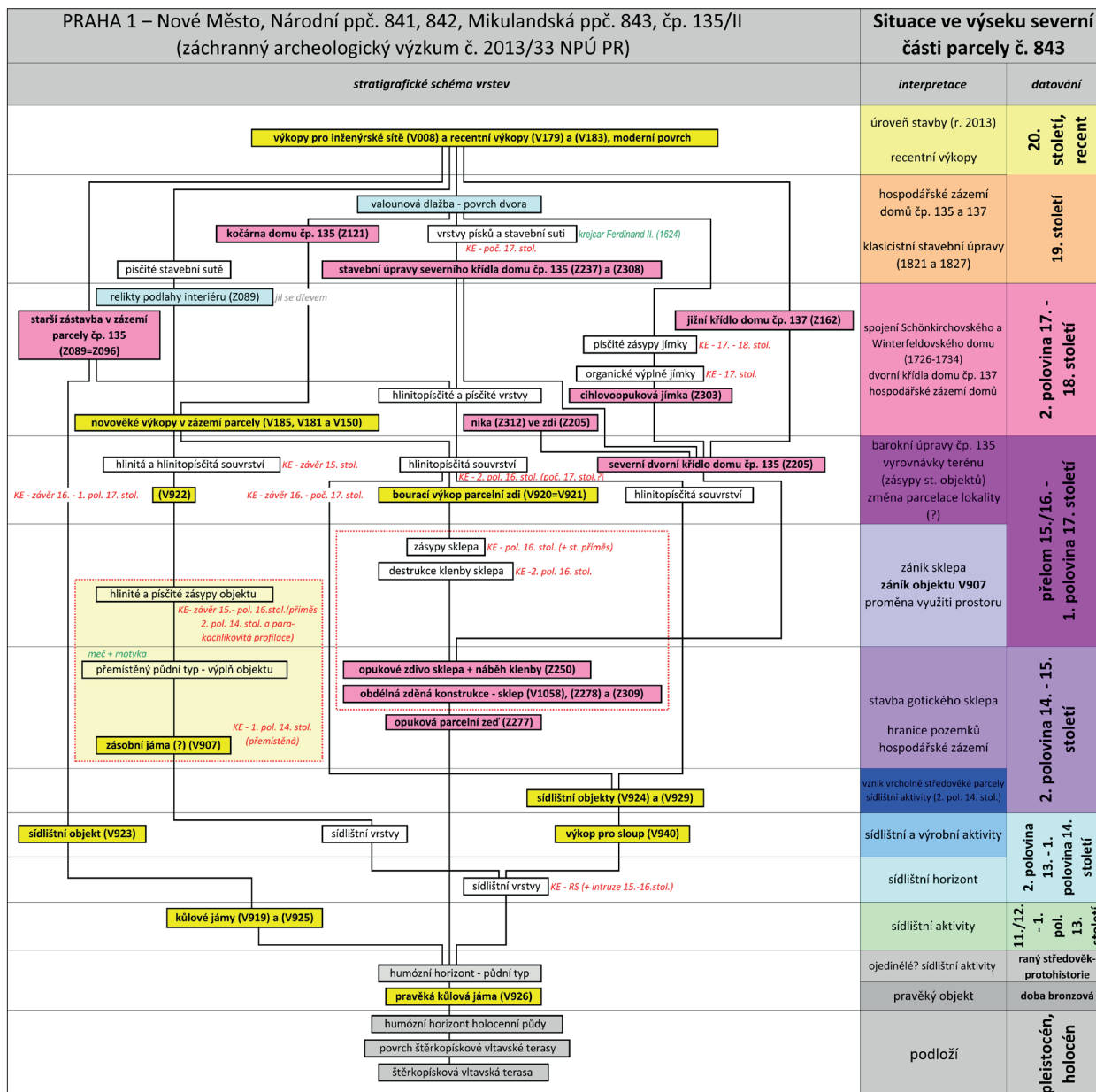

2013/33	Národní památkový ústav - územní odborné pracoviště v hl. m. Praze	
	PRAHA 1 - NOVÉ MĚSTO	
	Národní, Mikulandská ppe. 841, 842, 843, žp. 135/II	
Sondy	I06-G06	Generální Řez: GR22
Sestavil:	J. Švach, N. Trachtová	Měřítka: 1:20
Vedoucí výzkumu:	Mgr. T. Cymbalák	Datum: 16.8.2014
		Výškový systém: ČSJNS/Bpv

Fig. 5. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 841. Excerpt from the general profile (GR22) depicting individual settlement horizons of the studied site in the northwest part of the Schönkirchov Palace grounds (street no. 135/II) and the southwest part of the former vacant lot (area of former street no. 137/II). From the field documentation compiled by N. Hladíková Trachtová and J. Švach, 2017.

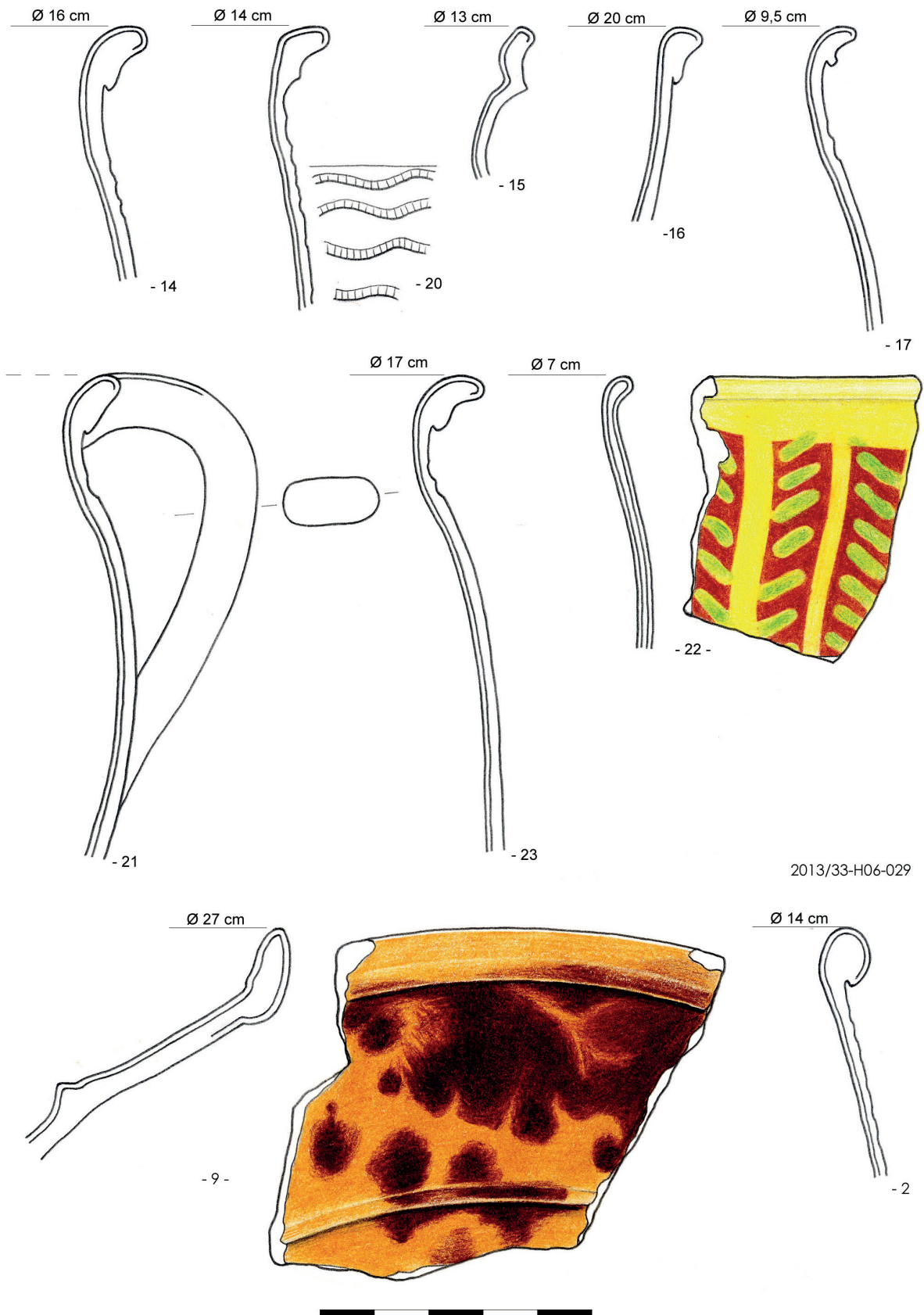
kým výztužným žebrem (obr. 9; typ IIa podle R. Krajíce; Krajíc 2003, 137), která byla objevena v těsné blízkosti meče (vr. 2013/33-H05-031=H06-061=I05-069=I06-025; viz obr. 4). Obdobné nálezy jsou známé z jiných středověkých lokalit (např. Hylmarová 2016, 49–51) a podle dostupné literatury, analogií (např. Richter 1982, 167; Nekuda 1985, 129; Krajíc 2003, 136–137; Belcredi 2006, 356) a ikonografie (např. Husa 1967, 129) jsou zařaditelné do širokého období vrcholného středověku až raného novověku.

Sesuvem takřka nepoškozené, svislé stěny výkopu V907 dokládají hektickou proměnu využití prostoru v zadní části sledované parcely v období pozdního středověku. Charakter kontextů tvořících výplň jámy 907 (uloženiny obsahující přemístěný půdní typ či hlinité a písčité horizonty v jeho svrchní části) nevylučuje, že se mohlo jednat o déle otevřenou sídlištní jámu, jejíž původně zamýšlená funkce (zásobní jáma/sklípek?) nebyla nakonec naplněna. Její (rychlý?) zánik spadá do doby přelomu 15. a 16. století

Obr. 6. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843. Stratigrafické schéma zachycující sídlištní vývoj lokality v severozápadní části areálu Schönkirchovského paláce (čp. 135/II). Z terénní dokumentace zpracovali N. Hladíková Trachtová, T. Cymbalak a J. Švach 2017.

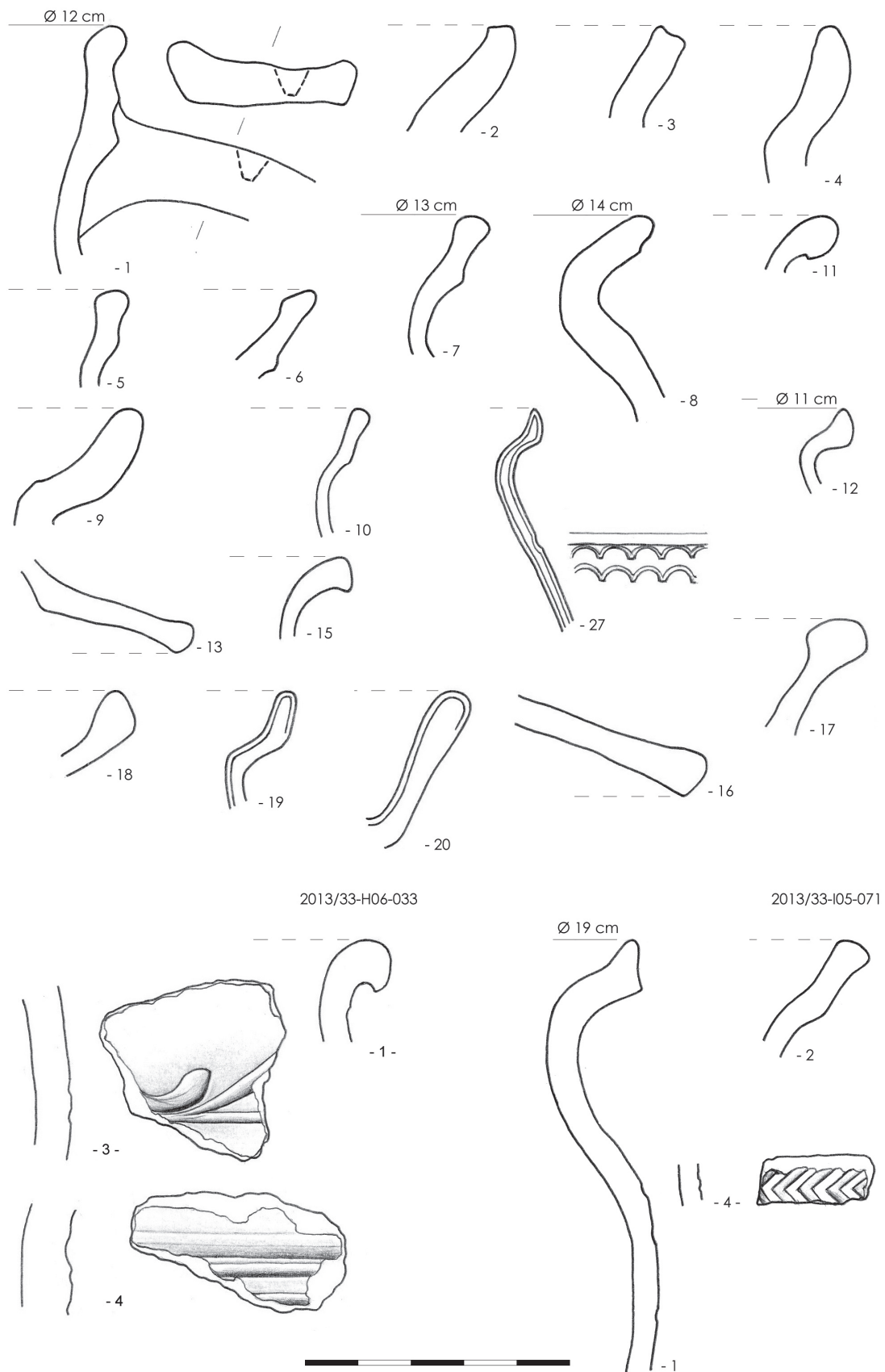
Fig. 6. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 843. Stratigraphic diagram showing the development of the site in the northwest part of the Schönkirchov Palace grounds (street no. 135/II). From the field documentation compiled by N. Hladíková Trachtová, T. Cymbalak and J. Švach, 2017.

2013/33-H06-029

Obr. 7. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843. Výběr keramických nálezů z výplně stratigraficky mladších objektů V920=V921 a V922 (viz obr. 5 a 10). Kresba V. Čermák.

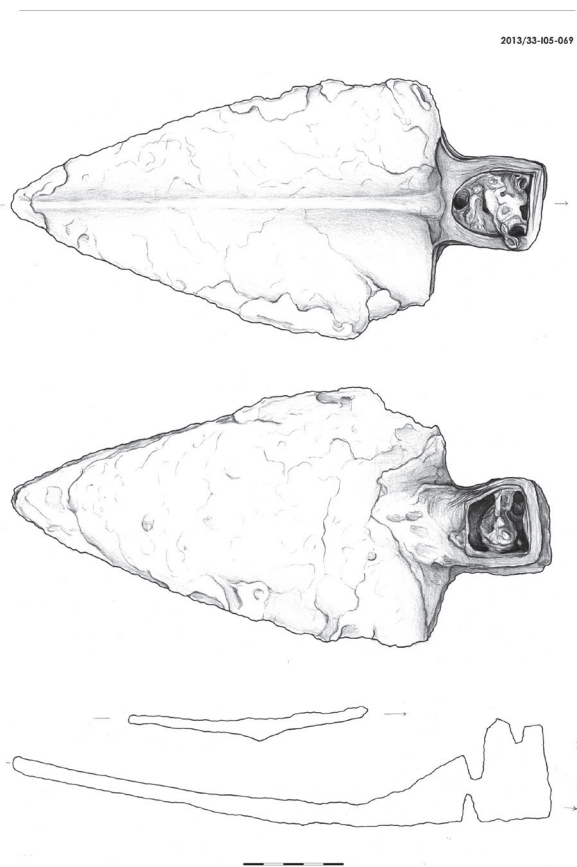
Fig. 7. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 843. Selection of pottery finds from the fill of stratigraphically later features V920=V921 and V922 (see Figs. 5 and 10). Drawing by V. Čermák.

Obr. 8. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843. Výběr keramických zlomků z objektu V907, v jehož nejspodnější části byl deponován pozdně středověký meč. Kresba V. Čermák.

Fig. 8. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 843. Selection of pottery finds from feature V907, in whose lower part the late medieval sword was deposited. Drawing by V. Čermák.

(s možným přesahem do 1. poloviny 16. století). Nelze vyloučit, že objekt doprovázela blíže neurčená (dřevěná? nadzemní?) konstrukce, jejíž stopy se s ohledem na pozdější vývoj nadloží v této části parcely nedochovaly (obr. 4, 5, 10). Ač z předložené stručné charakteristiky nálezového fondu se může zdát, že zánikovou fází jámy V907, ve které byla objevena dále podrobně popisovaná zbraň, by bylo možné zařadit do raně novověké periody lokality (závěr 16. – počátek 17. století), je třeba ještě jednou zdůraznit důsledky výrazné proměny ve využití této části pozemku (obr. 6). Můžeme zde počítat, že v souvislosti s vyhloubením západovýchodně orientovaného základového výkopu V920=V921 pro parcelní zeď Z140=Z144=Z277=Z387 (obr. 2) došlo, spolu s přesunem zeminy, k rozvlečení části novověkých nálezů na místo objektu V907 (objekt s mečem). V důsledku toho došlo ke kontaminaci nejmladších kontextů jeho svrchní partie (obr. 8, 2013/33-H06-033, dole vlevo).

Obr. 9. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843; železná, tzv. „široká“ motyka s tenkým výstužným žebrem, č. inv. 2013/33-105-069. Kresba V. Čermák 2014.

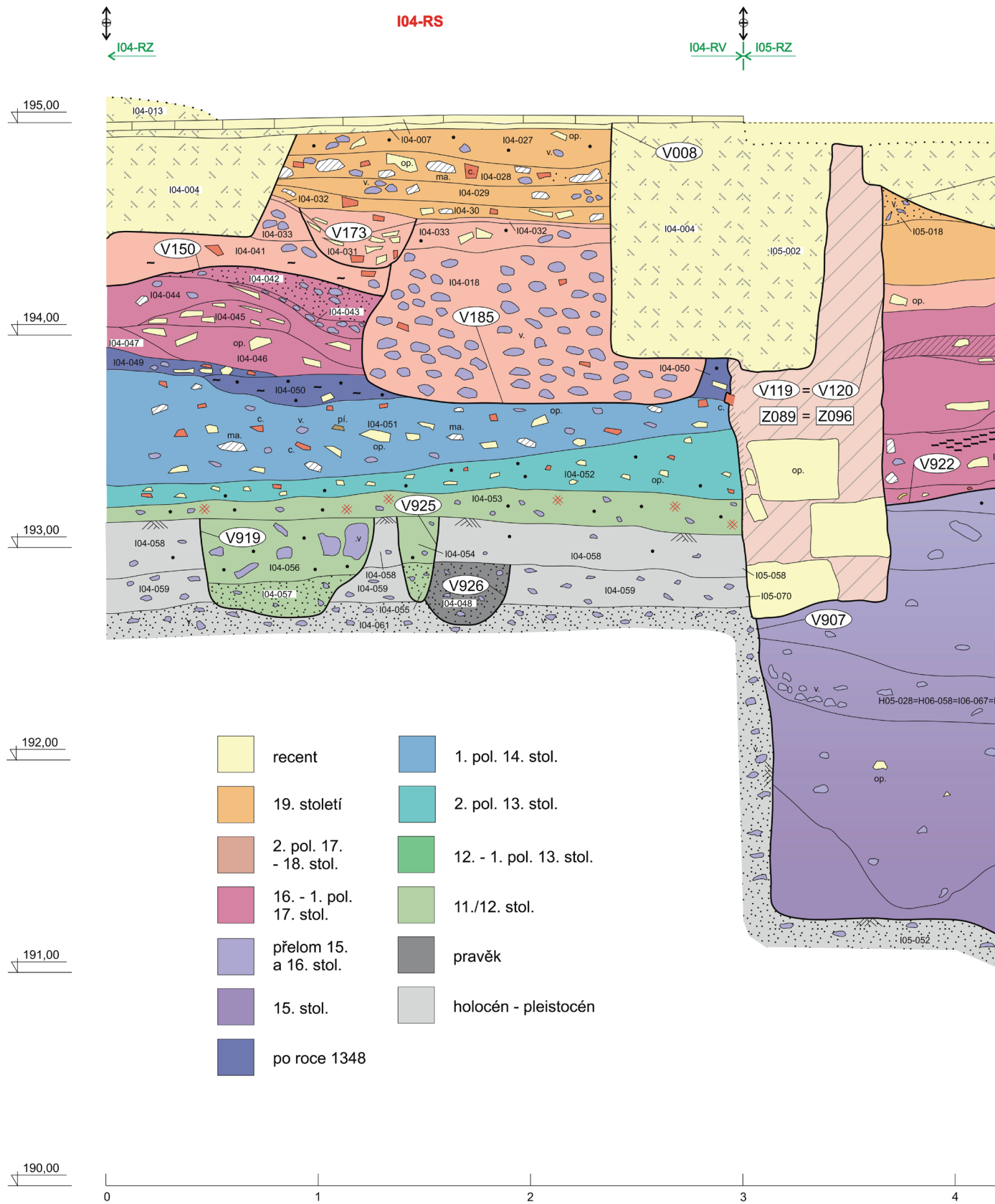
Fig. 9. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 843; iron 'broad' hoe with a thin reinforcement rib, inv. no. 2013/33-105-069. Drawing by V. Čermák, 2014.

Přímý vliv na podobu zkoumané situace následně měla i výstavba severního křídla Schönkirchovského paláce a s ní spojených mladších stavebních konstrukcí (zdi a výkopy Z089=096, V119=V120, viz obr. 10; Z121, V1061 a Z122, viz obr. 4, 5).

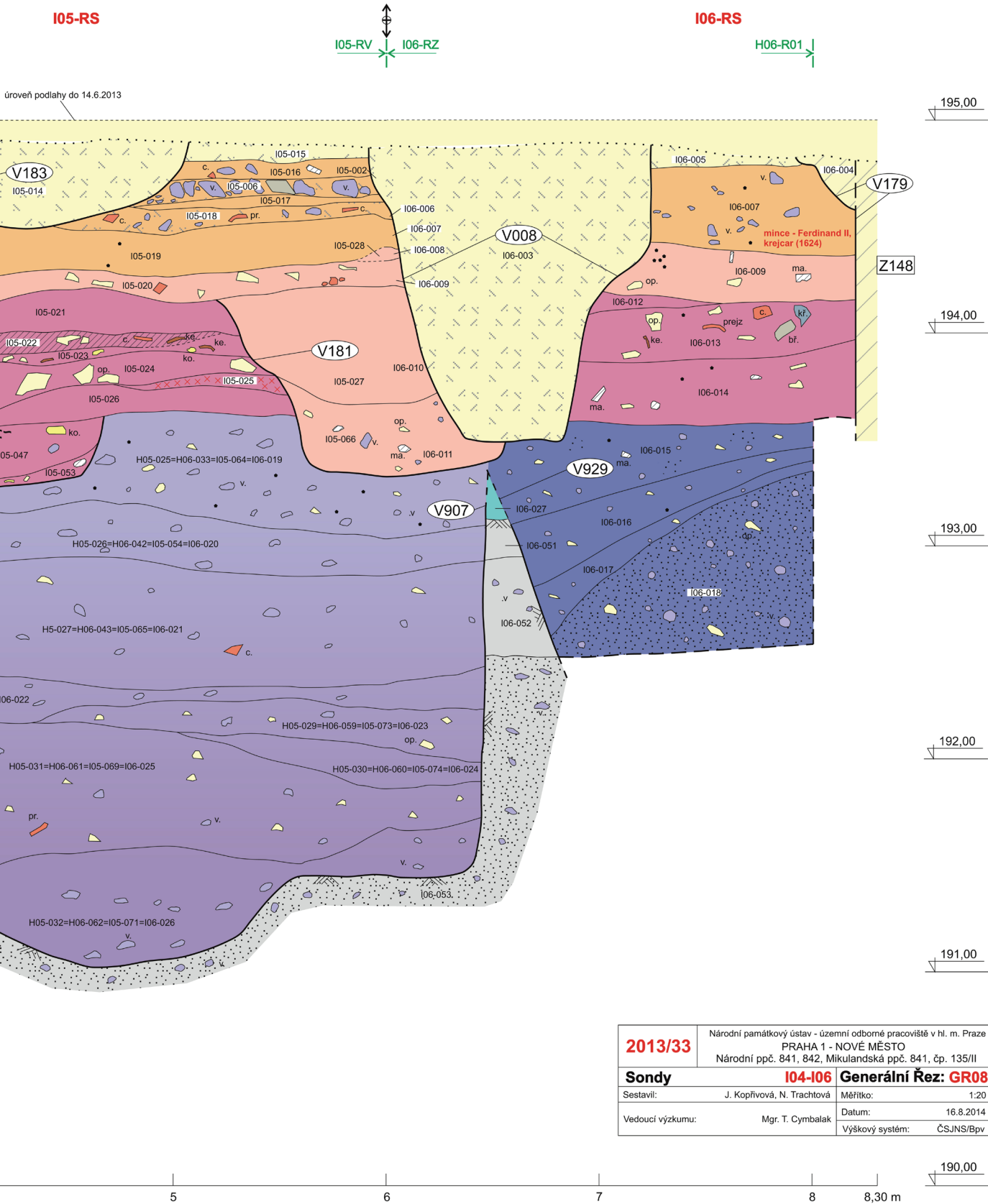
V závěru charakteristiky nálezové situace zde prezentovaného pozdně středověkého dlouhého meče je nutno zmínit, že výše uvedená struktura a ráz výplně objektu zcela bezpochyby nepřispívaly k výraznějším postdepozicičním transferům zbraně z jeho svrchních, či středních partií. Tímto zjištěním můžeme eliminovat domněnky o jeho případném deponování v mladším období (po polovině 16. století).

5. Popis meče

Meč o celkové dochované délce 1323 mm je vybaven poměrně štíhlou a dlouhou čepelí s výrazným hrotem. Čepel romboického průřezu je v oblasti svého tenčí dvakrát přelomena, proto již nelze přesně stanovit její původní délku. V současnosti dosahují jednotlivé dochované fragmenty čepelce souhrnné délky 977 mm. Čepel široká 35 mm se směrem k odlomenému a značně poškozenému hrotu plynule parabolicky zužuje. Obdobně klesá i její tloušťka dosahující 10–6 mm, avšak u samotného hrotu se čepel v tloušťce výrazně kapkovitě zesiluje. Obě strany hrubí nesou značku v podobě maltézského kříže vyrůstajícího z nezvykle protáhlého srdce. Na čepeli jsou místy zachovány zbytky dřeva, které lze s největší pravděpodobností považovat za relikty dřevěné konstrukce pochvy. Na čepel navazuje poměrně štíhlý a dlouhý řap obdélného průřezu, který je dochován v délce 346 mm, a který je zhruba v třetině své délky přelomen. Zatímco šířka viditelné části řapu se směrem k hlavici plynule parabolicky zužuje z 31 na 12 mm, jeho tloušťka je po celé délce takřka neměnná a kolísá kolem 9 mm. Na řap je navlečena záštita s poměrně štíhlými rameny obdélného průřezu, jejichž konce jsou charakteristicky horizontálně esovitě prohnuty. Celková délka záštity dosahuje 210 mm, přičemž šířka ramen se směrem k jejich koncům plynule zužuje ze 14 na 10 mm. Tloušťka ramen se snižuje směrem ke koncům jen nepatrně z přibližně 11 na konečných 9 mm. Maximální šířka ecussonu dosahuje 33 mm. Na řap je nanýtována také 90 mm dlouhá hlavice poněkud netradičního tvaru. Má kvadratický průřez a výrazně zaoblené hrany. Její šířka i tloušťka směrem k svrchní bázi plynule stoupají z 18 na konečných 34 mm. Svrchní plocha hlavice je mírně konvexní a v jejím středu je situována závěrná hlava řapu zformovaná do výrazného kulovitěho knoflíku. V důsledku fragmentárnosti zbraně nebylo měřeno její těžiště ani orientačně. Celková hmotnost meče po konzervaci činí 1546 g (obr. 11–13).

Obr. 10. Praha 1 – Nové Město, Národní – Mikulandská, čp. 135/II, ppč. 843 a ppč. 841. Výřez z generálního profilu (GR08) se znázorněním jednotlivých sídlištních horizontů zkoumané lokality v severozápadní části areálu Schönkirchovského paláce (čp. 135/II). Z terénní dokumentace zpracovali N. Hladíková Trachtová a J. Švach 2017.

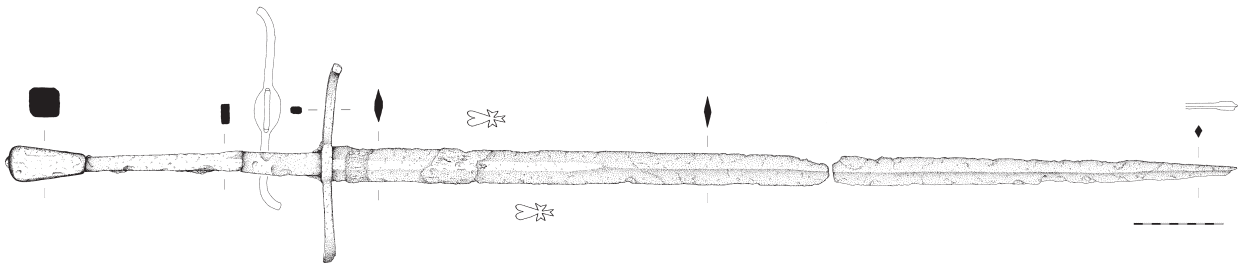
2013/33	Národní památkový ústav - územní odborné pracoviště v hl. m. Praze	
	PRAHA 1 - NOVÉ MĚSTO Národní ppč. 841, 842, Mikulandská ppč. 841, čp. 135/II	
Sondy		I04-I06 Generální Řez: GR08
Sestavil:	J. Koplíková, N. Trachtová	Měřítko: 1:20
Vedoucí výzkumu:	Mgr. T. Cymbalák	Datum: 16.8.2014
		Výškový systém: ČSJSN/Bpv

Fig. 10. Prague 1 – New Town, Národní – Mikulandská streets, street no. 135/II, parcel no. 841. Excerpt from the general profile (GR08) depicting individual settlement horizons of the studied site in the northwest part of the Schönkirchov Palace grounds (street no. 135/II). From the field documentation compiled by N. Hladíková Trachtová and J. Švach, 2017.

Obr. 11. Dlouhý meč z Prahy – Nového Města (Národní památkový ústav; inv. č. 2013/33-I05-071): a – celkový pohled před konzervací (foto J. Hošek); b – celkový pohled po konzervaci (foto M. Kalíšek).

Fig. 11. Long sword from Prague – New Town (National Heritage Institute, inv. no. 2013/33-I05-071): a – general view prior to conservation (photo by J. Hošek); b – general view after conservation (photo M. Kalíšek).

Obr. 12. Dlouhý meč z Prahy – Nového Města (Národní památkový ústav; inv. č. 2013/33-I05-071). Kresba P. Žákovský.

Fig. 12. Long sword from Prague – New Town (National Heritage Institute, inv. no. 2013/33-I05-071). Drawing by P. Žákovský.

Obr. 13. Detail garnitury rukojeti dlouhého meče z Prahy – Nového Města po částečné konzervaci (Národní památkový ústav; inv. č. 2013/33-I05-071). Foto P. Žákovský.

Fig. 13. Detail of the hilt of the long sword from Prague – New Town following partial conservation (National Heritage Institute, inv. no. 2013/33-I05-071). Photo by P. Žákovský.

6. Typologicko-chronologická analýza meče

6.1. Čepel, technologie její výroby, značení a provenience

Meč je vybaven ne příliš rozšířeným typem čepel, vyznačujícím se zejména charakteristickým rombickým průřezem, značnou délkou, poměrnou štíhlostí a výrazným hrotem. Tyto čepel, které lze klasifikovat jako čepel typu *XVIIIb*, jsou typické především pro zbraně z průběhu 2. poloviny 15. až počátku 16. století (např. Oakeshott 1964, 70–71; 1991, 171; Aleksić 2007, 90). Na základě drobných detailů lze mezi nimi vyčlenit několik konstrukčních variant. Tu nejzákladnější představují dlouhé a štíhlé čepel, jež mají po celé své délce rombický průřez, případně mohou mít více či méně výrazně podbroušené stěny. Na některých čepelích se tak můžeme setkat i s poměrně výraznými středovými žebry, které nepochybně zvyšovaly jejich pevnost a tuhost. Druhou základní variantu představují čepel, které mají zejména v oblasti hrubí mírně hexagonální průřez, který následně přechází do průřezu rombického. Tyto čepel mohou být dokonce opatřeny úzkými a mělkými žlábkami či krátkým *ricassem*. Oproti čepelím typu *XVII*, které se objevují především v průběhu 2. poloviny 14. a počátkem 15. století (např. Oakeshott 1964, 65–67), není však čelní plocha u námi zkoumaných mečů tak široká, respektive zabírá maximálně zhruba jedna třetina celkové šířky čepel. Není však vyloučeno, naopak se to zdá velice pravděpodobné, že tyto formy čepelí typu *XVIIIb* na čepel typu *XVII* plynule navazovaly a vyvinuly se z nich, přičemž při jejich genezi nepochybně sehrály roli i o něco starší a kratší čepel prostého rombického průřezu typu *XV*, respektive *XVa* (např. Aleksić 2007, 90; Biborski *et al.* 2004, 193–196). Rozhodnout se mezi těmito typy čepelí, zejména pak mezi typy *XVII*, *XVa* a *XVIIIb*, může být při klasifikaci jednotlivých exemplářů značně obtížné. Tvarové rozdíly mezi uvedenými typy jsou nepatrné a typové zařazení je tak silně závislé na subjektivním posouzení každého jednotlivého badatele. Z těchto důvodů byly ke studovanému typu, tedy typu *XVIIIb*, v této studii i v připravované monografii o nálezech mečů z České republiky, zahrnuty všechny podobné tvary rombických čepelí o délce kolísající mezi 800–1100 mm, při maximální šíři 30–40 mm s možnými jednotlivými výjimkami.

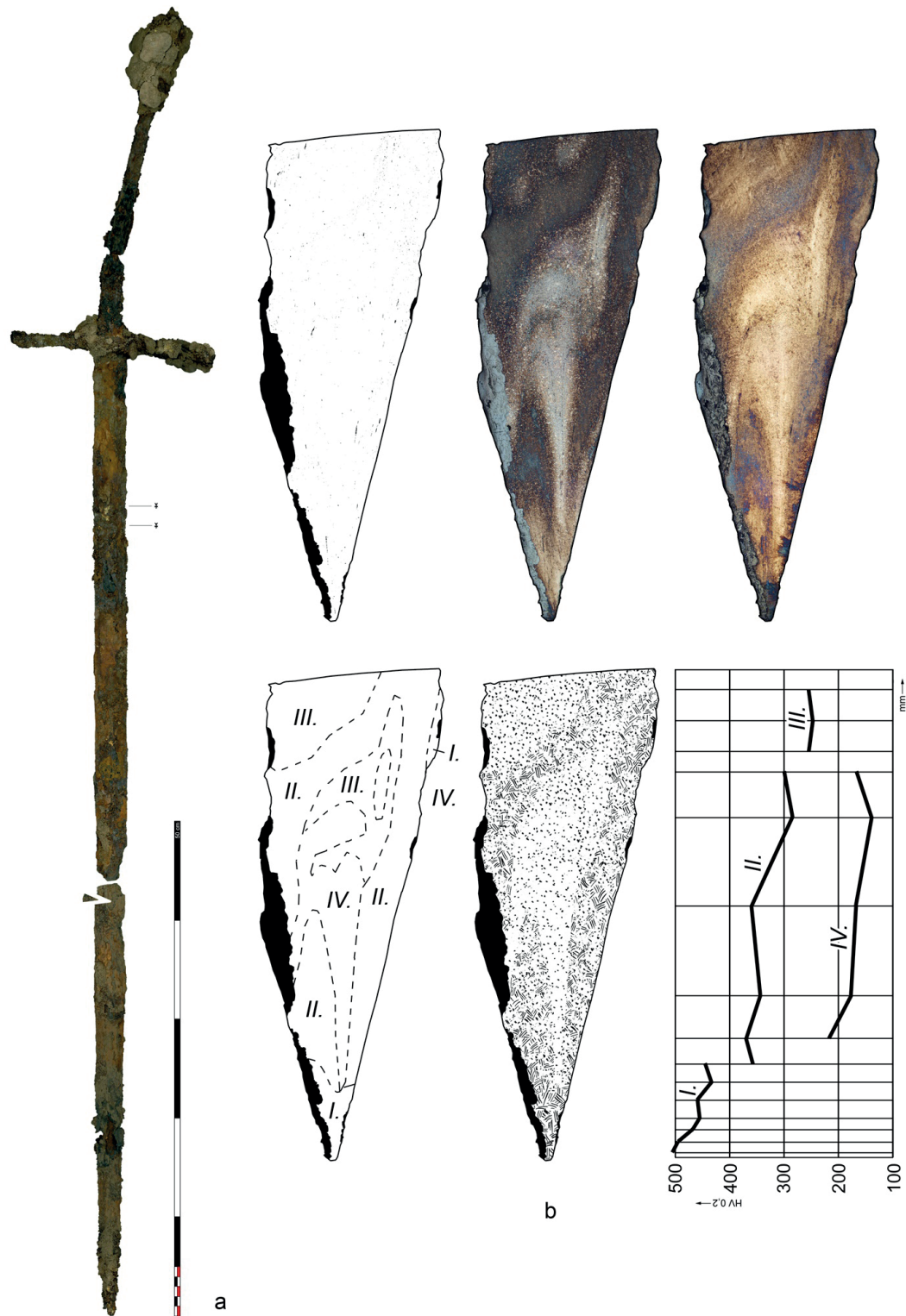
Způsoby kovářské výroby čepelí typu *XVIIIb* detailněji sledovány doposud nebyly. Čepel pražského nálezu byla vykována patrně z jednoho prutu poněkud heterogenní oceli; byla kalena, vyloučit nelze selektivní kalení břitových hran.

Metalografická analýza

Vzorek pro metalografii byl odebrán z jedné strany čepel, a to ve vzdálenosti zhruba 560 mm od příčky (420 mm od odlomeného hrotu čepel; obr. 14–15). Kovová matrice zkoumaného výbrusu je dosti nerovnoměrně prostoupena převážně velmi jemnými vměstky; čistota kovu kolísá mezi stupni 2 až 5 dle Jernkontoret. Žádná zřetězení vměstků, která by bylo možné spojovat s konstrukčními svary, pozorována nebyla. Po naleptání lze strukturu rozdělit do čtyř základních oblastí. V oblasti I je struktura popuštěného martenzitu o tvrdosti 466 ± 26 HV_{0,2}. Oblast II je směsí perlitu a popuštěného martenzitu, místy i s trochou feritu. Tvrdost dosahuje 336 ± 35 HV_{0,2}. V oblasti III je struktura jemného perlitu s trochou feritu o tvrdosti 251 ± 3 HV_{0,2}. V oblasti IV je perlitiko-feritická struktura o tvrdosti 172 ± 29 HV_{0,2}, jejíž obsah uhlíku místy klesá pod 0,3 %C. Žádné svarové linie, které by mohly svědčit o nějaké konstrukci čepel, pozorovány nebyly.

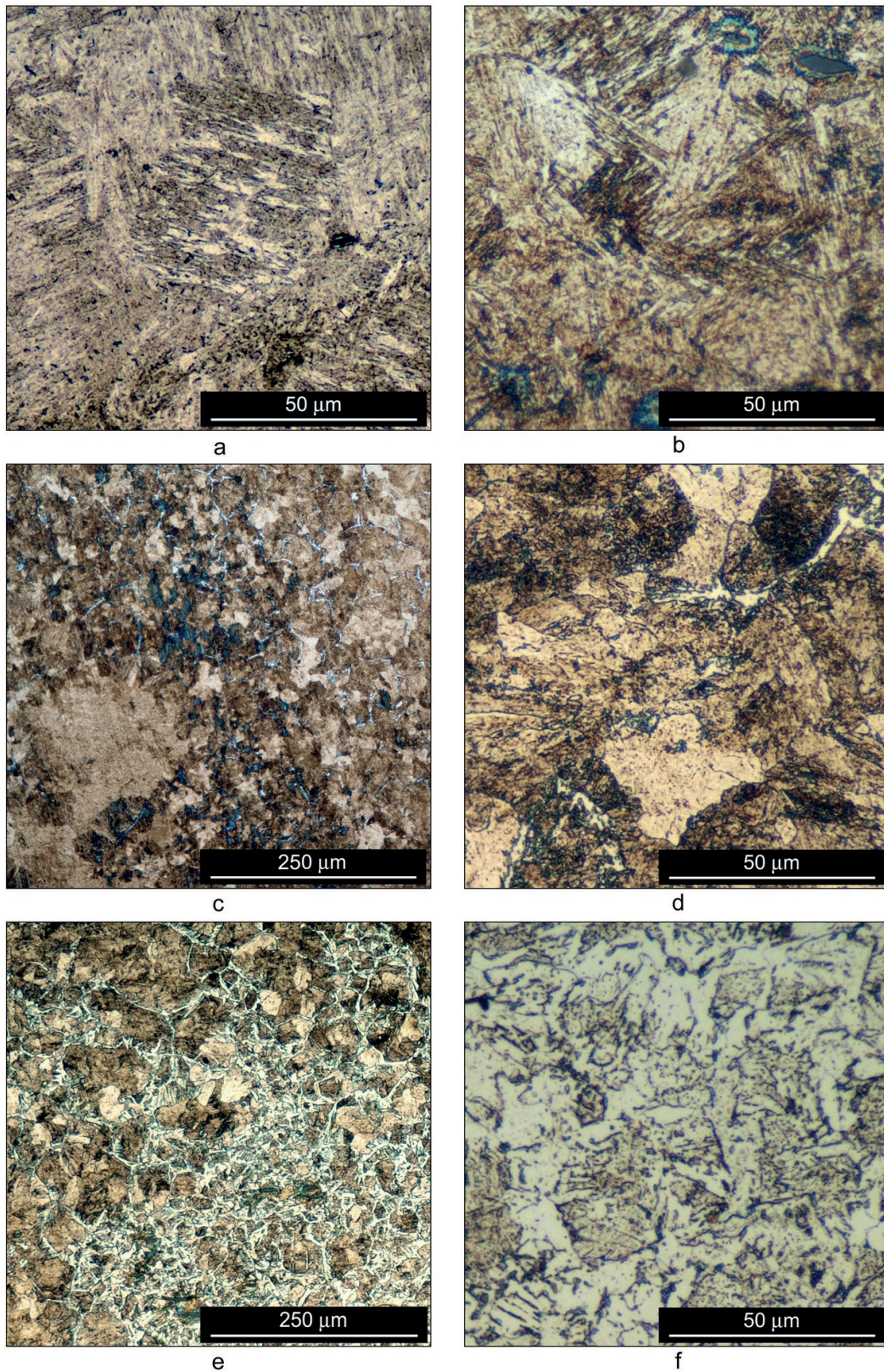
Metodika rozborů: Metalografický vzorek byl odebrán kotoučovou pilou, připraven standardními postupy (zalit do dentakrylu, za mokra broušen na sadě brusných papírů, dolešfován pomocí diamantových past) a hodnocen ve stavu neleptaném (sledována vměstkovitost a svarové linie), dále po naleptání 3% nitalem (charakter a rozložení základních struktur) a Oberhofferovým roztokem (sledovány svarové linie a rozložení fosforem bohatších a chudších částí). Vměstkovitost byla podle tradice laboratoře hodnocena normou Jernkontoret, velikost zrn normou ASTM. Struktura byla pozorována a dokumentována na mikroskopu Olympus BX 60 s digitálním záznamem obrazu pomocí fotoaparátu Olympus E-450. Tvrdost byla změřena na tvrdoměru Wilson Wolpert 401MVD při zatížení 0,2 kg. Protože ve vzorku po prvním vybroušení nebyly nalezeny technologické stopy použitelné pro interpretaci výsledků rozborů, vzorek byl přebroušen a znovu leptán; jeho struktura se nelišila od té na prvním výbrusu a nebyla popisována.

V případě dalších tří tvarově velmi podobných čepelí se však hovoří o jejich povrchovém nauhličení (tzv. cementaci), rezultujícím v povrchové vrstvě bohaté na uhlík. Jde o čepel mečů ze Mstěnic (Krajč *et al.* 1997), Ratiboře (Biborski *et al.* 2004) a Wolbůrza (Žabiňski *et al.* 2014, 275), které svým tvarem leží někde na pomezí typů *XVII* a *XVIIIb*. V případě mečů ze Mstěnic a Wolbůrza se dále výslovně uvádí, že nauhličen byl tyčový polotovár ze železa nebo měkké oceli, který se až následně vykoval do výsledného tvaru čepel. Zdá se tedy, že prozkoumané čepel typu *XVIIIb* a jim blízké varianty odpovídají konstrukčním

Obr. 14. Metallografický průzkum meče: a – meč před konzervací s označením místa odběru vzorku; b – nákresy a fotografie zkoumaného vzorku (zleva: neleptaný stav, po naleptání nitalem (foto), po naleptání Oberhofferem (foto), vyznačení popisovaných strukturních oblastí, schematické vyznačení struktury ve vzorku, graf průběhu tvrdosti (podle Vickerse). Foto J. Hošek.

Fig. 14. Metallographic examination of the sword: a – the sword prior to conservation showing place where sample was taken; b – drawings and photographs of studied sample (from left: state prior to etching, after etching with Nital (photo), after application of Oberhoffer etchant (photo), labelling of described structural areas, schematic designation of structure in sample, hardness distribution chart (Vickers method). Photo by J. Hošek.

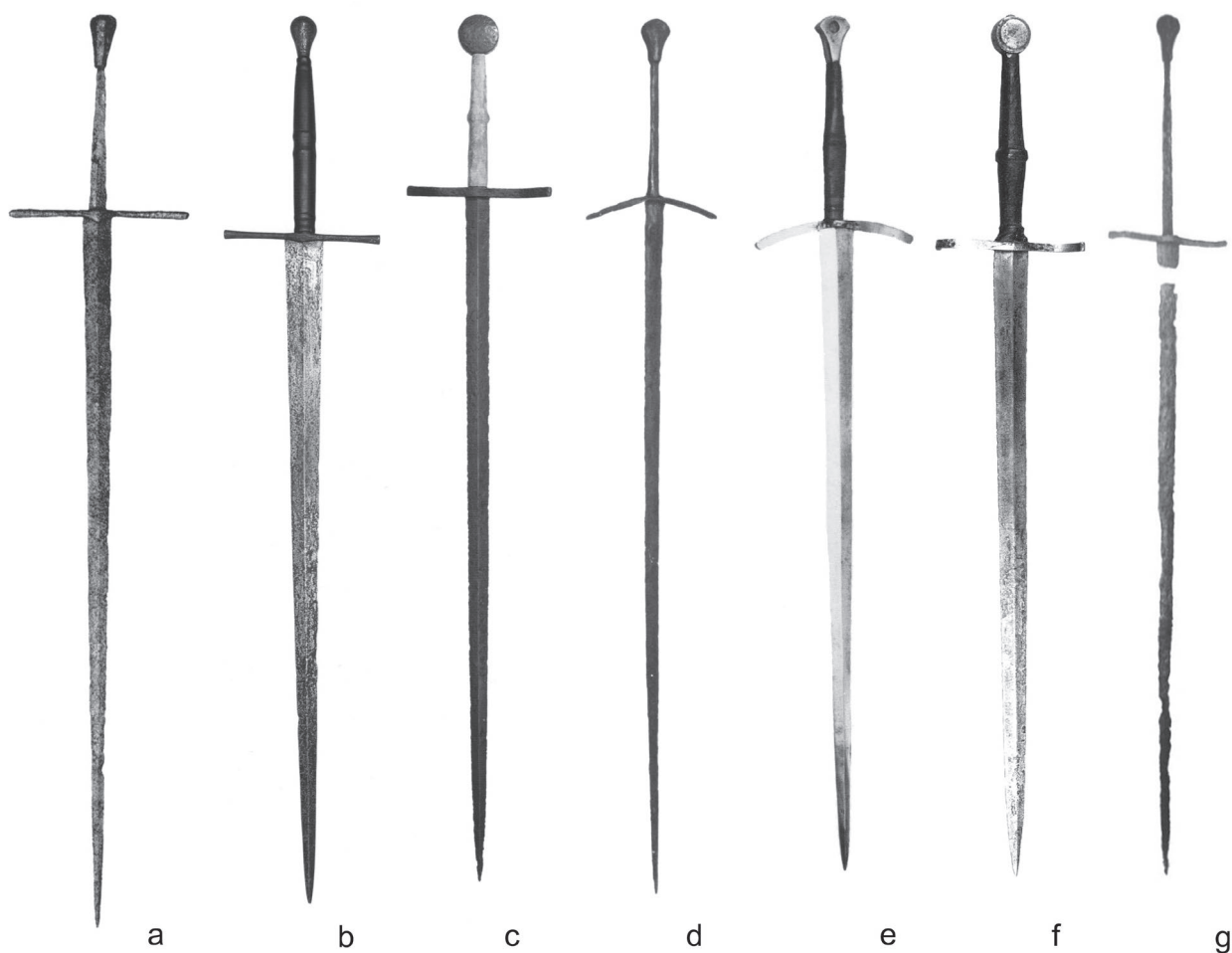

Obr. 15. Metalografický průřez meče: a – popuštěný martenzit v ostří čepel (oblast I); b – popuštěný martenzit při okraji blízko středového žebra (oblast I); c – směs popuštěného martenzitu, perlitu a feritu (oblast II); d – jemný perlit (oblast III); e – přechod oblastí III a IV; f – ferit a perlit (oblast IV); leptáno nital. Foto J. Hošek.

Fig. 15. Metallographic examination of the sword: a – tempered martensite in the cutting edge (area I); b – tempered martensite near the edge of the central rib (area I); c – mixture of tempered martensite, pearlite and ferrite (area II); d – fine pearlite (area III); e – transition between areas III and IV; f – ferrite and pearlite (area IV); etched with Nital. Photo by J. Hošek.

typům A.II.2 a A.I.2 (k typologii viz Žabiňski *et al.* 2014, 138–141); tzn. mohly být vyráběny, kromě jiného, přímo z jednoho kusu oceli, nebo že jejich výroba zahrnovala proces nauhličování předpřipravených čepelí nebo jejich polotovarů (jejich tzv. cementaci). Takovouto výrobní technologii vyloučit rozhodně nelze, celá věc však zasluhuje hlubší rozbor. Samotný proces nauhličování (cementace) vývozků byl ve středověku i v období renesance znám a praktikován jak dokládají zmínky v dílech Theofila Presbytera (Hawthorne, Smith 2013, 94–95) nebo Giambattisty della Porta (Porta 1584, kniha 13, kap. IV). Oba autoři se však

na prvním místě věnují nauhličování a následnému kalení pilníků, u kterých bylo takovéto zpracovávání patrně běžné. Porta (1584, kniha 13, kap. V) učinil zmínku také ke kalení mečových čepelí, ale jejich nauhličování nezmiňuje, přestože v případě např. nožů nebo kroužkové brně tak učinil. Protože možnost přeměnit nauhličováním železo v ocel zmiňuje také Lazar Ercker (Ercker 1974, 228), musela být cementace v nějaké podobě praktikována také ve střední Evropě. Za života L. Erckera byl v Čechách domácího železa a oceli nedostatek (Kořan 1946, 77–78), a tak by nauhličování železa některými kováři dávalo smysl. Ale

Obr. 16. Vybrané dlouhé meče s čepelími romboického průřezu z evropských nálezů (různá měřítka): a – Murtensee (podle Hoffmeyer 1954, tab. XXXIV: a); b – Museo Storico della Caccia e del Territorio Cerreto Guidi (podle Scalini 2007, 200); c – Deutsches Klingensmuseum Solingen (podle Grotkamp-Schepers *et al.* 2015, 108); d – Wien Museum (podle Dürriegl *et al.* 1977, obr. 66); e – Wien Museum (podle Dürriegl *et al.* 1977, obr. 66); f – Nederlands Legermuseum v Delft (podle Puype, Stevens 2010, 129); g – Racibórz (podle Biborski *et al.* 2004, obr. 3).

Fig. 16. Selected long swords with blades of a rhomboidal cross-section from European finds (various scales): a – Lake Morat (after Hoffmeyer 1954, tab. XXXIV: a); b – Museo Storico della Caccia e del Territorio – Medici Villa of Cerreto Guidi (after Scalini 2007, 200); c – Deutsches Klingensmuseum Solingen (after Grotkamp-Schepers *et al.* 2015, 108); d – Wien Museum (after Dürriegl *et al.* 1977, Fig. 66); e – Wien Museum (after Dürriegl *et al.* 1977, Fig. 66); f – Nederlands Legermuseum in Delft (after Puype, Stevens 2010, 129); g – Racibórz (after Biborski *et al.* 2004, Fig. 3).

i čeští kováři (tím spíše zbrojíři) si dokázali kvalitní ocel v té době opatřit (ocel se v 16. století dovážela, především ze Štýrska; viz Kořan 1946, 77). Dodejme, že „industrializace“ výroby ocelí cementováním začíná na počátku 17. století, kdy se objevují první specificky řešené cementační pece (Wertime 1961, 203). Obecně tak cementování mečových čepelí (nebo jejich polotovarů) nemohlo být motivováno výlučně snahou snížit závislost na oceli ve formě polotovaru, která je základem pro svařované kompozitní výkovky. Tím spíše, že výroba kvalitních cementovaných čepelí by byla ještě ve 2. polovině 15. i na počátku 16. století přinejmenším stejně náročná jako výroba kvalitních čepelí svařovaných, a že cementované čepele nebyly v žádném ohledu kvalitnější než jejich svařované varianty. Vezmeme-li ovšem v potaz skutečnost, že úvahy o cementování nalézáme v interpretacích rozborů provedených metodikou neumožňující spolehlivé odhalení případných svarů, je docela dobře možné, že i tyto čepele mohly být ve skutečnosti svařeny, a to v konstrukčním systému „ocelový plášť na železném nebo nízkoocelemém jádru“ (konstrukční typ *B.I.3.2*; Žabiński *et al.* 2014, 138–141), který byl v té době patrně velmi rozšířený (porovnej např. Žabiński *et al.* 2014, 295–296). K tvarově příbuzným čepelím lze přiřadit Oakeshottovy typy *XV* a *XVII*. Metalograficky zkoumané exempláře, jež jsou charakteristickými zástupci typu *XVII*, pocházejí z Přelouče, Poděbrad (Janovec 2005), Komarowa (Žabiński *et al.* 2014, 264, 270), Jeziora Pątnowskiego (Žabiński *et al.* 2014, 270, 275) a Elbląga (Žabiński *et al.* 2014, 270). Čepele zbraní z Přelouče, Poděbrad a Komarowa měly jádro opatřené navařeným ocelovým pláštěm. Čepel z Elbląga byla celoocelemá a čepel z Jeziora Pątnowskiego je interpretována jako nejspíše nauhličená (po vykování do výsledného tvaru). Z Přelouče máme prozkoumanou také čepel typu *XV* (obr. 22: b). Vyrobená byla z jednoho kusu oceli. Z uvedeného vyplývá, že čepele typu *XVIIIb* a tvarově blízké varianty *XV* a *XVII* byly vyráběny z jednoho kusu oceli (konstrukční typ *A.II.2*), nebo byly opatřovány souvislou vrstvou oceli na svém povrchu, ať už navařením (*B.I.3.2*) nebo nauhličením (*A.I.2*). Byly tudíž vyráběny obdobně jako čepele většiny mečů z období 12. až 15. století.

Čepele typu *XVIIIb* se objevují především v západní části evropského kontinentu, u většiny podchycených exemplářů však nemáme k dispozici bližší informace o nálezových okolnostech, tím méně pak o jejich přírodním místě výroby. Čepelí studovaného typu je vybaven např. dlouhý meč nalezený ve švýcarském jezeře Murtensee (např. Hoffmeyer 1954, 38, tab. XXXIV:a; Schneider 1980, 42, kat. č. 54; obr. 16: a). Tento dlouhý meč s hlavicí typu *T* a záštitou typu *I* má takřka dokonalou analogii v dlouhém meči, který byl vytažen z koryta řeky Temže v Londýně poblíž London Bridge. Čepel tohoto meče je oproti švýcarskému meči opatřena zhruba 15 cm dlouhým ricassem, jehož středem prochází úzký žlábek. Odmyslíme-li si však tento

konstrukční detail, je jeho čepel velmi blízká čepelím typu *XVIIIb* (např. Laking 1920, 254, obr. 631; Blair 1962, obr. 34; Seitz 1965, obr. 95; Dufty 1974, 15, tab. 5: a; Norman, Wilson 1982, 44–45, kat. č. 14; Oakeshott 1991, 167). Obdobnou čepelí značenou vlevo běžícím zvířetem, tzv. pasovským vlkem, a říšským jablkem je vybaven také meč ze sbírek Museo Storico della Caccia e del Territorio v Cerreto Guidi (např. Scalini 2007, 200–201; obr. 16: b). Podobná čepel byla použita při konstrukci dlouhého meče ze sbírek Deutsches Klingensmuseum v Solingenu (Grotkamp-Schepers *et al.* 2015, 108–109; obr. 16: c) i řady dlouhých mečů ze sbírek Wiener Bürgerliche Zeughaus (Dürriegel *et al.* 1977, 80, kat. č. 84, 87, obr. 66; obr. 16: d–e). Z území Německa byl dále obdobnou čepelí vybaven dlouhý meč ze sbírek Stadtmuseum Güstrow (Głosek 1984, 154, kat. č. 213) či nelokalizovaný dlouhý meč ze sbírek Kulturhistorisches Museum Stralsund (Głosek 1984, 155, kat. č. 224). K danému typu lze rovněž přiřadit čepel kompletně dochovaného meče ze sbírek Musée national du Moyen Âge Cluny (např. Maindrion 1890, 197, obr. 152; Cognot 2011, 24, obr. 18; obr. 29: c), Nederlands Legermuseum v Delft (Puype, Stevens 2010; 128–129; obr. 16: f) či meč z dílny Hanse Summerspergera, který daroval Maxmilián I. bádenskému markraběti Kryštofu I. (Thomas, Fritz 1978, 8–12, obr. 6, 11, 12, 14; obr. 29: e). Poněkud širší čepel rombického průřezu, s mírně podbroušenými stěnami, byla využita rovněž při konstrukci přepychového obřadního meče (rovněž z dílny Hanse Summerspergera), určeného pro prvního velmistra Řádu sv. Jiří Hanse Siebenhirtera (Thomas, Fritz 1978, 15–16, obr. 16–17; Wlattenig 2010, 137–138). Jistou podobnost bychom mohli v některých ohledech sledovat i mezi studovaným nálezem a mečem z hrobky Svante Nilssona Stureho ve švédském Västerås. Tento meč má však poněkud širší čepel prostého rombického průřezu s mírně podbroušenými stěnami, přičemž je vybavena krátkým, jakýmsi primitivním ricassem (např. Seitz 1959; 1965, 164, obr. 103; Johnsson 1999, 26–30). V neposlední řadě musíme zmínit i řadu dlouhých mečů, jež byly vyloveny z řeky Dordogne a byly součástí unikátního, dnes bohužel značně po různých sbírkách roztroušeného, hromadného nálezů zhruba 80 zbraní, který je spojován s bitvou u Castillonu z roku 1453 (např. Oakeshott 1982, 23–30, obr. 16, 23; Oakeshott 1984, 17–24; Oakeshott 1993; Thompson 1997; Gilliot 2008, 132; Thomas 2012).

Oproti tomu v oblasti jihovýchodní Evropy se s tímto typem čepelí takřka nesetkáváme (např. Aleksic 2007, 90). Pochází odtud prozatím jediný známý, blíže nelokalizovaný exemplář ze sbírek Vojni muzej v Bělehradě, jehož vznik je kladen rovněž do průběhu 15. století (Milosavljević 1993, 30, kat. č. 14; Aleksic 2007, 170, kat. č. 271). Mohlo by to odrážet jistý rozdíl v masivnosti a oblíbenosti používání plátových zbrojí v dané oblasti, a tím pádem i poněkud rozdílnou taktiku a techniku boje. V ojedinělých případech se s meči

daného typu setkáváme rovněž v oblastech východní Evropy, kam však byly nepochybně importovány ze západních oblastí starého kontinentu. Dokládá to především krásný dlouhý meč s čepelí typu *XVIIIb*, který byl nalezen v roce 1998 v areálu západoběloruského města Lida. Tato zbraň totiž nese na své čepeli značku v podobě vlevo běžícího zvířete, tzv. pasovského vlka, a biskupské berly, takže o jejím bavorském, respektive pasovském původu nemůže být sporu (Strefčenko 2011; obr. 29: d). Čepelí romboického průřezu je vybaven rovněž dlouhý meč nalezený v roce 2004 v samotném centru Moskvy. Jeho čepel je však oproti mečům typu *XVIIIb* přeci jen o něco kratší a lze ji proto klasifikovat typem *XVIIIa*, přičemž jeho výrobu můžeme hledat někdy na přelomu 14. a 15. století (Veksler *et al.* 2014).

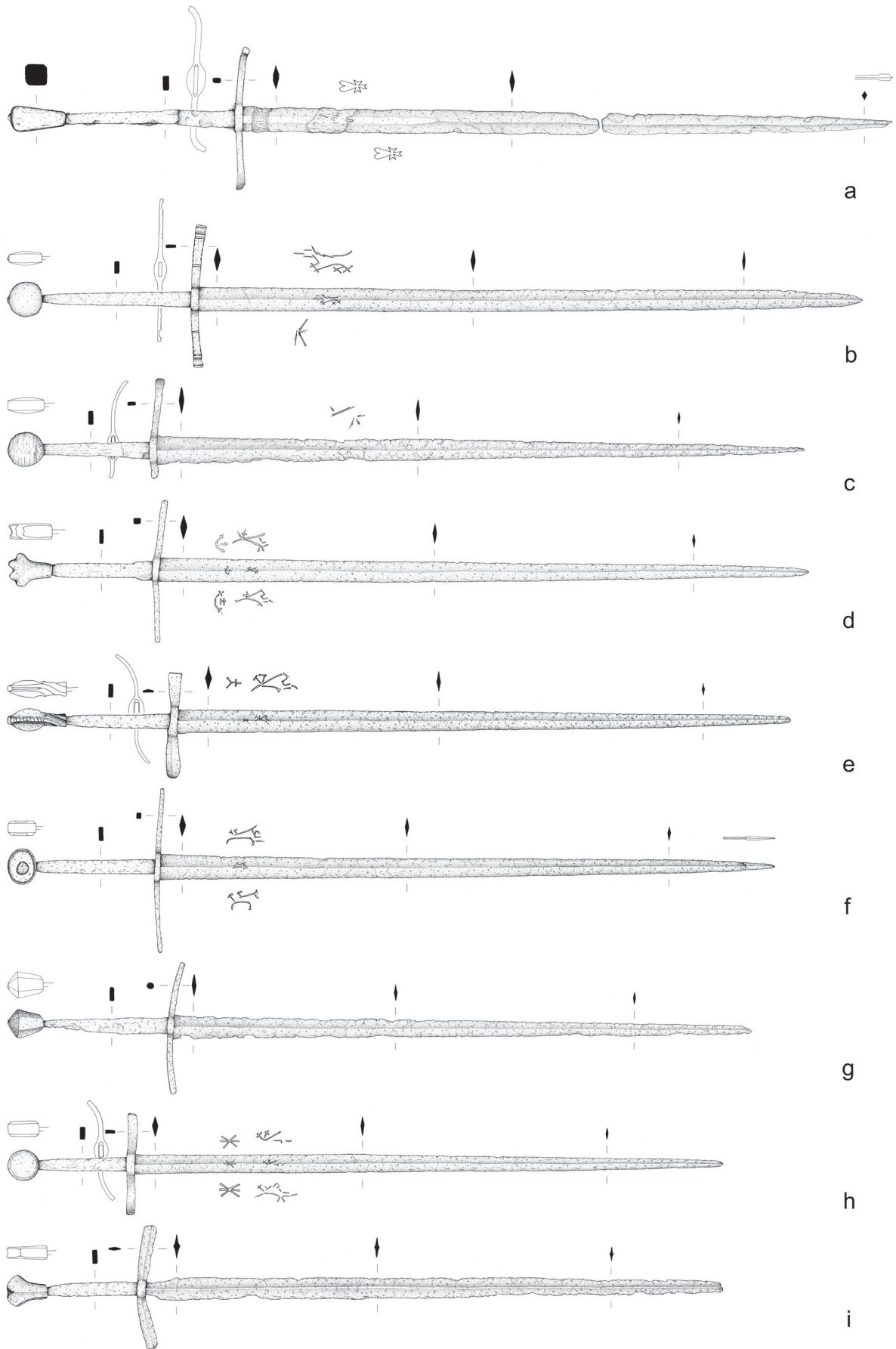
Ve střední Evropě se s podobnými čepelimi setkáváme častěji. Podobnou, byť ne zcela shodnou čepelí je vybaveno např. torzo dlouhého meče z Lutomer-ska (Kucypera *et al.* 2012), Tarnowa (Gorczyca 2005, 422–424, obr. 1: b), Nowego Miasta (Grygiel, Jurek 1996, 165, obr. 131) a velice podobnou čepelí pak blíže nelokalizovaný dlouhý meč chovaný ve sbírkách Muzeum Okręgowego v Toruni (Głosek 1984, 169, kat. č. 393, tab. XXXV: 3). Velmi zajímavou čepelí, stojící někde na pomezí mezi typy *XVII* a *XVIIIb*, je vybaven rovněž dlouhý meč nalezený v roce 1996 při archeologickém výzkumu presbyteria kostela bývalého dominikánského kláštera v Ratiboří (obr. 16: g). Tato zbraň, nalezená v hrobě interpretovaném jako místo posledního odpočinku posledního ratibořského a opavského vévody Valentina Hrbatého, byla v době jeho smrti (r. 1521) znehodnocena rituálním přelomením, symbolizujícím vymření rodu po mužské linii. Garnitura rukojeti této zbraně je reprezentována hruškovitou hlavicí typu *T5* a horizontálně esovitě prohnutou záštitou typu *I2*. Oproti pražskému meči se čepel zbraně z Ratiboře odlišuje svojí původní maximální šířkou,

kteřá dosahovala minimálně 42 mm. Nelze tak zcela vyloučit možnost, že zbraň se skládá z nesoudobých komponentů, kdy starší čepel mohla být osazena novější a modernější garniturou rukojeti (např. Biborski *et al.* 2004; Čapský 2006). Torzo podobného dlouhého meče bylo nalezeno rovněž při melioračních pracích na katastru obce Komarów. Čepel této zbraně je však oproti exempláři z Ratiboře o něco širší a plošší a je vybavena znatelným oboustranným žlábkem, který zaujímá zhruba $\frac{2}{3}$ předpokládané původní celkové délky čepel (Kušnierz 2010, 215–218, obr. 5–7).

S čepelimi typu *XVIIIb* se shledáme rovněž u řady mečů pocházejících z území České republiky. Je jí vybaven např. nelokalizovaný meč typu *XVIIIb*, *H1*, *I* ze sbírek Národního muzea v Praze (Národní muzeum Praha, inv. č. 160; obr. 17: f), který je dále osazen plochou diskovitou hlavicí s centrální nepravidelnou, přibližně kruhovitou prohlubní a záštitou s přímými, poměrně dlouhými rameny. Čepel je opatřena značkou v podobě tzv. pasovského vlka (např. Głosek 1984, 143, kat. č. 81; Wagner 1993, 113, tab. 21). Daným typem čepel je vybaven rovněž velice zajímavý, bohužel opět blíže nelokalizovaný nález dlouhého meče ze sbírek Muzea města Brna (Muzeum města Brna, inv. č. 104.097; obr. 17: b). Garnituru rukojeti této zbraně typu *XVIIIb*, *G*, *6* tvoří hlavice kruhovitě tvaru s mírně konvexními čelními plochami a záštitou s mírně dolů k čepeli skloněnými, plynule se rozšiřujícími rameny obdélného průřezu, jež jsou u svých konců zdobené na lící ploše vertikálním prožlabením a profilací hran. Také tato zbraň je na čepeli značena tzv. pasovským vlkem (např. Głosek 1984, 140, kat. č. 40; Aleksic 2007, 46, 145, kat. č. 25; Malaníková *et al.* 2013, 635, obr. 296). V pracích M. Głoska a M. Aleksice je shodně mylně uvedeno uložení této zbraně ve sbírkách Muzea města Bratislavy. Nepochybně se však jedná o zbraň ze sbírek Muzea města Brna.

Obr. 17. Meče s čepelimi romboického průřezu typu *XVIIIb* z území České republiky: a – Praha – Nové Město (Národní památkový ústav; inv. č. 2013/33-105-071); b – nelokalizováno (Muzeum města Brna, inv. č. 104.097); c – Traxlerská slaf (Muzeum Šumavy Sušice, inv. č. 3585); d – nelokalizováno (Vojenský historický ústav Praha, inv. č. I 2702; X 1973); e – Strážnice (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži; Státní hrad Buchlov, inv. č. BU 00609); f – nelokalizováno (Národní muzeum Praha, inv. č. 160); g – nelokalizováno (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Sychrově; Státní zámek Opočno, inv. č. OP 04282); h – nelokalizováno (Prachatické muzeum Prachatice, inv. č. ZB 108); i – Rychvald (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži; Státní zámek Lysice, inv. č. LS 01175). Kresby P. Žákovský.

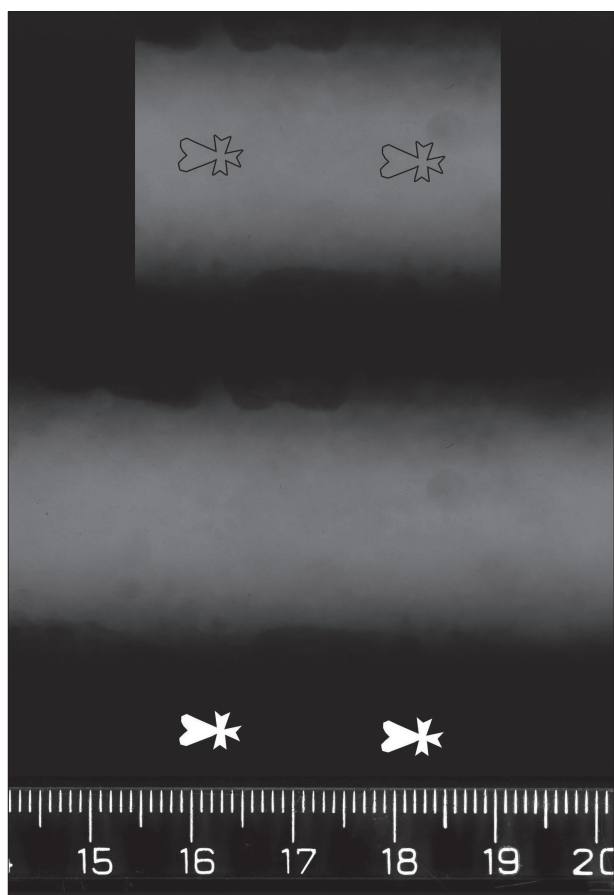
Fig. 17. Type *XVIIIb* swords with blades of a rhomboidal cross-section from Czech territory: a – Prague – New Town (National Heritage Institute, inv. no. 2013/33-105-071); b – unlocalised (Muzeum města Brna, inv. no. 104.097); c – unlocalised (Muzeum Šumavy in Sušice, inv. no. 3585 Sušice, inv. č. 3585); d – unlocalised (Vojenský historický ústav Praha, inv. no. I 2702; X 1973); e – Strážnice (Národní památkový ústav – Kroměříž office; Buchlov State Castle, inv. no. BU 00609); f – unlocalised (Národní muzeum Praha, inv. no. 160); g – unlocalised (Národní památkový ústav – Sychrov office; Opočno State Château, inv. no. OP 04282); h – unlocalised (Prachatické muzeum, inv. no. ZB 108); i – Rychvald (Národní památkový ústav – Kroměříž office; Lysice State Château, inv. no. LS 01175). Drawings by P. Žákovský.

a
b
c
d
e
f
g
h
i

0 10cm

Pasovským vlkem, doplněným navíc o značku v podobě říšského jablka, je značena rovněž čepel dlouhého meče nalezeného údajně kdesi v okolí města Strážnice (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži; Státní hrad Buchlov, inv. č. BU 00609; obr. 17: e). Tato zbraň typu *XVIIIb, U, 12a* je vybavena specifickým typem hlavice a zástitou s výrazně horizontálně esovitě prohnutými rameny (Procházka 1999, 577, kat. č. 294). Značku v podobě pasovského vlka nalezneme rovněž na čepeli rombového průřezu, kterou je vybaveno torzo blíže nelokalizovaného dlouhého meče typu *XVIIIb, G, 12a* z okolí Sušice, z tzv. Traxlerské slati (Kubů-Zavřel 2009, 158, obr. 152; obr. 17: c). Garnituru rukojeti tvoří hlavice kruhového tvaru s mírně konvexními čelními plochami a torzo zástity s přímými, horizontálně esovitě prohnutými rameny. Pasovským vlkem, doplněným tentokrát značkou v podobě šesticípé hvězdy, je signován rovněž překrásný, byť opět blíže nelokalizovaný nález dlouhého meče z Prachaticka (Prachatické muzeum, inv. č. ZB 108; obr. 17: h). Tato téměř dokonale dochovaná zbraň typu *XVIIIb,*

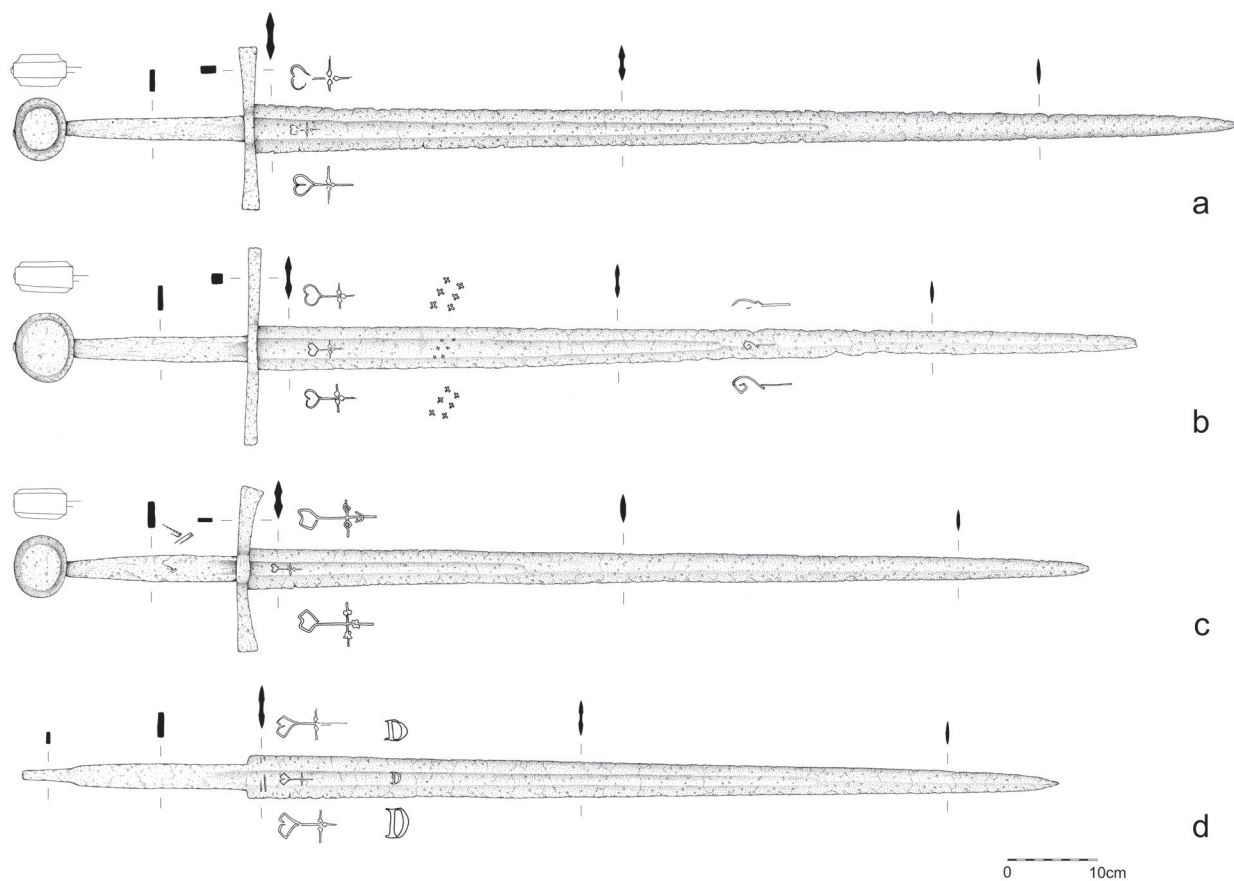
Obr. 18. Detail značky studovaného meče na rentgenografickém snímku. Foto J. Hošek.

Fig. 18. Detail of a mark on the studied sword on an X-ray image. Photo by J. Hošek.

H, 12b je osazena plochou hlavicí kruhového tvaru s výrazně zkosenými hranami a zástitou s přímými, horizontálně esovitě prohnutými rameny obdélného průřezu. Obdobná, tentokrát neznačená čepel rombového průřezu byla využita při konstrukci torza dlouhého, opět bohužel blíže nelokalizovaného nálezu meče, který je dnes součástí sbírek proslulé opočenské zbrojnice (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Sychrově; Státní zámek Opočno, inv. č. OP 04282; obr. 17: g). Tato zbraň typu *XVIIIb, T4, 6a* je vybavena masivní mnohostěnnou hlavicí osmibokého průřezu a zástitou s mírně dolů k čepeli zahnutými rameny (Głosek 1984, 143, kat. č. 83). Ke studovanému druhu čepelí lze s jistými výhradami přiřadit rovněž čepel dlouhého meče typu *XVIIIb, V4, 6*, který byl nalezen kolem roku 1735 či 1830 v areálu hradu Rychvald při rozebírání jeho pozůstatků na stavební materiál (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži; Státní zámek Lysice, inv. č. LS 01175; obr. 17: i). V místopisné literatuře je tento meč mylně zaměňován s jiným exemplářem dlouhého meče ze sbírek lysické zbrojnice, který má recentní obložení rukojeti (např. Zřídka veselý 1970, 19, obr. 2; 2001, 11, obr. 3; obr. 22: a). Neznačená čepel tohoto meče má však oproti předchozím exemplářům poměrně výrazně podbroušené stěny, takže jejím středem probíhá markantní zesilující žebro. Garnituru rukojeti této zbraně tvoří hlavice, jejíž tvar lze nejlépe přirovnat k podobě rybího ocasu, a zástita s výrazně dolů k čepeli zahnutými rameny přibližně rombového průřezu. Hlavici ve tvaru připomínající rybí ocas je osazena i blíže nelokalizovaný nález dlouhého meče ze sbírek Vojenského historického ústavu v Praze (Vojenský historický ústav Praha, inv. č. I 2702; X 1973; obr. 17: d). Zbraň typu *XVIIIb, V, 1* s čepelí rombového průřezu, která je opět značena tzv. pasovským vlkem a říšským jablkem, je dále opatřena zástitou s přímými, mírně dolů k čepeli prohnutými rameny obdélného průřezu (např. Głosek 1984, 144, kat. č. 100; Šáda 1986, 44, obr. 22; Dolínek, Durdík 1995, obr. 28; Šach 1999, 20). Z území České republiky je čepelí rombového průřezu s výrazně podbroušenými stěnami vybaven také již několikrát publikovaný, velice zajímavý krátký meč, který byl nalezen při archeologickém výzkumu zaniklé vsi Mstěnice (např. Krajc *et al.* 1997; Nekuda, Ustohal 2003, 224; Hošek 2006, 307, obr. 41: a; Nekuda 2007, 57; Žákovský 2012, 628–629). Tento meč, jehož čepel je signována značkou v podobě biskupské berly, má však oproti studovaným mečům krátkou rukojeť, určenou primárně k jednoručnímu úchopu. Díky tomuto konstrukčnímu a funkčnímu detailu tak můžeme celkem spolehlivě klasifikovat tuto zbraň jako meč typu *XVIIIa, H1, 13*. Tvarově je jí podobná rovněž čepel ze zajímavého dlouhého meče, který měl být nalezen někde na katastru obce Tetčice na Brněnsku. Tato čepel je však výrazně kratší, dosahuje pouhých 697 mm a lze jí tak klasifikovat jako čepel typu *XVa* (Muzeum Ivančice, inv. č. H 48).

Již na první pohled je velmi pozoruhodné, že takřka všechny meče, které lze přiřadit k typu XVIIIb a jež pocházejí z území České republiky, nesou na plochách svého hrubí značky v podobě vlevo běžícího zvířete, tedy tzv. pasovského vlka. Po celkové analýze nálezového fondu vrcholné a pozdně středověkých mečů z našeho území však tato skutečnost již tak zarážející není. Ze zhruba 131 dosud evidovaných signovaných mečů z průběhu 13. – 1. poloviny 16. století z našeho území totiž celých 54 kusů nese na svých čepelích značky, které jsou tradičně spojovány s pasovskými dílnami. Jedná se buď o charakteristické tzv. pasovské vlky, jednorozce či biskupské berly. Ostatních 77 značených mečů bylo opatřeno značkami, které za současného stavu poznání nejsme schopni využít ke stanovení proveniencí zbraně, nebo jejichž původní podoba byla naprosto setřena postupující korozí čep-

pele. Ani u těchto exemplářů však nelze vyloučit, že řada z nich může z proslulého bavorského výrobního centra pocházet. Z této okolnosti jasně vysvítá, že zejména v průběhu 14. – poloviny 16. století byly naše země zaplaveny pasovskými výrobky, v dané době produkovanými již v masovém měřítku. Nepřekvapí, že místní výrobci mohli pasovským dílnám jen těžko konkurovat. Obdobná situace byla v celé střední Evropě. S jistou nadsázkou bychom mohli hovořit až o jakési formě globalizace trhu v rámci obchodu se zbraněmi. Tento fakt příliš neoslabí ani skutečnost, že řada zbraní značená „pasovskými“ signaturami může být dobovými falzy; svědčí proto celá řada písemných pramenů ilustrujících snahu pasovských výrobců bránit svoji „ochrannou značku“ (např. Sommer 1925; Weyersberg 1925; 1939). Dnes však nejsme schopni originální pasovské výrobky a jejich případné

Obr. 19. Dlouhé meče se značkami v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce z území České republiky: a – nelokalizováno (Muzeum města Brna, inv. č. 104.093); b – nelokalizováno (Vojenský historický ústav Praha, inv. č. I 2712); c – nelokalizováno (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, inv. č. A 9822); d – Praha – Vyšehrad (Národní muzeum Praha, inv. č. H2-13619). Kresby P. Žákovský.

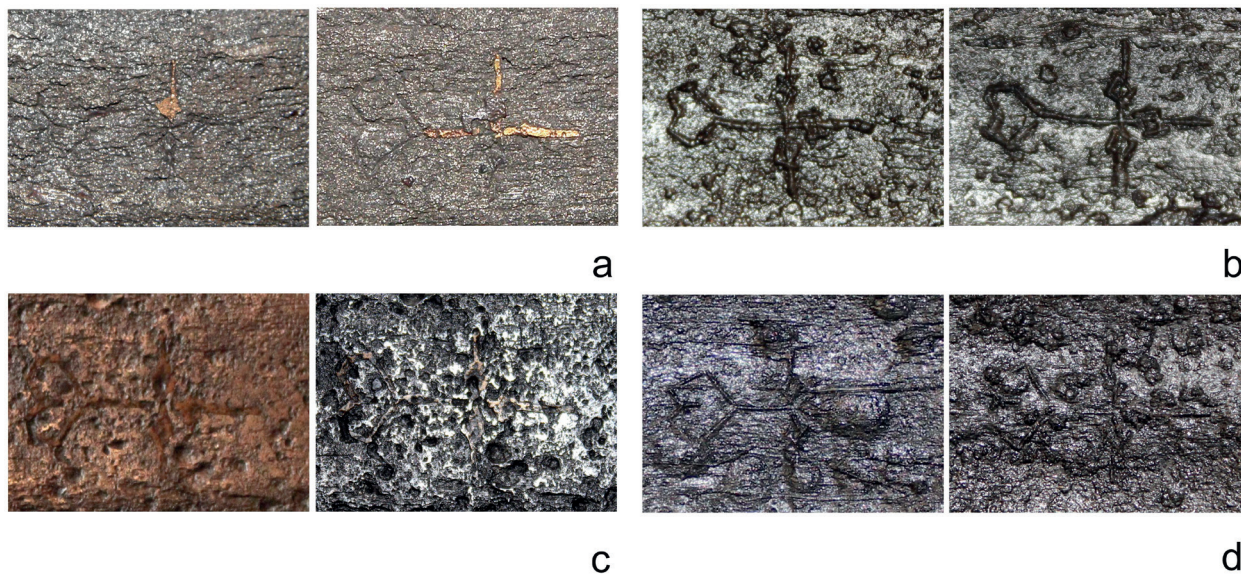
Fig. 19. Long swords with marks in the form of a cross emerging from a heart from the Czech Republic: a – unlocalised (Muzeum města Brna, inv. no. 104.093); b – unlocalised (Vojenský historický ústav Praha, inv. no. I 2712); c – unlocalised (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, inv. no. A 9822); d – Prague –Vyšehrad (Národní muzeum Praha, inv. no. H2-13619). Drawings by P. Žákovský.

napodobeniny jednoznačně vzájemně rozlišit. Zdá se, že ani jejich eventuální technologické a materiálové analýzy nám v tomto ohledu prozatím nemohou být nápomocny.

Také diskutovaný pražský nález byl signován. Na obou plochách svého hrubí nese drobnou raženou značku v podobě kříže vyrůstajícího z nápadně protaženého srdce. Značka by patrně mohla být za jistých okolností interpretována také jako stylizované říšské jablko či golgotský kříž (obr. 18). Signaturu podobných parametrů se nám na dosud evidovaných a publikovaných mečích ze světových i našich sbírek objevit nepodařilo. Jistou podobnost bychom mohli sledovat mezi touto signaturou a řadou ražených značek v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce, kterými je značeno několik halaparten z poloviny 16. století ze sbírek Royal Armouries v Leeds (Ffoulkes 1916, 245, kat. č. 969–970, 990–992). Řada dlouhých mečů z průběhu 14. a 15. století z území celé Evropy sice byla opatřena značkami v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce, ty však mají zcela jiný charakter. Lze to demonstrovat na několika exemplářích z našich sbírek. Prvním z nich je velice kvalitně dochovaný (bohužel blíže nelokalizovaný) dlouhý meč typu *XVIa, H1, 6* ze sbírek Vlastivědného muzea v České Lípě (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, inv. č. A 9822).

Po obou stranách hrubí je čepel opatřena poměrně rozměrnou značkou v podobě nesouměrně drobného srdce a z něj vyrůstajícího latinského kříže, jehož jednotlivá ramena mají jakési kosočtverečné základy (obr. 19: c; 20: b). Meč lze rámcově datovat do průběhu 2. poloviny 14. – 1. poloviny 15. století. Do stejného časového úseku lze klást výrobu téměř identického dlouhého meče typu *XVIa, H1, 5* ze sbírek Muzea města Brna (Muzeum města Brna, inv. č. 104.093; obr. 19: a, 20: a), který má čepel signovanou analogickou značkou (Głosek 1984, 141, kat. č. 43; Procházka 1999, 576, kat. č. 292; Malaníková *et al.* 2013, 635, obr. 296). Takřka identickou značkou, kde jsou však srdce a kříž výrazně souměrnější, je signována také čepel dlouhého meče typu *XVIa*, která byla vytažena v roce 1926 z koryta Vltavy pod Vyšehradem (Národní muzeum Praha, inv. č. H2-13619; obr. 19: d, 20: d). V daném případě je značka doplněna ještě o poměrně výrazné majuskulní písmeno „D“. Také tento meč lze datovat někam do přelomu 14. a 15. století (Głosek 1984, 143–144, kat. č. 86, tab. V).

V evropském měřítku se jedná o poměrně hojně se vyskytující typ značek, který se soustředí na velice podobných dlouhých mečích, obvykle opatřených masivními čepeli hexagonálního průřezu s výraznými hroty, tedy čepeli typu *XVIa* a *XVII*. V oje-

Obr. 20. Detaily značek v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce z území České republiky: a – nelokalizováno (Muzeum města Brna, inv. č. 104.093); b – nelokalizováno (Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě, inv. č. A 9822); c – nelokalizováno (Vojenský historický ústav Praha, inv. č. I 2712); d – Praha – Vyšehrad (Národní muzeum Praha, inv. č. H2-13619). Foto P. Žákovský.

Fig. 20. Detail of marks in the form of a cross emerging from a heart from the Czech Republic: a – unlocalised (Muzeum města Brna, inv. no. 104.093); b – unlocalised (Vlastivědné museum a galerie v České Lípě, inv. no. A 9822); c – unlocalised (Vojenský historický ústav Praha, inv. no. I 2712); d – Prague – Vyšehrad (Národní muzeum Praha, inv. no. H2-13619). Photos by P. Žákovský.

diněných případech se mohou vyskytovat i na poměrně širokých a plochých čepelích typu *XIIIa* (např. Grotkamp-Schepers *et al.* 2015, 88–89). Jejich garnitury rukojetí jsou tvořeny nejčastěji masivními oválnými hlavicemi typu *H* či *J* a jejich variantami a také prostými záštitami s přímými rameny či rameny mírně rozšiřujícími se ke svým koncům. Tvarová podobnost všech těchto mečů, stejně jako velice podobné formování jejich značek, nás vede k domněnce, že by se mohlo jednat o výrobky jedné dílny, která byla činná někdy na přelomu 14. a 15. století. Vzhledem k tomu, že tyto meče známe takřka z území celé střední Evropy (např. Głosek 1973, 151, 152–153, 160, kat. č. 49, 54, 83, tab. XXIX: 1, XXX: 1, XXXIII: 2; Głosek 1984, kat. č. 57, 140, 330, 354, 399, 426), je hledání případného centra produkce těchto mečů poněkud ztíženo. S obrazci v podobě srdcí se sice na mečích setkáváme poměrně hojně a velice často je doprovází značka tzv. pasovského vlka (např. Głosek 1984, 52). Různé formy křížů pak patří k nejběžnějším signaturám na čepelích středověkých mečů vůbec (srov. Głosek 1984, 54–62). Ovšem značka v podobě kříže spojeného se srdcem v jeden celek nám v kombinaci se značkou v podobě tzv. pasovského vlka prozatím známá není. Oproti tomu máme k dispozici velice podobné dlouhé meče nesoucí velice zajímavé kombinace tří různých signatur opakující se vždy po obou stranách čepelí. Nejblíže k záštitě je to značka v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce, poněkud níže, zhruba uprostřed hrubí čepelí, jsou to pak různé variace na rovnoramenné kříže a konečně nejnižší situovanou signaturu představuje vždy značka v podobě biskupské berly. Na meči ze sbírek Landesmuseum Grimma jsou sice některé signatury poněkud modifikovány, ale nepochybně patří do stejné skupiny. Místo kříže vyrůstajícího ze srdce na něm totiž nalezneme stylizované říšské jablko či golgotský kříž, trojici drobných rovnoramenných křížků sestavených do diagonály a pastorál (Gurlitt 1897, 118, obr. 158; Głosek 1984, 153, kat. č. 207, tab. XII). Na meči ze sbírek Muzeum Narodowego ve Wroclawi je tato kombinace tvořena značkou v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce, rovnoramenných křížkových křížů a biskupské berly (Głosek 1973, 158, kat. č. 75, tab. XXXVI: 1; 1984, 170, kat. č. 413). Na nelokalizovaném nálezu dlouhého meče typu *XVIa, H1, 2* ze sbírek Vojenského historického ústavu v Praze (inv. č. I 2712; obr. 19: b, 20: c) pak nalezneme opět kříž vyrůstající ze srdce, šestici drobných rovnoramenných křížků sestavených do dvou souběžných diagonál a biskupskou berlu (např. Głosek 1984, 144, kat. č. 93; Šáda 1986, 43, obr. 21).

Právě přítomnost pastorálu, by nám mohla nejvíce napomoci s lokalizací hledané dílny. Značky v podobě biskupské berly jsou totiž rovněž tradičně spojovány s dílnami v bavorském Pasově, přičemž tvar značky by mohl odkazovat na biskupský status města či dokonce na dílny kontrolované tamním biskupstvím (např. Seitz 1965, 178–180; Głosek 1973, 92–93; Nickel 1974, 290; Žákovský 2012, 633–639). Naskytá se

tudíž otázka, zda také dlouhé meče s čepelími nesoucími značku v podobě ze srdce vyrůstajícího kříže nelze spojit s proslulými bavorskými dílnami. Zdá se to celkem pravděpodobné. Spojení těchto signatur se značkou na pražském nálezů však musíme brát pouze orientačně, neboť ta se od svých starších předchůdců výrazně liší v několika ohledech. Již na první pohled je zřejmá výrazná diference mezi velikostí starších značek a pražským nálezem. Značky v podobě kříže vyrůstajícího ze srdce na dlouhých mečích z přelomu 14. a 15. století totiž nezřídka zabírají takřka celou šířku žlábků čepelí, tedy zhruba třetinu její celkové šířky. Oproti tomu značky z diskutované zbraně mají velikost v řádu milimetrů a jsou na čepeli velice těžko zřetelné. Za dnešního stavu čepelí by nebyly bez rentgenografického průzkumu patrně ani zaregistrovány.

Druhým výrazným rozdílem je vlastní způsob zhotovení jednotlivých signatur. Značky na mečích z přelomu 14. a 15. století bývají do čepelí aplikovány tradičním způsobem, tj. postupným rytím drážek do podoby vlastní značky, následně vyplněné nezelezným kovem. Na všech dosud podchycených mečích s takovýmto značením bylo k tuzování použito kovu žluté barvy. Značky z pražského nálezů jsou však do čepelí vyraženy pomocí razidla. Lze říci, že starší tradiční způsob signování čepelí dominoval na evropských zbraních až do poloviny 16. století. Od konce 15. století se ražené značky na mečích objevují již hojněji, přičemž převládají začínají zhruba po polovině 16. století. Svědčí proto mimo jiné i fakt, že z dosud podchycených zhruba 300 vrcholně a pozdně středověkých mečů z území České republiky jsou raženou značkou vybaveny prokazatelně pouze dva exempláře (např. Głosek 1984, 94–95; Žákovský 2011a, 131). Je otázkou zda, příp. do jaké míry, měla vliv na etablování drobných ražených značek v této době skutečnost, že v masovém měřítku začali chladné zbraně kromě mečů produkovat rovněž nožíři a kováři. Řada dobových písemných pramenů zachycuje jejich vzájemné kompetenční spory takřka po celé Evropě (např. Winter 1906, 825–826; Szymczak 1989, 52). Ostatně jeden z nejproslulejších výrobců chladných zbraní Hans Summersperger, o kterém byla řeč již výše a který se stal dokonce dvorním dodavatelem císaře Maxmiliána I., byl nožířským a ne mečířským mistrem v Halle (např. Thomas, Fritz 1978, 15–16). Také on značil své výrobky drobnými raženými signaturami v podobě střely či golgotského kříže, které jsou navíc svými rozměry blízké značkám pražského meče.

V neposlední řadě se pak předemtná značka od svých starších předchůdců poněkud odlišuje svým celkovým tvarem a pojetím. Je tedy otázka, zda podchycenou značku na pražském nálezů můžeme považovat za přímého následníka starších signatur podobného typu a tím pádem hypoteticky považovat za místo výroby zbraně bavorský Pasov. Značka pražského meče totiž slučuje jedny z nejpopulárnějších křesťanských

symbolů té doby, v daném spojení patrně odkazujících na dvě ze tří křesťanských ctností; kříž coby symbol víry a srdce coby symbol lásky. Spojení kříže se srdcem lze totiž spojit s řadou církevních textů, kde je milost či láska přirovnávána k vláze, kterou se živí víra a naděje – tedy kořen a kmen, které přinášejí dvojí druh ovoce – lásku k Bohu a lásku k bližnímu (Kaňák, Šimek 1956, 25).

Přestože se nám samotná čepel dochovala takřka v úplnosti, zejména v oblasti tenčí byla výrazně poškozena a přelámána. Samotný hrot čepule se dochoval značně torzovitě, přesto je na něm zřetelný jeden zajímavý a ne příliš častý konstrukční detail – markantní zesílení (obr. 12, 21). S výrazným zesílením tloušťky čepule v samotném hrotu se na středověkých mečích nesetkáváme příliš často. Obvyklejší je podobné zesílení hrotu u řady typů seker se vzhůru prodlouženým ostřím a u některých typů halaparten z konce 15. a počátku 16. století. Jak je tento detail na středověkých mečích vzácný lze opět demonstrovat na nálezovém souboru pocházejícím z území České republiky. Prozatím se tento prvek podařilo prokazatelně identifikovat pouze na dalších třech mečích. Jedním z nich je již výše zmíněný nelokalizovaný dlouhý meč typu *XVIIIb, H1, 1* ze sbírek Národního muzea v Praze (např. Glosek 1984, 143, kat. č. 81; Wagner 1993, 113, tab. 21; obr. 17: f). Podobně je utvářen i hrot krátkého meče typu *XV, U, 6*, který byl vytažen z koryta řeky Labe v Přelouči (Městské muzeum Přelouč, inv. č. A 251; Beneš 1990, tab. XII: 3; obr. 22: b). Tímto konstrukčním a funkčním detailem však nemusely být nutně vybaveny pouze čepule romboického průřezu. Objevuje se totiž i na čepeli dlouhého meče typu *XVIa, J1, 12a* ze sbírek lysické zbrojnice (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži; Státní zámek Lysice, inv. č. LS 01492), který bývá někdy zaměňován s mečem z hradu Rychvaldu (např. Zřídka veselý 1970, 19, obr. 2; 2001, 11, obr. 3). Tenčí této čepule nemá tak výrazně romboický průřez, ale přesto je zesílení hrotu dobře patrné (obr. 22: a). Výrobu všech těchto mečů lze shodně shledávat někdy v průběhu 2. poloviny až závěru 15. století.

Je to doba, kdy již zcela vyvinuté plátové zbroje mohly dokonale chránit téměř celé tělo svého majitele a používání jejich jednotlivých komponent v bojové činnosti bylo nepochybně v masovém měřítku rozšířeno napříč takřka celým tehdejší společenským spektrem. O vlivu evoluce ochranné zbroje na tvarosloví středověkých mečů, především jejich hrotů, nemůže být pochyb (např. Oakeshott 1964, 53). Výrobci zbraní hledali způsoby, jak co nejvíce zvýšit účinnost svých výrobků proti stále dokonalejším formám zbrojí. Nepochybně z těchto důvodů se objevily čepule romboického průřezu, které oproti obvyklejším čepelím s hexagonálním či čokkovitým průřezem byly pevnější a tužší, tj. patrně se téměř neprohýbaly, k čemuž v mnoha případech přispívalo i výrazné středové žeb-

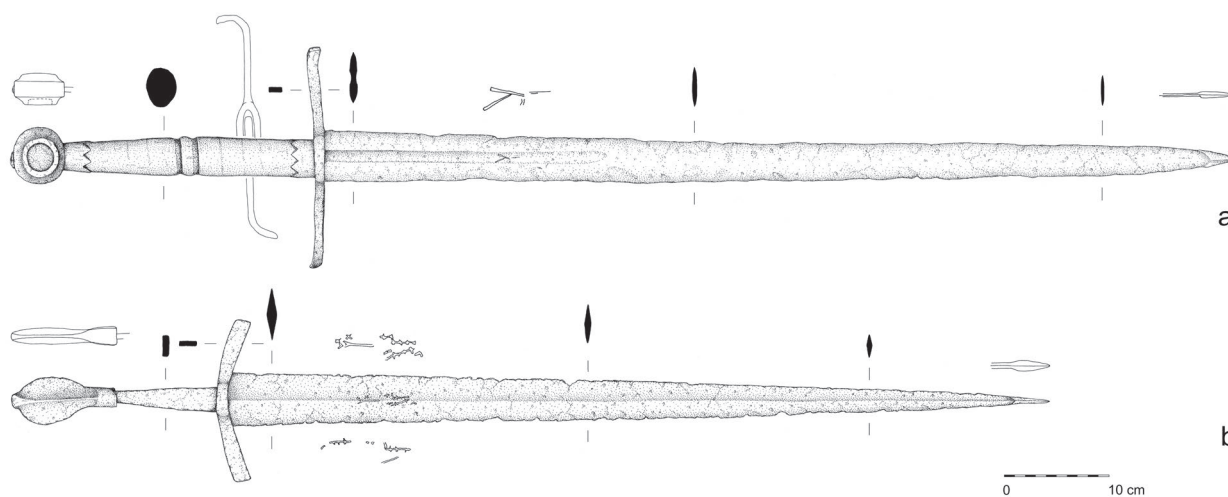
ro či podbroušení stěn čepule (např. Oakeshott 1991, 171). Tyto vlastnosti nepochybně přispívaly k větší účinnosti zejména proti plátovým zbrojím, neboť takřka nedocházelo k nežádoucímu bočnímu prohybu čepule při případném dobodnutí do houževnaté a tvrdé překážky. Námí zjištěné záměrné zesílení hrotu pak nepochybně mělo za účel jednak zabraňovat odlomení hrotu a zároveň se jistě uplatnilo při komfortnější perforaci ochranného odění. O maximální účinnosti bodných útoků zbraní daného průřezu přímo proti vitálním cílům jistě nemusíme pochybovat. Lze si o tom ostatně učinit reálnou představu např. na základě nálezů skeletu jednoho z padlých bojovníků v bitvě u Towtonu z roku 1461. Dotyčný nešťastník byl totiž mimo několika zásahů šípy smrtelně poraněn na hlavě rovněž bodným útokem zbraní romboického průřezu, jejíž hrot mu pronikl zhruba 3 cm hluboko do endokrania (Novak 2000, 97–98, obr. 8.8).

Teoreticky bychom tak mohli meče s takto konstruovanými hroty považovat za jakési speciálně upravené zbraně pro boj proti protivníkovi chráněnému plátovou zbrojí. Mohli bychom je tím zařadit vedle tak specializovaných zbraní, jakými byly tzv. „Bohrschwerty“, „Halbschwerty“ či „Fechtschwerty“, které byly vyvinuty primárně pro boj v plátové zbroji, čemuž byla zcela podřízena jejich konstrukce. Při boji v plátové zbroji (tzv. „Harnischfechten“) se při většině známých technik držel takový meč jednou rukou za rukojeť a druhou za čepel zhruba vprostřed její délky. Odtud nakonec nepochybně vzešel i název pro tyto specializované zbraně. Čepule daného typu mečů mohly být u konce svého hrubí, tedy zhruba uprostřed své délky, vybaveny zúženou otupenou částí, tzv. „Fehlschärfe“, která sloužila právě k úchopu levou či pravou rukou. Ke stejnému účelu mohlo posloužit i poměrně dlouhé ricasso pod záštitou (např. Seitz 1965, 171–172, obr. 108; Königsegg-Aulendorf, Schulze 2010, 47). Těchto mečů, jež jsou někdy dokonce považovány za jakési sportovní, respektive turnajové zbraně, byt uplatnění nacházely především při soubojovém šermu, se nám dodnes nedochovalo příliš mnoho (např. Leitner 1866–1870, 16, tab. XVII: 7–8; Gamber 1961, 37, obr. 19; Thomas, Gamber 1976, 186–187, obr. 96; Dürriegel *et al.* 1977, 74, kat. č. 40, obr. 66; Scalini 2007, 212–213). Tak např. v roce 2003 byl v londýnské aukční síni Sotheby dražen jeden z nejlépe dochovaných mečů tohoto typu, jehož čepel je značena rytými a tuzovanými značkami v podobě maltézskeho kříže v kruhu, biskupskou berlou a stylizovanou přilbicí s přikryvadlem a klenotem (Sotheby's 2003, 44, kat. č. 62; obr. 23). Zcela stranou tu záměrně necháváme zcela specializované zbraně, jež měly sloužit k soudním soubojům, a které známe již z názorných vyobrazení šermířských učebnic švábského mistra Hanse Talhoffer z poloviny 15. století. Tyto zbraně s různými trny apod. však známe pouze z těchto písemných a ikonografických pramenů. Dosud žádná reálná zbraň tohoto typu nebyla ve světových sbírkách evidována, tedy

Obr. 21. Celkový pohled na dlouhý meč z Prahy – Nového Města s patrným markantním zesílením hrotu (Národní památkový ústav; inv. č. 2013/33-I05-071. Foto M. Kalíšek.

Fig. 21. Overall view of long sword from Prague – New Town with clear distinct strengthening of the point (National Heritage Institute, inv. no. 2013/33-I05-071). Photo by M. Kalíšek.

Obr. 22. Meče s výrazně zesíleným hrotem z území České republiky: a – nelocalizováno (Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži; Státní zámek Lysice, inv. č. LS 01492); b – Přelouč (Městské muzeum Přelouč, inv. č. A 251). Kresby P. Žákovský.

Fig. 22. Swords with a distinctly strengthened point from the Czech Republic: a – unlocalised (Národní památkový ústav – Kroměříž office; Lysice State Château, inv. no. LS 01492); b – Přelouč (Muzeum Přelouč, inv. no. A 251). Drawings by P. Žákovský.

Obr. 23. Soubojový meč, tzv. Bohrschwert či Halbschwert, určený pro tzv. Harnischfechten, vyrobený v některé z pasovských dílen na přelomu 15. a 16. století (podle Sotheby's 2003, 44).

Fig. 23. A combat sword – a 'Bohrschwert' or 'Halbschwert' – intended for 'Harnischfechten' (armoured combat) manufactured in a Passau workshop at the turn of the 16th century (after Sotheby's 2003, 44).

kromě poněkud problematického exempláře o celkové délce 1350 mm ze sbírek Historicko-etnografického muzea v litevském Vilniusu (např. Mažeikienė 1979, 20, kat. č. 218, obr. 141; Bochan 2003, 36). Většinou však byly i při soudních soubojích využívány patrně normální dlouhé meče, jak nás o tom informuje celá řada dochovaných šermířských traktátů, ve kterých mají většinou vyobrazené zbraně právě čepelí rombového průřezu (obr. 24–25). Taktéž v této specifické bojové oblasti nepochybně výše popsaný speciální tvar hrotu našel své uplatnění.

6.2. Garnitura rukojeti – hlavice a zástita

Pro meče s dlouhými a štíhlými čepelími rombového průřezu typu *XVIIIb* jsou charakteristické dlouhé rukojeti, resp. řapy, jejichž délka v řadě případů přesahuje i 280 mm (Oakeshott 1964, 70–71; Głosek 1984, 29). Ani diskutovaný meč z Prahy není výjimkou; celková délka jeho řapy dosahuje až neobvyklých 346 mm. Odečteme-li délku hlavice, dostaneme délku vlastní rukojeti 256 mm. Takováto značně dlouhá rukojeť umožňovala velice komfortní a ideální manipulaci se zbraní, která byla pro šerm s dlouhým mečem nezbytným předpokladem. Jak můžeme soudit podle zachovaných exemplářů i ikonografických pramenů, byla vlastní rukojeť těchto mečů většinou konstruována do dvou jakoby samostatných částí, byť mohla být vyrobena z jednoho kusu materiálu. Zhruba polovina délky dřevěného obložení rukojeti směrem od zástity ke hlavici byla poměrně široká a uzpůsobena tak pro komfortní úchop zbraně, kdežto další část směřující k hlavici byla markantně zúžena. Obě části mohly být odděleny výrazným plastickým, mnohdy bohatě profilovaným žebrem. Tvar rukojeti tak ještě více podtrhával štíhlou siluetu zbraně a dodával jí značně elegantní zjev.

Tyto charakteristické meče s dlouhou rukojetí a dlouhou a štíhlou čepelí lze zařadit do skupiny zbraní, tzv. „*Sword family M*“, které patřily v západních, severních a středních částech Evropy na přelomu 15. a 16. století patrně k velmi oblíbeným typům; informuje nás o tom především takřka nepřehledné množství ikonografických pramenů (Oakeshott 1964, 71, obr. 41; 1991, 13). Velmi často se s těmito meči setkáváme např. na grafických listech Albrechta Dürera a jeho současníků (obr. 26), stejně jako na monumentálních figurových náhrobnících z přelomu 15. a 16. století (obr. 27) a deskové (obr. 28: a) či nástěnné malbě (obr. 28: b). Počet jejich vyobrazení je však poněkud v rozporu s vlastním náleзовým fondem či kompletně dochovanými meči daného typu, kterých ve světových sbírkách nenalezneme zase tak mnoho. Za dnešního stavu poznání je však tato nápadná disproporce jen těžko vysvětlitelná.

Od typických představitelů těchto mečů se námi představený exemplář poněkud odlišuje použitým typem hlavice, neboť pro meče z této kategorie jsou charakteristické diskovité či oválné formy hlavice, jejichž centrální disky jsou opatřeny kruhovými prohlubněmi (např. Oakeshott 1964, 70; 1991, 13). Celkovým charakterem, včetně horizontálně esovitě prohnuté zástity, k nim ale jednoznačně přísluší.

Jako jeden z nejkvalitnějších a nejkrásnějších příkladů mečů z této kategorie, které jsou vybaveny podobnými čepelími jako pražský nález, musíme jednoznačně uvést kompletně dochovanou zbraň ze sbírek Deutsches Klingensmuseum v Solingenu. Tato zbraň je poněkud menších rozměrů, než je obvyklé u daného typu mečů, takže nelze vyloučit možnost, že zbraň byla původně určena chlapci či muži výrazně menšího vzrůstu. I přes komplikovanost konstrukce dané zbraně si můžeme učinit představu, jak mohly

Obr. 24. Harnischfechten v učebnicích šermu německých mistrů z průběhu 15. století: a – výřez z rukopisu opisu díla Pauluse Kala, přelom 15. a 16. století (podle Studer 1990, tab. IV); b – výřez z anonymního rukopisu z počátku 16. století (Staatsbibliothek Berlin, Libr. Pict. A83, fol. 3v; dostupné z <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN614064619>); c – výřez z anonymního rukopisu zv. Gladiatoria, kolem 1440–1450 (Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków, Ms. Germ. Quart. 16, fol. 9r; dostupné z [http://wiktenauer.com/wiki/Gladiatoria_\(MS_Germ.Quart.16\)](http://wiktenauer.com/wiki/Gladiatoria_(MS_Germ.Quart.16))); d – výřez z rukopisu Hanse Talhoffer, který byl sepsán mezi lety 1446–1459 (podle Königsegg-Aulendorf, Schulze 2010, fol. 4r); e – výřez z rukopisu Hanse Talhoffer, který byl sepsán kolem roku 1459 (Det Kongelige Bibliotek København, Thott. 290.2, fol. 86r; dostupné z http://www.kb.dk/da/nb/materialer/haandskrifter/HA/e-mss/thalhofer/thott-2_290.html).

Fig. 24. Armoured combat in a sword-fighting textbook of German masters from the 15th century: a – excerpt from a copy of Paulus Kal's work from the turn of the 16th century (after Studer 1990, tab. IV); b – excerpt from an anonymous manuscript from the beginning of the 16th century (Staatsbibliothek Berlin, Libr. Pict. A83, fol. 3v; available at <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN614064619>); c – excerpt from an anonymous manuscript entitled Gladiatoria from c. 1440–1450 (Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków, Ms. Germ. Quart. 16, fol. 9r; available at [http://wiktenauer.com/wiki/Gladiatoria_\(MS_Germ.Quart.16\)](http://wiktenauer.com/wiki/Gladiatoria_(MS_Germ.Quart.16))); d – excerpt from manuscript by Hans Talhoffer written in 1446–1459 (after Königsegg-Aulendorf, Schulze 2010, fol. 4r); e – excerpt from manuscript by Hans Talhoffer written around 1459 (Det Kongelige Bibliotek København, Thott. 290.2°, fol. 86r; available at http://www.kb.dk/da/nb/materialer/haandskrifter/HA/e-mss/thalhofer/thott-2_290.html).

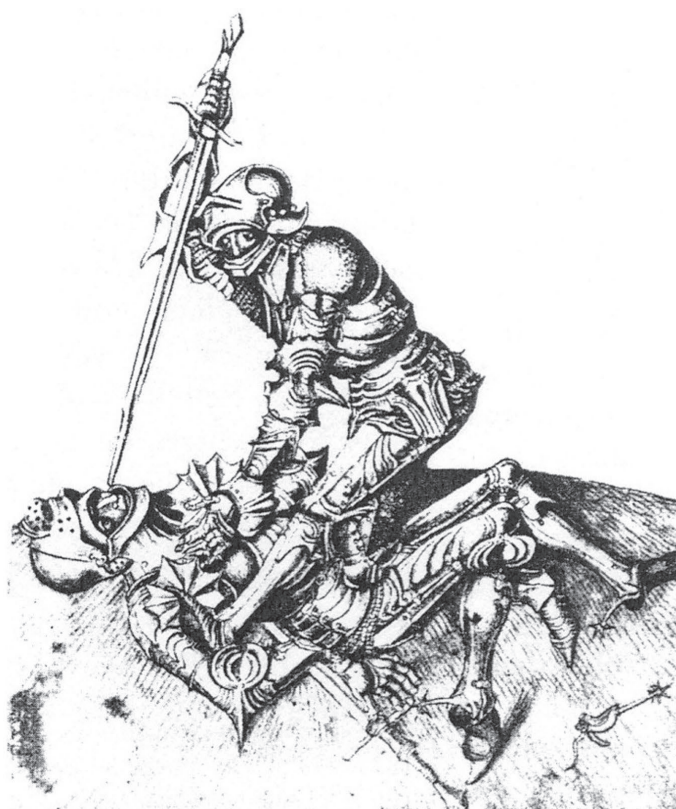
být meče sledované skupiny, respektive jejich garnitury rukojetí, původně designovány. Na tomto meči, jehož původ lze s největší pravděpodobností hledat někde v severní Itálii, zaujme především dutá hlavice diskovitého tvaru, jejíž střed je zdoben prolamovanou výzdobou v podobě okenní kružby (např. Uhlemann 1964, 99–100, obr. 2; 1966, 411, obr. 267; 1968, 36–37; Scalini 2007, 232–233; Grotkamp-Schepers *et al.* 2015, 110–111; obr. 29: a).

Za druhý příklad těchto charakteristických zbraní si můžeme vzít dlouhý meč, který je chloubou sbírek Bayerisches Nationalmuseum v Mnichově a jehož výroba je spojována s dílnou Hanse Summerspergera (obr. 29: b). Tato přepychová zbraň má čepel dochovanou v takřka perfektním stavu a lze ji bez nadsázky považovat za asi nejbližší analogii našemu nálezů. Na této čepeli nejsou patrné ani sebemenší stopy po bojovém užití zbraně. V dokonalém stavu je rovněž dlouhá a štíhlá rukojeť potažená kůží, jež

byla zdobena poměrně vysokým tlačným a řezaným reliéfem s vegetabilními vzory. Ani ta ale nejeví sebemenší známky opotřebení, které by bylo při využívání zbraně jistě značné. V perfektním stavu je rovněž tzv. „Chappe“, tedy jakýsi kožený kryt ústí pochvy, který tvoří s potahem rukojetí zbraně integrální součást. Exkluzivitu tohoto meče podtrhuje rovněž diskovitá hlavice s prožlabeným centrálním diskem, v němž je situován bronzový a pozlacený výjev Panny Marie s dítětem v mandorle. Výzdobu původně z velké části pozlacené hlavice na jejich bočních stěnách dále doplňuje rytý a pozlacený nápis: „O MARIA BIT WIR UNS“. Částečně pozlacená je i výrazně profilovaná zástita s horizontálně esovitě prohnutými rameny. Profilací ramen tento ochranný element opět velmi připomíná námi studovaný nález z Prahy. Tento meč, který byl pro svou atraktivnost již mnohokrát publikován (např. Laking 1920, 260, obr. 637: c; Hoffmeyer 1954, 22, tab. XXII: a; Oakeshott 1964, 70; 1991, 191; Thomas, Fritz 1978, 15, obr. 18–19),

a

b

Obr. 25. Jedna z možností ukončení boje ve zbroji: a – výřez z učebnice šermu Petera Falknera, kolem 1500 (Kunsthistorisches Museum Wien, KK5012; podle Tobler 2011, fol. 72v); b – totožný výjev z tzv. Thunsches Skizzenbuch, kolem 1500 (podle Gamber 1957, obr. 28).

Fig. 25. One possible outcome of armoured battle: a – excerpt from the sword-fighting textbook of Peter Falkner, c. 1500 (Kunsthistorisches Museum Wien, KK5012; after Tobler 2011, fol. 72v); b – identical scene from Thunsches Skizzenbuch, c. 1500 (after Gamber 1957, Fig. 28).

představuje i navzdory své bohaté výzdobě jednu z nejbližších analogií našeho nálezu. Meč z Prahy se od mnichovského meče odlišuje pouze použitím jiného typu hlavice a absencí výzdoby, byť původní výzdobu obložení, respektive potahu rukojeti, nelze zcela vyloučit. Je však nutné zdůraznit, že oba výše popsané luxusní meče nebyly zřejmě primárně určeny k bojovým účelům, ale k reprezentaci a vyzdvižení prestiže a sociálního postavení svého majitele, případně mohly sloužit jako lovecká zbraň. Byla tomu ostatně v obou případech maximálně podřízena také jejich, v mnoha ohledech poněkud nepraktická konstrukce garnitur rukojeti.

Studovaný meč z Prahy však můžeme považovat spíše za zbraň plně funkční. Je vybaven prozatím zcela ojedinělým tvarem hlavice (obr. 30), pro který se nám dosud nepodařilo najít bližších analogií. Zvolený tvar a délka hlavice na pražském meči totiž protáhla již tak poměrně dlouhou rukojeť a zabezpečovala

svému majiteli pohodlnou a velice praktickou manipulaci se zbraní, a to i v případě pokud byl chráněn plechovými rukavicemi. Obecně se dá říci, že se jedná o hlavici, díky které lze rozmnožit již tak dosti širokou a bohatou rodinu hruškovitých a kónických hlavíc typu T, pro které je charakteristický zhruba hruškovitý tvar či tvar komolého kužele. Takovéto hlavice se v ojedinělých případech objevují pravděpodobně již v průběhu 1. poloviny 14. století, ale typické jsou především pro století následující, zejména pak jeho 2. polovinu (např. Oakeshott 1964, 105–106; Aleksic 2007, 68–69). Asi nejbližší má pak naše hlavice k hlavici typu T4, pro který je typický protáhlý tvar. Jejich průřez může být jak kruhový, tak i šesti- nebo čtyřboký (jak pražský meč dokládá) čtyřboký. S hlavici tohoto typu se setkáváme v ikonografických pramenech již na přelomu 14. a 15. století (např. Oakeshott 1964, 106, obr. 79–80; Aleksic 2007, 69), přičemž i ony jsou typické především pro 2. polovinu a závěr 15. století.

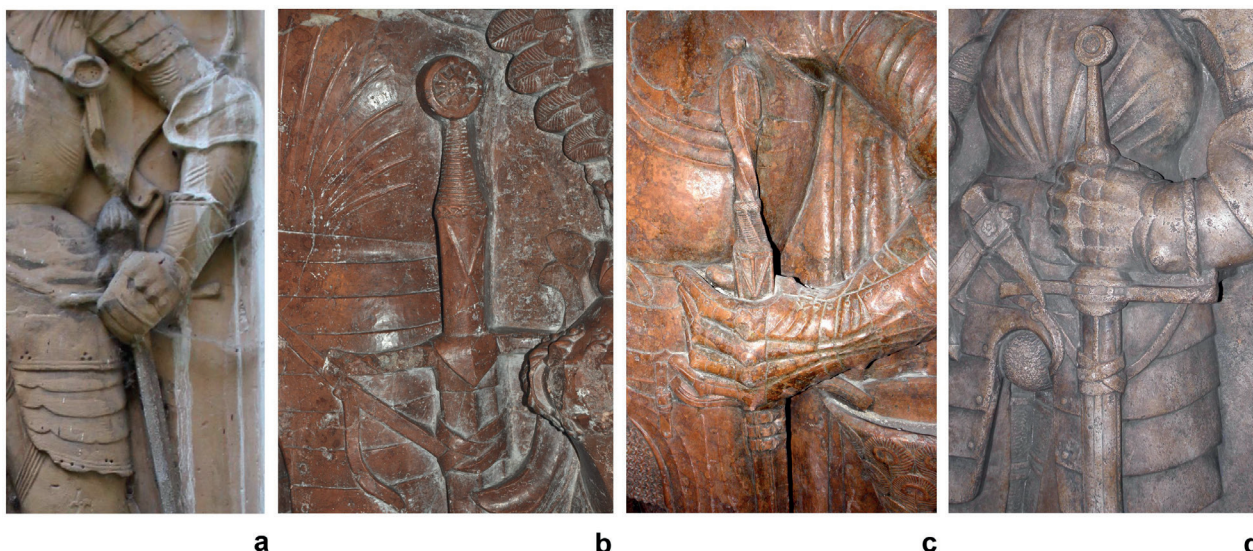
a

b

Obr. 26. Pozdně středověké dlouhé meče na grafických listech Albrechta Dürera: a – mědirytina s názvem Rytíř, smrt a ďábel; 1513 (podle Hübscher 1955, obr. 1); b – výřez z dřevorezu z cyklu Apokalypsy, z 6 listu s motivem čtyř andělů bránících větrům, 1496–1498 (podle Fischer 1938, tab. 15).

Fig. 26. Late medieval long sword on an Albrecht Dürer print: a – copperplate entitled *Knight, Death and Devil*; 1513 (after Hübscher 1955, Fig. 1); b – detail from woodcut from the *Apocalypse cycle of six prints with four angels restraining the wind* 1496–1498 (after Fischer 1938, tab. 15).

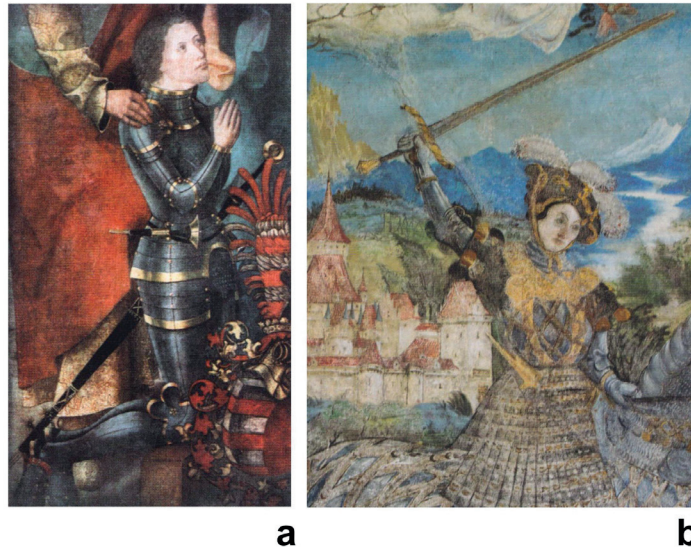

Obr. 27. Pozdně středověké dlouhé meče s horizontálně esovitě prohnutými záštitami a dlouhými rukojeřmi na vybraných figurálních náhrobkách z území dnešních Čech, Moravy a Slovenska: a – výřez z náhrobku Jiřího ze Žerotína ve Fulneku, 1507 (foto P. Žákovský); b – výřez z náhrobku Půty Švihovského z Ryzmberka v Horažďovicích, 1504 (foto J. Varhaník); c – výřez z náhrobku Jiřího II., hraběte ze sv. Jiří a Pezinku ve Svätém Juru, po roce 1467 (foto P. Žákovský); d – výřez z náhrobku Vojtěcha z Pernštejna v Pardubicích, kolem 1534 (foto P. Žákovský).

Fig. 27. Late medieval long swords with horizontal S-shaped crossguards and long grips on selected figural tombs from today's Bohemia, Moravia and Slovakia: a – detail of tomb of Jiří of Žerotín in Fulnek, 1507 (photo by P. Žákovský); b – detail of tomb of Půta Švihovský of Ryzmberk in Horažďovice, 1504 (photo by J. Varhaník); c – detail of tomb of Jiří II, Count of St. George and Pezinok in Svätý Jur, after 1467 (photo by P. Žákovský); d – detail from tomb of Vojtěch of Pernštejn in Pardubice, c. 1534 (photo by P. Žákovský).

Pro dlouhé meče skupiny „Sword family M“ je rovněž typické využití specifického typu záštit s pří-
 mými či horizontálně esovitě prohnutými rameny (Oakeshott 1964, 70; 1991, 13; obr. 16: c, f, g; 17: c, e, h; 29: b–e). Daného tvaru je i ochrana ruky pražského nálezů, jež je vyrobena ze železné tyčinky obdél-
 něho průřezu, přičemž ramena mají nevýrazně zkosené hrany (obr. 31). Do poměrně výrazně zesíleného ecussonu je proražen obdél-
 ný otvor, kterým se záštita navlékala na řap. Vlastní ramena záštity jsou přímá a jen na koncích jsou markantně horizontálně
 esovitě prohnutá. Svými znaky se tato ochrana ruky tedy jednoznačně hlásí k záštitám typu I2 (Oakeshott 1964, 118), respektive variantě I2a (Aleksić 2007, 31).
 S několika prozatím vyčleněnými variantami záštit tohoto charakteristického tvaru se na dlouhých mečích setkáváme již v průběhu 1. poloviny 15. století, kdy se do oblastí střední a západní Evropy měly dostat z území severní Itálie prostřednictvím tehdejších Uher (např. Oakeshott 1964, 118; Kalmár 1971, 62; Norman 1980, 64–66; Głosek 1984, 30; Ruttkay 1989, 152; Žákovský 2008, 479–480; 2011a, 111–112). Svě největší obliby ale nepochybně doznaly až v průběhu 2. poloviny a závěru daného věku. Mimo několik prozatím vyčleněných variant záštit daného tvaru, které se od sebe

navzájem liší především délkou svých ramen, lze esovitě prohnuté záštity pracovním rozdělit do dvou větších skupin podle tvaru a průřezu ramen. Prozatím se zdá, že obecně jsou pro východní část střední Evropy a jihovýchodní Evropu charakteristické záštity s rameny plochého obdél-
 něho průřezu, jež mohou být stočeny až do takřka zcela uzavřeného kruhu. Takto tvarované záštity se uplatnily především při konstrukci dlouhých mečů vybavených specifickým typem hlavic obdél-
 něho tvaru, které jsou opět typické především pro východní a jihovýchodní části Evropy, tedy pro meče skupiny „Sword family N“ (Aleksić 2007, 105–109). Oproti tomu v západních a severních částech kontinentu se setkáváme spíše se záštitami, jejichž ramena jsou obecně štíhlejší a mají kruhový, nebo kvadratický či mírně obdél-
 ný průřez podobný tomu, jaký má i záštita na námi studované zbraně a celé řadě již výše zmíněných mečů. Je příznačné, že v daném případě mohou hrát české země, ostatně jako již tolikrát v historii, jakousi kontaktní a smíšenou zónu mezi oběma skupinami. Z celkem prozatím 20 podchycených dlouhých mečů z průběhu 15. století z našeho území, jež jsou vybaveny horizontálně esovitě prohnutými záštitami, lze ke zbraním předpokládaného jihovýchodního původu zařadit přesně polovinu výrobků, přičemž

Obr. 28. Pozdně středověké dlouhé meče ve vybraných ikonografických pramenech české provenience: a – výřez z votivního obrazu Švihovských s údajným portrétem Půta Švihovského, po roce 1505 (podle Kuthan 2010, obr. 449); b – výřez z nástěnné malby s motivem sv. Jiří z hradní kaple na Švihově, kolem 1510–1520 (podle Kuthan 2010, obr. 311).

Fig. 28. Late medieval long sword in selected iconographic sources of Czech origin: a – detail from Švihovský votive painting with alleged portrait of Půta Švihovský, after 1505 (after Kuthan 2010, Fig. 449); b – detail of mural with motif of St. George from the castle chapel at Švihov, c. 1510–1520 (after Kuthan 2010, Fig. 311).

z území Čech jich máme registrováno 6 a z Moravy a Slezska 4. Dva meče pocházející z území Moravy pak navíc v sobě spojují základní komponenty obou těchto hypotetických skupin. Meče údajně nalezené v Lipníku nad Bečvou (Chumchal 1999, 5) a koryta řeky Dyje v Břeclavi (Glosek 1984, 144, kat. č. 96, tab. VI; Procházka 1999, 577, kat. č. 293) jsou totiž vyba-veny záštitami vyrobenými ze štíhlé železné tyčinky obdélného, místy až kvadratického průřezu, přičemž vlastní ramena jsou stočena do takřka uzavřených kruhů. Zda je ovšem tato teorie o původu jednotlivých základních typů záštit platná může ukázat až další výzkum, a především případný soupis pozdně středověkých dlouhých mečů z oblasti západní a severní Evropy. Pokud hypotézu prozatím přijmeme alespoň jako pracovní, mohli bychom záštitu přiřadit k hypotetické západní skupině daného typu ochrany ruky.

Můžeme tedy shrnout, že studovaný dlouhý meč lze klasifikovat jako meč typu *XVIIIb, T14, 12a*. Jedná se tedy o typický dlouhý meč z konce 15. či počátku 16. století, se kterým se v hojné míře setkáváme především v soudobých učebnicích šermu, ale i v řadě dalších typů ikonografických pramenů. Můžeme si tak podle něj učinit zcela reálnou představu jak takový populární dlouhý meč elegantních forem ve své době vypadal. V o něco pozdějších pramenech se můžeme setkat s termínem „bastard“, který použil již v 17. století ve svém traktátu např. Marcus Vulson de la

Colombière. Při popisu jednoho souboje z roku 1549 totiž hovoří o: „*Deux épées bâtarde, pouvant servir à une main ou à deux*“, tedy o mečích, které lze ovládat jak jednou, tak oběma rukama (např. Oakeshott 1991, 171). Do této kategorie tak meč nalezený v Praze jednoznačně náleží.

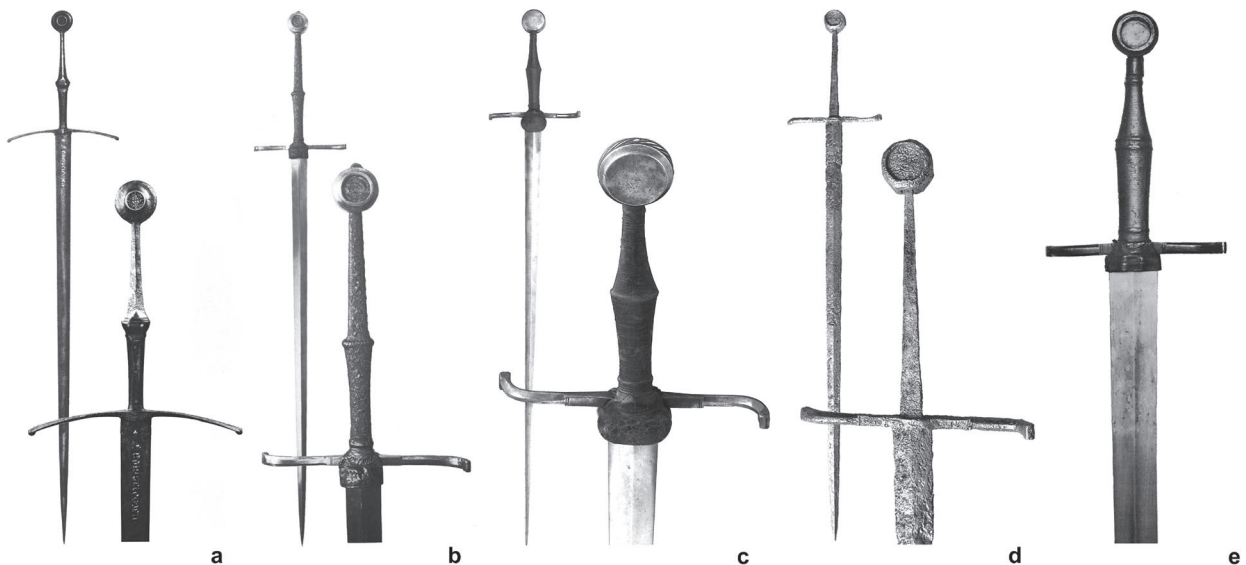
7. Interpretace nálezových okolností

Na přelomu 15. a 16. století patřily různé součásti výzbroje a výstroje k poměrně běžné výbavě měšťanské domácnosti, přičemž tyto předměty sloužily měšťanům jak k osobní ochraně, tak v případě válečného ohrožení při vyhlášení městské hotovosti. Z těchto důvodů se nejen v námi sledovaném časovém úseku setkáváme v jednotlivých měšťanských domácnostech s přítomností různých druhů zbraní či jednotlivými komponenty ochranné zbroje, ale v některých případech dokonce s poměrně rozsáhlými arzenály (např. Winter 1890, 287–298; Merhout 1956, 148–152; Hoffmann 1961, 155; Malaníková 2012, 74–75; Malaníková *et al.* 2013, 629–631). Tento stav však nemůže překvapovat, neboť již v předhusitské době bylo prokázáno rozšířené vlastnictví zbraní a zbroje i v chudších měšťanských domácnostech. Daný fakt se projevuje především v zápisech propadlých zástav za dluhy měšťanských domácností (Graus 1949, 204–205; Chaloupka 1964, 176; Malaníková *et al.* 2013, 630).

Lokalita (uložení)	Hmotnost	Těžiště	Celková délka	Čepel			Řap			Hlavice			Záštita		
				d.	š.	t.	d.	š.	t.	d.	š.	t.	d.	š.	t.
Lida	-	-	1195	940	35-1	-	255	-	-	47	47	-	207	-	-
Nowe Miasto	-	-	1180	900	35-1	-	280	-	-	-	-	-	-	-	-
Praha	1546	-	1323	977	35-10	10-6-9	346	26-12	12-7	90	18-34	18-34	213	14-10	29-8
Racibórz	750	-	1275	945	43-1	7,5-2,5	330	19-8	9-5	62,5	18-42	18-42	195	11	11
Rychvald	1026	170	1079	863	36-14	9-5	216	18-11	9-6	57	21-47	19-15	187	17-10	24-3
Strážnice	1238	205	1190	940	37-1	9-3	250	21-13	8-6	82	13-36	23-20	163	8-19	24-3
Nelok. (Brno)	1498	145	1322	1021	37-1	10-3	301	23-11	9-6	55	50	22-13	217	12-15	20-6
Nelok. (Delft)	-	-	1068	783	45-1	-	285	-	-	-	-	-	183	-	-
Nelok. (Karlsruhe)	-	-	1061	810	-	-	251	-	-	-	-	-	185	-	-
Nelok. (Mnichov)	-	-	1265	945	-	-	320	-	-	50	50	-	220	-	-
Nelok. (Opočno)	1118	100	1135	881	38-10	7-3	254	23-11	7-5	54	25-41	23-41	200	12-8	20-10
Nelok. (Praha – NM)	1125	150	1175	935	32-1	9-3-5	240	20-12	8-5	42	50	21	250	9-5	22-8
Nelok. (Praha – VHÚ)	1349	175	1185	955	35-1	10-3	230	27-12	11-6	56	21-46	20-19	214	10-8	24-10
Nelok. (Prachatice)	945	155	1084	900	30-1	9-2	184	17-11	9-6	40	42	22	155	10-11	21-6
Nelok. (Solingen)	1407	141	1238	975	35-1	10	263	-	-	-	-	-	209	-	-
Nelok. (Solingen)	822	136	1050	815	31-1	6	235	-	-	-	-	-	218	-	-
Nelok. (Sušice)	1156	130	1267	989	42-1	8-2	278	24-14	8-5	54	52	24-15	151	12-9	19-6

Tab. 1. Rozměry vybraných mečů s čepeli typu XVIIIb a jim podobných.

Tab. 1. Dimensions of the selected swords with cutting edges of the type XVIIIb and others like them..

Obr. 29. Vybrané pozdně středověké dlouhé meče ze světových sbírek (různá měřítka): a – Deutsches Klingensmuseum Solingen (podle Uhlemann 1968, 37); b – Bayerisches Nationalmuseum München (podle Oakeshott 1991, 191); c – Musée national du Moyen Âge Cluny (podle Cognot 2011, obr. 18); d – Lida (podle Strelčenko 2011, obr. 1, 3); e – Badisches Landesmuseum Karlsruhe (podle Thomas, Fritz 1978, obr. 11).

Fig. 29. Selected late medieval long swords from various foreign collections (various scales): a – Deutsches Klingensmuseum Solingen (after Uhlemann 1968, 37); b – Bayerisches Nationalmuseum München (after Oakeshott 2002, 191); c – Musée national du Moyen Âge Cluny (after Cognot 2011, Fig. 18); d – Lida (after Strelčenko 2011, Fig. 1, 3); e – Badisches Landesmuseum Karlsruhe (after Thomas, Fritz 1978, Fig. 11).

Zatímco palné zbraně se na přelomu 15. a 16. století objevují v měšťanských inventářích a kšaftech jen sporadicky, snad díky tomu, že si je měšťané mohli v případě nutnosti zapůjčit z měšťanského eráru, s chladnými zbraněmi se v těchto písemných pramenech setkáváme nepoměrně častěji. S obecným rozšířením osobního vlastnictví pobočných chladných zbraní se zřejmě počítalo i při hromadných nákupu výzbroje a výstroje do městských, případně i zemských zbrojnic. V jejich inventářích se totiž jen v ojedinělých případech setkáváme s údaji o tomto druhu zbraní, neboť se patrně do zásob těchto institucí hromadně nenakupovaly. Zdá se, že mohlo panovat jakési obecné pravidlo, že tyto zbraně si každý v případě vyhlášení měšťanské hotovosti přinese sebou a z měšťanského eráru bude dovybaven

případně pouze chybějící částí ochranné zbroje, palnou či střelnou zbraní a municí, eventuálně tyčovou zbraní (např. Žákovský 2014, 106–109). Existují však jisté výjimky, které nám tuto otázku poněkud komplikují. Tak např. již v roce 1381 se uvádí, že v kolínském městské zbrojnici bylo při revizi výzbroje shledáno na 54 mečů (např. Vávra 1878, 27; Winter 1890, 293). V této souvislosti je také nutné uvést hromadné nákupy chladných zbraní z konce 16. století pro nově zřízenou, respektive rozšířenou zemskou zbrojnici ve Štýrském Hradci, která měla primárně sloužit k výzbroji jednotek chránících rakousko-slovinskou hranici. V tomto případě však již můžeme pozorovat jistou tendenci objednavatelů ke snaze po jakési standardizaci výzbroje a výstroje těchto oddílů, což mohla být jedna z hlavních pohnutek těchto nákupů (např. Krenn, Kamniker 1973).

Obr. 30. Detail hlavice studovaného dlouhého meče.

Foto P. Žákovský.

Fig. 30. Detail of the pommel of the studied long sword.

Photo by P. Žákovský.

Měšťané v českých zemích jagellonského věku, ostatně stejně jako jinde v Evropě, tedy nepochybně disponovali množstvím výzbroje a výstroje. Toto množství, skladba a případná kvalita jednotlivých předmětů, pak nepochybně odpovídala finančním možnostem každého jednotlivce. Tento fakt se odrazil rovněž v písemných pramenech (např. Macek 1998, 33). Porovnáme-li totiž např. výskyt jednotlivých druhů chladných pobočných zbraní v měšťanských domácnostech na přelomu 15. a 16. století, tak zjistíme, že ve výzbroji dominovaly především levnější typy zbraní, jako byly např. tesáky (např. Žákovský 2014, 194–199). Meče, jejichž cena byla v průměru ve své době nepoměrně vyšší než u tesáků, se v městských domácnostech vyskytují již znatelně méně. Tak např. v roce 1507 odkázala plzeňská měšťanka Anna Cumperlová Novákovi z Černic „meč za kopu“ (Schiebl 1928, 74). Také v Kutné Hoře byl v roce 1507 po zemřelém zámečníkovi v jeho pozůstalosti zaevidován i meč (Šimek 1907, 35). Meče se rovněž uvádějí v roce 1531 v majetcích kutnohorských měšťanů Jana Němce a Pavla Krejčího (Šimek 1907, 36) apod.

Vzhledem k faktu, že nám však většinou chybí údaje o dalších majetkových poměrech majitelů mečů zmiňovaných v těchto písemných pramenech, nelze za dnešního stavu poznání rozhodnout, zda meče byly ve své době ve většinovém či snad dokonce výhradním vlastnictví bohatší měšťanské vrstvy. Pro zámožnější část měšťanského obyvatelstva by vlastnictví takové zbraně totiž nepochybně představovalo jistý projev sebereprezentace a snad i poskytovalo jisté vyjádření ekonomické nadřazenosti nad zbytkem méně šťastné měšťanské populace. Nelze ani vyloučit možnost, že původní majitel nalezeného studovaného dlouhého meče se chtěl volbou jeho formy poněkud přiblížit ke stylu a životnímu standardu příslušníků vyšších sociálních vrstev. Tento typ dlouhých mečů totiž nepochybně patřil k velice oblíbeným zbraním u členů panského a rytířského stavu, neboť řada z nich se s nimi nechala zpodobnit na svých monumentálních figurálních náhrobcích a tumbách (obr. 27).

Oproti poměrně hojným zmínkám o vlastnictví mečů příslušníky městských komunit v období vrcholného a pozdního středověku, se však s vlastními nálezy těchto zbraní v městském prostředí setkáváme jen velmi sporadicky. Meče, a zbraně obecně, zachovalé torzovitě nebo i v celku totiž představovaly zdroj kvalitní suroviny a jejich recyklace byla v intenzivním měřítku prováděna od nepaměti. Ve městech s poměrně hustou koncentrací obyvatelstva tak masivnější torza zbraní jistě neunikla pozornosti těch, kterým recyklace materiálu přinášela užitek. Z tohoto důvodu se při archeologických výzkumech v jádrech historických měst setkáváme většinou jen s nálezy nepatrných zbytků zbraní nebo jejich jednotlivých částí. Zmínit lze v této souvislosti např. solitérní nálezy záštit a jejich torz z Brna (Malaníková *et al.* 2013, 636), Uherského Hradiště a Olomouce (Baarová *et al.* 2006, 244), nebo prozatím blíže nepublikované solitérní nálezy hlavice mečů z Litovle, Tábora a Moravského Krumlova (Thomas, Gamber 1976, 54). Hlavice meče byla nalezena rovněž při výzkumu zaniklého předměstí Sezimova Ústí (Krajc 2003, 42, 173, tab. 141, 178). Ze Sezimova Ústí pochází rovněž mečová čepel druhotně upravená na rožeň (Drda 1978, 20, 28, obr. X: 18; Krajc 2003, 42, 174, tab. 136, 178), která má analogii v podobně upravené čepeli nalezené při stavbě domu čp. 689 v centru Hradce Králové. Torzo čepel meče bylo náhodně nalezeno také v roce 1954 při kopání šachty strojovny v bývalém Panském mlýně (čp. 137) na místě průběhu bývalého hradebního příkopu v Havlíčkově Brodě (Rous 1985, 108, tab. 1: 1; Durdík 1986, 99–100).

Pro dochování celých mečů či jejich podstatnějších částí v centrech historických měst musely být nastoleny jisté specifické podmínky. Ty jsou však interpretovatelné většinou jen velmi těžce, pokud vůbec.

Z pochopitelných důvodů to neplatí pro nálezy z koryt vodních toků, kde se s meči setkáváme poměrně v hojném počtu i v městském prostředí. Tento fenomén však představuje zcela rozdílnou problematiku. Podíváme-li se tak na nálezový soubor mečů z našeho území, můžeme pracovat jen s pěti nálezy celých mečů či jejich větších torz. U řady z nich disponujeme jen strohými údaji o místě nalezání, neboť jde většinou o starší, náhodně učiněné nálezy při zemních pracích. Přirozeně, u těchto exemplářů musíme na jakoukoliv interpretaci jejich archeologické transformace zcela rezignovat. Týká se to např. takřka kompletně dochovaného meče z přelomu 13. a 14. století, údajně nalezeného v prostorách nynějších lázní v Boskovicích. Ty se sice nenalézají v samotném historickém jádru města, ale jsou v jeho bezprostřední blízkosti (Žákovský *et al.* 2013, 250–255, obr. 34–37). Obdobně jsme na tom při posuzování torza dlouhého meče z přelomu 14. a 15. století, který byl údajně nalezen při zemních pracích v místech Poříčské ulice v centru Mnichova Hradiště (Głosek 1984, 144, kat. č. 88), a již několikrát publikovaného velmi zajímavého meče nalezeného při kopání vodovodu a kanalizace na svahu pod tzv. Rakšickou bránou v jádru Moravského Krumlova (Głosek 1984, 138–139, kat. č. 16, tab. XXXV: 1; Žákovský 2011b, 130–132, 168, obr. 1: 2, tab. I).

Mimo studovaný pražský nález tak máme z území České republiky k dispozici pouhá dvě podstatnější torza vrcholně středověkých mečů, která byla získána při archeologických výzkumech, a k jejichž nálezovým okolnostem tudíž máme detailnější informace. Prvních z nich je takřka kompletně dochovaný dlouhý meč typu *XIIIa, II, 7*, který byl nalezen při archeologickém výzkumu J. Špačka v jedné z komunikačních vrstev přímo uprostřed bývalé akropole hradiště ve Staré Boleslavi. Byl nalezen v sondě A ve vrstvě

Obr. 31. Detail záštitý studovaného dlouhého meče. Foto P. Žákovský.

Fig. 31. Detail of the crossguard of the studied long sword. Photo by P. Žákovský.

štetu, související s úpravami povrchu komunikace, která dodnes protíná střed města. Interpretace této nálezové situace tak není jednoduchá, přesněji řečeno je jen těžko vysvětlitelná. Z jakého důvodu nebyla zbraň na této jistě i ve své době velmi živě komunikaci nalezena se můžeme jen domnívat. Možná byla ztracena těsně před úpravou povrchu komunikace a byla tak zahrnuta vrstvou štetu, ve které ji majitel již nebyl schopen nalézt (Boháčová *et al.* 1993, 243; Boháčová *et al.* 1994, 23).

Podobně jsme na tom při interpretaci nálezových okolností velice zajímavého krátkého meče typu *XIIIb*, *I*, 2, který byl nalezen v roce 1990 při archeologickém výzkumu Z. Himmelové a R. Procházky v areálu tzv. Velkého Špalíčku, v ulici Mečová č. 2, v centru města Brna. Meč zasunutý v pochvě se nacházel v zásypu odpadní jímky č. 16, která měla přibližně kruhový půdorys. Zbraň se nacházela konkrétně ve třetí vrstvě, zhruba 1 m ode dna objektu. Materiál získaný ze zásypu jímky dovoluje datovat uložení meče do průběhu 2. poloviny 13. až 1. poloviny 14. století. Zda se však zbraň do místa své archeologické transformace dostala záměrně či nikoliv a o důvodech, proč nebyla z jímky svým majitelem vyzvednuta, můžeme dnes opět jen fabulovat (např. Himmelová *et al.* 1993; Ptáčková *et al.* 1994; Ustohal, Ptáčková 2001; Mazáčková, Vachůt 2013; Žákovský *et al.* 2013, 254, obr. 38).

Na nejisté půdě hypotéz se ocitáme i při případném posuzování důvodů archeologické transformace diskutovaného nálezu z Prahy – Nového Města. Vzhledem k tomu, že pro 2. polovinu 15. století, tedy pro dobu vzniku zbraně, postrádáme jakékoliv informace o historii a případných vlastnících domu a parcely kde byla předmětná zbraň nalezena, jsme opět odkázáni pouze na dohady a domněnky. Z archeologické situace vyplývá, že zbraň se dostala do země někdy na přelomu 15. a 16. století, nejpozději však před polovinou 16. věku, tedy nejspíše v období kdy dům s parcelou patřil buď kloboučníkovi Šimonu Puntovi a jeho pozůstalým, či o něco později kožešníkovi Martinovi a jeho potomkům. O životních osudech těchto pražských měšťanů však postrádáme jakýchkoliv bližších zpráv. Proč byla tedy v dané době velmi kvalitní, a – dá se říci – luxusní zbraň vyřazena z kategorie živé kultury? Hypotetických důvodů můžeme nalézt několik. Zbraň mohla být např. natolik výrazně poškozena, že byla svým majitelem záměrně uložena do jakéhosi depozitu, kde čekala na svou reparaci. Pro tuto domněnku by mohl svědčit fakt, že čepel zbraně byla přibližně na počátku svého tenčí přelomena. Pravdou však je, že dnes nejsme schopni stanovit, zda k tomuto poškození nedošlo až druhotně vinou případných postdepozitních procesů. Vzhledem k tomu, že zbraň byla zřejmě při ukládání do země zasunuta do pochvy, ze které se na čepeli dochovaly zbytky dřevěného jádra, zdá se spíše pravděpodobnější, že k fatálnímu poškození došlo až v zemi. Čepel zkoumaného meče je sice

po většinu své délky zachována ve velmi dobrém stavu, avšak lokálně je korozi značně napadena – zejména pak v oblasti tenčí, kde je průřez čepele nejslabší.

Nelze však vyloučit ani možnost, že do pochvy byla zasunuta již přelomená zbraň. Podobnou situaci máme doloženou např. v případě jednoručního tesáku získaného při archeologickém výzkumu v jádru Nového Hradu u Hanušovic na Šumpersku (např. Žákovský 2014, 457, obr. 397, kat. č. 179; Goš 2017, 282, obr. 7: 8). U této zbraně se ale nedochovala odlomená část čepele, což znamená, že do pochvy byla zasunuta pouze část tesáku s kompletní garniturou rukojeti; následné vyjmutí z pochvy a další manipulace s tímto artefaktem proto nebyla nijak ztížena. V případě pražského meče by byla do pochvy poněkud neprakticky vsunuta i odlomená část tenčí čepele s hrotem, která by šla jen s velkými obtížemi opětovně vyjmout (za předpokladu, že by bylo snahou pochvu zachovat). Tato eventualita se nám tudíž jeví jako méně logická a tím i méně pravděpodobná.

Zbraň tak byla do země uložena zřejmě v celku. Ani tak však nelze zcela vyloučit možnost, že byla majitelem uschována již jen jako pouhý zdroj suroviny, stejně jako přiložený masivní hrot motyky. S takovými nevelkými, patrně kovářskými depozity se můžeme setkat v průběhu celého středověku. Uvést lze např. torzo tenčí čepele meče, které bylo uloženo společně s masivní veslovitou či šípovitou radlicí v zahloubeném objektu datovaném do závěru 11. a průběhu 12. století v Brně na Vídeňské ulici (Žákovský *et al.* 2013, 224–226).

Interpretačních možností se tak nabízí takřka nepřeborné množství. Podle nálezové situace se zdá, že meč byl do objektu uložen záměrně a nejedná se tudíž o pouhou náhodnou ztrátu. Zda ji však majitel ukryl záměrně, aby nepadla do rukou potencionálním nepřátelům či aby případně zakryl eventuální trestný čin tímto mečem spáchaný, nebo zda se dokonce nejedná o předmět získaný trestnou činností a uschovaný před tehdejšími represivními orgány, je dnes jen těžké říci. Není jistě bez významu, že se tak stalo právě v pohnuté době přelomu 15. a 16. století, kdy města obecně intenzivně bojovala proti panskému stavu a probíhaly i boje o moc uvnitř samotných městských komunit (např. Tomek 1894, 126–265; Choc 1957, 361–369; Macek 1998, 58–59, 293–334). Tato neklidná doba jistě poskytla spoustu důvodů k záměrnému ukrytí takto kvalitní a hodnotné zbraně. S jakým konkrétním lidským příběhem bychom ji však mohli spojit, se již patrně nikdy nedozvíme.

Závěr

Meč nalezený r. 2013 na území Nového Města pražského lze klasifikovat jako dlouhý meč typu *XVIIIb*, *T14*, *12a*. Je tak typickým zástupcem dlouhých mečů

z konce 15. či počátku 16. století, které lze ovládat jak jednou, tak oběma rukama, a se kterými se hojně setkáváme jak v soudobých učebnicích šermu, tak i v řadě dalších typů ikonografických pramenů. Čepel meče byla na hrubí signována dvěma velmi drobnými raženými značkami v podobě ze srdce vyrůstajícího kříže. Motivem i velikostí analogická signatura doposud nebyla na žádném jiném meči objevena. Od podobných čepelí se studovaný exemplář odlišuje markantním zesílením hrotu, který měl bezpochyby zabezpečit kvalitnější průraznost zbraně a zároveň zvyšoval její pevnost.

Zbraň byla nalezena v objektu oválného tvaru v zadní partii východozápadně orientovaného městiště. Stanovit funkci tohoto objektu nebylo možné. Snad šlo o větší zásobní jámu, uvažovat lze i o zahájené, ale nedokončené zahloubené stavbě v periferní části městiště, kterou mohla doprovázet i blíže neurčená (dřevěná? nadzemní?) konstrukce, jejíž stopy se s ohledem na pozdější vývoj nadloží v této části parcely nedochovaly. S ohledem na absenci organické složky v rámci výplně objektu můžeme vyloučit jeho odpadní charakter. Podrobnější analýza keramických zlomků pocházejících z výplně ukázala, že objekt byl vyhlouben snad někdy v 15. století. Mohlo se přitom jednat o déle otevřenou sídlištní jámu, jejíž zánik spadá do přelomu 15. a 16. století (s možným přesahem do 1. poloviny 16. století).

Podle všeho byla zbraň uložena do tohoto objektu záměrně a v nepoškozeném stavu. Důvody tohoto jednání nám však zůstávají skryty. Záměrem nejspíše bylo dočasné a bezpečné ukrytí zbraně jako takové, která o něco později měla opětovně sloužit svému účelu. Ovšem ani v pohnuté době přelomu 15. a 16. století nelze vyloučit možnost, že již před ukrytím meče nebyl z nějakého důvodu zájem využívat ho nadále jako zbraň, a bylo na něj nahlíženo pouze jako na zdroj kvalitní suroviny určené k recyklaci. V době kdy řada mečových čepelí byla vyráběna vcelku z oceli, jak tomu je i v případě zde prezentovaného nálezů, by na tom nebylo nic podivného.

¹ Text studie vznikl v rámci Programu výzkumné činnosti Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i., na léta 2012–2017 a v rámci Výzkumné činnosti Národního památkového ústavu v Praze na roky 2016–2017.

² V letech 2007 a 2012 mu předcházela realizace několika zjišťovacích sondáží v místě a po obvodu budoucí stavební jámy (Cymbalak, Podliska 2008). Doplnující dokumentační a exkavační práce probíhaly v letech 2014–2016 (výzkumy č. 2013/33, 2014/33, 2015/33 a 2016/33).

³ Opatovická čp. 160/II (Cymbalak 2013, 17–18), Křemencová čp. 164/II (Vyšohlíd 2017), Pštrossova čp. 192/II a 193/II (Wallisová, Tryml 1995), Pštrossova čp. 1924/II (Podliska 1994), Pštrossova čp. 203/II (Cymbalak 2007a; 2007b; 2008).

⁴ Č. inv. 2013/33-N12-039, dutý halčův Jana Jindřicha z let 1350–1375, mincovna Brno; č. inv. 2013/33-N12-052, dvoustran-

ný halčův Václava IV. z let 1383–1384, mincovna Kutná Hora; č. inv. 2013/33-N13-014, parvus Karla IV. z let 1356–1378 (?). Určení mincí provedli M. Müller a J. Militký.

⁵ K majetkové příslušnosti a charakteru využití pozemků v jižním předpolí staroměstských hradeb ve 2. polovině 13. až 1. polovině 14. století viz Tomek 1855, 238; Janská 1977, 165–196; Cymbalak, Staňková 2014, 162.

⁶ Na první pohled, komplikovaný identifikátor jednotlivých archeologických kontextů (kdy: 2013/33 – pořadové číslo výzkumu NPÚ PR, H05 – označení sondy, 032 – číslo vrstvy, = – označení totožností), vychází ze snahy o co nejpodrobnější zachycení jejich totožnosti. Nejvíce složené identifikátory se tak objevují v souvislostech, kdy jsou analyzovány nepřímě vzdálené situace v sousedících sondách zkoumaných metodou čtvercové sítě, (3 × 3 m, viz obr. 2).

⁷ Autoři děkují J. Čihákové a K. Matějkové za připomínky k dataci fragmentů keramických nádob.

Literatura

Aleksić, M. 2007: *Mediaeval Swords from Southeastern Europe. Material from 12th to 15th Century.* Belgrade: Dedra.

Baarová, Z., Frait, R., Sovková, V., Šlancarová, V. 2006: *Obrazový katalog vybraných exponátů.* In: R. Fífková (ed.): *Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století. Sborník a katalog výstavy pořádané Vlastivědným muzeem v Olomouci a Muzeem města Brna k 700. výročí tragické smrti Václava III., posledního českého krále z dynastie Přemyslovců.* Olomouc, Brno: Vlastivědné muzeum v Olomouci, Muzeum města Brna, 199–250.

Bařková, R. et al., 1998: *Umělecké památky Prahy. Díl 2. Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1).* Praha: Academia.

Belcredi, L. 2006: *Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost.

Beneš, C. 1990: *Chladné zbraně ve sbírkách našich muzeí.* Stráňavy: Hobby press.

Biborski, M., Stepiński, J., Żabiński, G. 2004: *An Early Renaissance Sword from Racibórz. Gladius 24, 187–208.*

Blair, C. 1962: *European and American arms c. 1100–1850.* New York: Bonanza Books.

Blažková, G., Vepřeková, J. 2015: *Nálezy hmotné kultury z renesančních odpadních jímek z Pražského hradu. Díl I., Katalog.* Castum Pragense 13. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.

- Boháčová, I., Frolík, J., Špaček, J. 1993:** Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v Staré Boleslavi v letech 1988–1992. *Archaeologia historica* 18, 239–246.
- Boháčová, I., Frolík, J., Špaček, J. 1994:** *Stará Boleslav. Archeologický výzkum 1988–1994*. Čelákovice: Městské muzeum.
- Bochan, Ju. 2003:** *Zbroja Vialikaha kniastva Litoŭškaha 1385–1576*. Minsk: Belarus’.
- Cognot, F. 2011:** Typologies. In: M. Huynh (éd.): *L'épée. Usages, mythes et symboles*. Paris: Réunion des Musées Nationaux, 24–29.
- Cymbalak, T. 2007a:** Výzkum v Pštrossově ulici čp. 203 na Novém Městě, Praha 1. In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2006. Sborník referátů z informačního kolokvia*. Zprávy České archeologické společnosti, Supplément 68. Praha: Česká archeologická společnost – Sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, 42.
- Cymbalak, T. 2007b:** Praha 2 – Nové Město, Pštrossova ulice 203/II. *Pražský sborník historický* 35, 353.
- Cymbalak, T. 2008:** *Praha 1 – Nové Město, Pštrossova čp. 203/II. O výsledcích záchranného archeologického výzkumu č. 2006/04, Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Praze*. Rkp. nálezové zprávy čj. 3859/08 – sonda I, čj. 3858/08 – sonda II, čj. 3857/08 – sonda III. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha.
- Cymbalak, T. 2013:** *Zjišťovací archeologický výzkum, Praha 1 – Nové Město, Opatovická čp. 160/II, ppč. 784. Výzkum Národního památkového ústavu, ú. o. p. v hl. m. Praze č. 2013/04*. Rkp. nálezové zprávy čj. 311/32196/2013. Uloženo: Archiv odboru archeologie Národního památkového ústavu, ú. o. p. v hl. m. Praze.
- Cymbalak, T., Dejmál, M. 2014a:** Archeologický výzkum proluky a domu čp. 135 na nároží Národní a Milkulandské ulice, Praha 1 – Nové Město (p.č. 841, 842, 843; ZAV č. 2013/33). In: *Archeologické výzkumy v Čechách 2013. Sborník referátů z informačního kolokvia*. Zprávy České archeologické společnosti, Supplément 93. Praha: Česká archeologická společnost – Sdružení archeologů Čech, Moravy a Slezska, 34–35.
- Cymbalak, T., Dejmál, M. 2014b:** Praha – Nové Město, Národní třída, ppč. 841–842, Mikulandská ulice čp. 135, ppč. 843. *Archaeologica Pragensia* 22, 718.
- Cymbalak, T., Podliska, J. 2008:** Praha 1 – Nové Město, Národní třída pč. 841, 842, Mikuland-
ská čp. 135/II, zpráva o archeologickém výzkumu 2007/13. I. etapa – zjišťovací sondáž, NPÚ ú. o. p. v hl. m. Praze. Rkp. nálezové zprávy čj. 9954/08. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha.
- Cymbalak, T., Rykl, M., Semerád, M. 2011:** Nejstarší relikty měšfanské gotické zástavby na Novém Městě v Praze. Aktuální pohled na základě výsledků posledních archeologických výzkumů. *Staletá Praha* 27(2), 14–44.
- Cymbalak, T., Staňková, V. 2014:** Středověké osídlení v jižním předpolí staroměstských hradeb v Praze. Nový pohled na základě archeologických výzkumů na ploše novostavby Quadrio. *Forum Urbes Medii Aevi* VIII(2), 152–173.
- Čapský, M. 2006:** Zlomený meč Valentina Hrbatého. Poslední z opavských Přemyslovců. *Dějiny a současnost* 28(2), 34–36.
- Čiháková, J. 1999:** Malá Strana od pravěku do vrcholného středověku. In: P. Vlček (ed.): *Umělecké památky Prahy – Malá Strana*. Praha: Academia, 11–27.
- Dolínek, V., Durdík, J. 1995:** *Historische Waffen*. Hanau: Verlag Werner Dausien.
- Drda, M. 1978:** Soubor nálezů ze Sezimova Ústí. *Hutsitský Tábor*, 1, 7–44.
- Dufty, A. R. 1974:** *European swords and daggers in the Tower of London*. London: Her Majesty's Stationery Office.
- Durdík, T. 1986:** Několik poznámek ke středověkým militariím ze sbírek Okresního muzea v Havlíčkově Brodě. *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech v Hradci Králové* 13, 99–103.
- Dürriegl, G., Mikula, R., Sostek, M. eds. 1977:** *Das Wiener Bürgerliche Zeughaus. Rüstungen und Waffen aus fünf Jahrhunderten*. Wien: Historisches Museum der Stadt Wien.
- Ercker, L. 1974:** *Kniha o prubířství*. Přeložil a poznámkami opatřil Pavel Vitouš. Praha: Národní technické muzeum. Český překlad připraven ke čtyřistému výročí tohoto díla poprvé vydaného v Praze 1574.
- Ffoulkes, Ch. J. 1916:** *Inventory and Survey of the Armouries of the Tower of London. Volume II. Offensive Arms*. London: His Majesty's Stationery Office.
- Fischer, O. 1938:** *Albrecht Dürer. Samtliche Holzschnitte*. Berlin: Berghaus Verlag.

- Gamber, O. 1957:** Der Turnierharnisch zur Zeit König Maximilians I. und das Thunsche Skizzenbuch. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien* 53, 33–70.
- Gamber, O. 1961:** Die mittelalterlichen Blankwaffen der Wiener Waffensammlung. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen* 57, NF 21, 7–38.
- Gilliot, C. 2008:** *Weapons and Armours V–XV. Hermann Historica's Highlights*. Bayex: Éd. Heimdal.
- Głosek, M. 1973:** *Znaki i napisy na mieczach średniowiecznych w Polsce*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.
- Głosek, M. 1984:** *Miecze środkowoeuropejskie z X–XV w.* Warszawa: Wydawnictwo Geologiczne.
- Gorczyca, K. 2005:** Miecze średniowieczne w zbiorach Muzeum Okręgowego w Koninie. *Archaeologia Historica Polona* 15(1), 421–427.
- Goš, V. 2017:** Nálezový soubor z Nového Hradu u Hanušovic. Etuda z archeologie všedního dne. *Pravěk NŘ* 24, 265–294.
- Graus, F. 1949:** *Chudina městská v době předhusitské*. Praha: Melantrich.
- Grotkamp-Schepers, B., Immel, I., Johnsson, P., Wetzler, S. Hrsg. 2015:** *Das Schwert – Gestalt und Gedanke*. Solingen: Deutsches Klingensmuseum.
- Grygiel, R., Jurek, T. 1996:** *Doliwowie z Nowego Miasta nad Wartą, Dębna i Biechowa. Dzieje rezydencji i ich właściciele*. Łódź: Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi.
- Gurlitt, C. 1897:** *Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreichs Sachsen. H. 19. Amtshauptmannschaft Grimma*. Dresden: Meinhold.
- Havrda, J., Matějková, K. 2014:** Hrnčíři ve středověké Praze. Výsledky výzkumu výrobních zařízení z Malé Strany v kontextu dosavadních poznatků. *Archaeologia historica* 39(1), 23–51.
- Hawthorne, J. G., Smith, C. S. 2013:** *Theophilus. On Divers Arts*. New York: Dover Publications 2013.
- Himmelová, Z., Ptáčková, M., Ustohal, V. 1993:** Meč z doby Elišky Rejčky. In: *Forum Brunense 1993. Sborník prací Muzea města Brna*. Brno: Muzeum města Brna, 216–222.
- Hoffmann, F. 1961:** *Jihlava v husitské revoluci*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě.
- Hoffmeyer, A. B. 1954:** *Middelalderens tveæggede sværd I–II*. København: Tøjhusmuseet.
- Hošek, J. 2006:** Metalografie železných předmětů ze semonické tvrže ve světle studovaných výkovů ze středověkých tvrží, vesnic a měst. *Památky archeologické* 97, 265–320.
- Hrdlička, L. 2000a:** Centrum raně středověké Prahy. In: J. Piekalski, K. Wachowski (eds.): *Wratislavia Antiqua 2. Centrum średniowiecznego miasta. Wrocław a Europa środkowa*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 191–214.
- Hrdlička, L. 2000b:** K proměnám středověké Prahy. In: *Prague. A Hub of European Culture. International Symposium ICOMOS 2000. May 16–19, 2000. Prague-Prague Castle*. Praha: ICOMOS Czech National comitee, 48–53.
- Hrdlička, L. 2005:** *Podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území Pražské památkové rezervace*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.
- Hrdlička, L. 2009:** *Praha. Databáze podrobné mapy archeologických dokumentačních bodů na území Pražské památkové rezervace*. (Aktualizace k 31. 12. 2005). [CD]. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.
- Hübscher, A. 1955:** Ritter, Tod und Teufel. Symbolik und Widerspiegelung der Wirklichkeit in Dürers Meisterwerk. *Urania Universum* 1, 269–273.
- Husa V. 1967:** *Homo faber. Pracovní motivy ve starých vyobrazeních*. Praha: Academia.
- Hylmarová, L. 2016:** *Každodennost středověké venkovské usedlosti. Výpověď drobné hmotné kultury*. Rkp. magisterské diplomové práce. Uloženo: Ústav pro archeologii Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.
- Chaloupka, G. 1964:** Znojmo na rozhraní 14. a 15. věku. Počet obyvatel, majetkové rozdělení. *Časopis Matice moravské* 83, 175–204.
- Choc, P. 1957:** *Boje o Prahu za feudalismu*. Praha: Naše vojsko.
- Chumchal, M. 1999:** *Historické chladné zbraně ze sbírek Muzea Komenského v Přerově*. Přerov: Muzeum Komenského.

- Janovec, J. 2005:** *Metalografická a mikrochemická analýza Fe meče*. Rkp. výzkumné metalografické zprávy. Uloženo: Archiv restaurátorských zpráv Polabského muzea v Poděbradech.
- Janská, E. 1977:** K nálezům středověkých studní. *Staletá Praha* 8, 165–196.
- Johnsson, P. 1999:** *Svante Nilsson Stures svärd ett försök till rekonstruktion*. Munkedal.
- Kalmár, J. 1971:** *Régi magyar fegyverek*. Budapest: Natura.
- Kaňák, M., Šimek, F. ed. 1956:** *Tomáš ze Štítného. Knížky o hře šachové a jiné*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- Königsegg-Aulendorf, J. Graf zu, Schulze, A., (Hrsg.) 2010:** *Der Königsegger Codex. Die Fechthandschrift des Hauses Königsegg*. Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern.
- Kořan, J. 1946:** *Staré české železářství*. Praha: Práce.
- Krajc, R. 2003:** *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa I–II*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.
- Krajc, R., Kukla, Z., Nekuda, R. 1997:** Středověký meč ze Mstěnic. In: R. Nekuda, J. Unger (ed.): *Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám Vladimíra Nekudy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 250–258.
- Krenn, P., Kamniker, K. 1973:** Die Dusäggen des Landeszeughauses in Graz. *Waffen- und Kostümkunde* 15, 139–145.
- Kubů, F., Zavřel, P. 2009:** *Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty 3. Úsek Kašperské Hory - státní hranice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.
- Kucypera, P., Muzolf, B., Rybka, K. 2012:** Późnośredniowieczny miecz ze stanowiska Lutomiarsk-Koziówki 3A-C, pow. Pabianicki. *Acta Universitatis Lodziensis – Folia Archaeologica* 29, 235–250.
- Kušnierz, J. 2010:** Wybrane militaria późnośredniowieczne w zbiorach muzeów i kolekcjach prywatnych południowej Lubelszczyzny. *Acta Militaria Mediaevali* 6, 211–232.
- Kuthan, J. 2010:** *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců I. Král a šlechta*. Praha: Filozofická fakulta UK v Praze, Togga.
- Laking, G. F. 1920:** *A record of european armour and arms through seven centuries II*. London: Bell.
- Leitner, Q. 1866-1870:** *Die Waffensammlung des österreichischen Kaiserhauses im K. K. Artillerie-Arsenal-Museum in Wien*. Wien: H. Martin.
- Macek, J. 1998:** *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526) 3. Města*. Praha: Academia.
- Maindron, M. G.-R. 1890:** *Les armes*. Paris: Quantin.
- Malaníková, M. A. 2012:** Materiální kultura brněnských domácností 15. století v zrcadle testamentů. *Brno v minulosti a dnes* 25, 61–77.
- Malaníková, M. A., Procházka, R., Žákovský, P. 2013:** Čas války. In: L. Jan (ed.): *Dějiny Brna 2. Středověké město*. Brno: Statutární město Brno, 624–636.
- Mazáčková, J., Vachůt, P. 2013:** Meč v jímce. Nález od Velkého Špalíčku v Brně. *Dějiny a současnost* 2013(6), 32–33.
- Mažeikienė, O. 1979:** *XIV–XIX a. ginklai. Katalogas*. Vilnius: LTSR Istorijos-etnografijos muziejaus leidinys.
- Merhout, C. 1956:** *O Malé Straně. Její stavební vývoj a dávný život*. Praha: Orbis.
- Milosavljević, B. 1993:** *Mačevi XIV–XX veka u zbir-kama Vojnog muzeja. Katalog izložbe*. Beograd: Vojni muzej Beograd.
- Musílek, M. 2015:** *Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum. Dějiny objektu – historická rešerše. Prameny – plány, ikonografie, edice pramenů, literatura. Dům čp. 135/II Schönkirchovský palác. Domovní blok č. 1113 mezi ulicemi Národní, Mikulandská, Ostrovní, Voršilská. Praha 2015, rkp. Uloženo: Dokumentační fondy Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Praze.*
- Nekuda, R. 2007:** Chladné a palné zbraně ze Mstěnic jako doklad agresivity středověku. *Živá archeologie* 8, 55–60.
- Nekuda, R., Ustohal, V. 2003:** Militária ze Mstěnic. In: V. Hašek, R. Nekuda, J. Unger (ed.): *Ve službách archeologie IV. Sborník k 75. narozeninám Prof. PhDr. Vladimíra Nekudy, DrSc.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 223–228.
- Nekuda, V. 1985:** *Mstěnice I. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Hrádek, tvrz, dvůr, předsunutá opevnění*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.

- Nickel, H. 1974:** *Ullstein Waffenbuch. Eine kulturhistorische Waffenkunde mit Markenverzeichnis*. Berlin: Ullstein.
- Norman, A. V. B. 1980:** *The Rapier and Small-Sword, 1460–1820*. London, New York: Arms and Armour Press, Arno Press.
- Norman, A. V. B., Wilson, G. M. 1982:** *Treasures from the Tower of London*. London: Arms and Armour Press.
- Novak, S. A. 2000:** Battle-related trauma. In: V. Fiorato, A. Boylston, Ch. Knüsel (eds.): *Blood red roses. The archaeology of a mass grave from the Battle of Towton AD 1461*. Oxford: Oxbow books, 90–102.
- Oakeshott, R. E. 1964:** *The Sword in the Age of Chivalry*. Woodbridge: Boydell Press.
- Oakeshott, R. E. 1982:** A River-Find of 15th Century Swords. In: K. Stüber, H. Wetter (Hrsg.): *Blankwaffen. Festschrift Hugo Schneider zu seinem 65. Geburtstag*. Stäfa (Zürich): Th. Gut and Co., 17–32.
- Oakeshott, R. E. 1984:** Further Notes on a River-Find of 15th Century Swords. *Park Lane Arms Fair Catalogue 2*, 7–14.
- Oakeshott, R. E. 1991:** *Records of the Medieval Sword*. Woodbridge: Boydell Press.
- Oakeshott, R. E. 1993:** The Swords of Castillon. *Park Lane Arms Fair Catalogue 10*, 7–16.
- Pařez, J. 2014:** Dějiny objektu – historická rešerše, část A. In: M. Bártová (ed.): *Schonkirchovský palác. KP. č.: 50766/1-1085, čp. 135, Nové Město, Mikulandská 7, Praha 1, Stavebně historický průzkum, 11/2013 – 02/2014, 11- 24, Praha 2014, rkp*. Uloženo: dokumentační fondy Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Praze.
- Podliska, J. 1994:** *Praha 1 – Nové Město, Pštrossova ul. čp. 1924/II*. Rkp. nálezové zprávy o výzkumu č. 13/93 PÚPP, čj. 7880/08. Uloženo: Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha.
- Porta, G. della 1658:** *Magiae naturalis* [online]. Transcribed from 1658 English edition. London: Printed for Thomas Young and Samuel Speed. [cit. 2017-09-05]. Dostupné z: http://www.mindspring.com/American_History/books/Porta/jportat2.html
- Procházka, R. 1999:** Militaria. In: K. Chamonikola (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. II. Brno*. Brno: Moravská galerie, 576–581.
- Ptáčková, M., Himmelová, Z., Ustohal, V. 1994:** Meč z brněnského Špalíčku intarzovaný cínem. *Archeologia technica 9*, 26–29.
- Puype, J. P., Stevens H. 2010:** *Arms and Armour of Knights and Landsknechts in the Netherlands Army Museum*. Delft: Eburon Publishers.
- Richter, M. 1982:** *Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera*. Praha: Academia.
- Rous, P. 1985:** Nálezy v havlíčkobrodském muzeu s možným vztahem k husitství. *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech v Hradci Králové 12*, 106–112.
- Ruttkey, A. 1989:** Súčasti výzbroje, jazdeckého výstroja a konského postroja z 15. stor. z Kostolca při Ducovom (obec Moravany nad Váhom). *Balneologický spravodajca 1989*, 145–156.
- Scalini, M. ed. 2007:** *A bon droyt. Spade di uomini liberi, cavalieri e santi*. Milano: Silvana Editoriale.
- Seitz, H. 1959:** Ett sengotiskt svärd i Västerås domkyrka. *Fornvännen 54*, 11–24.
- Seitz, H. 1965:** *Blankwaffen I. Geschichte und Typenentwicklung im europäischen Kulturbereich. Von der prähistorischen Zeit bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*. Braunschweig: Klinkhardt & Biermann.
- Schiebl, J. 1928:** *Měšťan ve zbroji. Příspěvky k dějinám ozbrojeného měšťanstva a válečnictví města Plzně I. Od založení města až do konce XVIII. století*. Plzeň: Ozbrojená jednota.
- Schneider, H. 1980:** *Waffen im Schweizerischen Landesmuseum. Griffwaffen I*. Zürich: Orell Fuessli.
- Sommer, F. 1925:** Der Klingenhandel der Solinger Handwerksbrüder im 15., 16. und 17. Jahrhundert. *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde 10*, NF 1, 13–25.
- Sotheby's 2003:** *Antique arms, armour and militaria. Auction Thursday 4 December 2003 2 pm, Sotheby's Olympia, London*. London: Sotheby's.
- Strefčenko, A. V. 2011:** Nemeckij meč XV v. iz Belorussii. *Voennaâ arheologiâ 2*, 202–205.
- Studer, Ch. 1990:** *Das Solothurner Fechtbuch*. Solothurn.
- Szymczak, J. 1989:** *Produkcja i koszty uzbrojenia rycerskiego w Polsce XIII–XV w.* Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Šáda, M. ed. 1986:** *Vzácné zbraně a zbroj ze sbírek Vojenského muzea v Praze*. Praha: Naše vojsko.
- Šach, J. 1999:** *Chladné zbraně. Fotografický atlas*. Praha: Aventinum.
- Šimek, J. 1907:** *Kutná Hora v XV. a XVI. století. Řada obrazů, pojednání a črt z kulturních a politických dějin kutnohorských*. Kutná Hora: Karel Šolc.
- Thomas, B., Fritz, J. M. 1978:** Unbekannte Werke spätmittelalterlicher Waffenschmiedekunst in Karlsruhe. *Waffen- und Kostümkunde* 20, 1–18.
- Thomas, B., Gamber, O. 1976:** *Katalog der Leibrückkammer I. Der Zeitraum von 500 bis 1530*. Wien: Anton Schroll and Co.
- Thomas, C. 2012:** Additional Notes on the Swords of Castillon. *Park Lane Arms Fair Catalogue* 2012, 42–65.
- Thompson, L. 1997:** The sword treasure trove. *Man at Arms* 19(4), 37–39, 42–45.
- Tobler, Ch. H. 2011:** *Captain of the Guild. Master Peter Falkner's Art of Knightly Defense*. Wheaton: Freelance Academy Press.
- Tomek, V. V. 1855:** *Dějepis města Prahy I*. Praha: František Řivnáč.
- Tomek, V. V. 1870:** *Základy starého místopisu Pražského II. Nové město Pražské*. Praha: Královská česká společnost nauk.
- Tomek, V. V. 1892:** *Praha roku 1519. Upravená mapa Prahy*. Praha.
- Tomek, V. V. 1894:** *Dějepis města Prahy X*. Praha: František Řivnáč.
- Uhlemann, H. R. 1964:** Deutsches Klingensmuseum Solingen. Gotische Prunkschwert und Prunkdolche. *Waffen- und Kostümkunde* 6, 96–107.
- Uhlemann, H. R. 1966:** Deutsches Klingensmuseum Solingen 1960–1965. *Wallraf-Richartz-Jahrbuch* 28, 409–415.
- Uhlemann, H. R. 1968:** *Kostbare Blankwaffen aus dem Deutschen Klingensmuseum Solingen*. Düsseldorf: Rheinland-Verlag.
- Ustohal, V., Ptáčková, M. 2001:** Metallographic Analysis of a Medieval Sword. *Structure* 37, 3–4.
- Vávra, J. 1878:** *Dějiny královského města Kolína nad Labem I*. Kolín: J. L. Bayer.
- Veksler, A. G., Pavlihin, A. V., Strefčenko, A. V. 2014:** K voprosu o final'noj stadii mečej na Rusi. In: *Trudy IV(XX) Vserossijskogo arheologičeskogo s'ezda v Kazani. Tom III, Kazan'*: Otečestvo, 163–167 [online]. [cit. 2017-08-22]. Dostupné také z: <http://archtat.ru/img/news/works3.pdf>
- Vyšohlíd, M. 2017:** *Archeologický výzkum zaniklé vsi Opatovice v Křemencové ulici*. In: *Archaia Praha* obecně prospěšná společnost [online]. 07. 02. 2017 [cit. 2017-08-22]. Dostupné z <http://www.archaia-praha.cz/praha-cs/?acc=aktuality&id=204>.
- Wagner, E. 1993:** *Sečné a bodné zbraně*. České Budějovice: Vadim.
- Wallisová, M. 1998:** Nejstarší dějiny Opatovic v písemných a archeologických pramenech. *Documenta Pragensia* 17, 37–42.
- Wallisová, M., Tryml, M. 1995:** Praha 1 – Nové Město, Pštrossova ulice čp. 192/II a 193/II. *Pražský sborník historický* 28, 248–249.
- Wertime, T. A. 1961:** *The coming of the age of steel*. Leiden: E. J. Brill.
- Weyersberg, A. 1925:** Die in den privilegierten Handwerken der Solinger Klingenindustrie vertretenen Familiennamen. *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde* 10, NF 1, 224–225.
- Weyersberg, A. 1939:** Der Wolf als Klingenzeichen und im Klingehandel. *Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde* 15, NF 6, 42–44.
- Winter, Z. 1890:** *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku I*. Praha: Maticе česká.
- Winter, Z. 1906:** *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*. Praha: Česká akademie Císaře Františka pro vědy, slovesnost a umění.
- Wlattnig, R. 2010:** Amts- und Zeremonienschwert des St.-Georgs-Ritterordens. In: R. Atzbach, S. Lüken, H. Ottomeyer (Hrsg.): *Burg und Herrschaft*. Dresden: Sandstein Verlag, 137–138.
- Zřídka Veselý, F. 1970:** Hrad Rychvald v dějinách Lysic. In: F. Sotorník, L. Chalupa, J. Skutil (ed.): *Lysice ve středověku a v raném novověku*. Lysice, Blansko: MNV, Okresní archiv v Blansku, 13–26.
- Zřídka Veselý, F. 2001:** Proč brněnští měšťané rozbořili hrad Rychvald u Lysic. Brno kontra páni z Kunštátu. *Vlastivědný věstník moravský* 53, 7–16.
- Žabiński, G., Stepiński, J., Biborski, M. 2014:** *Technology of Sword Blades from the La Tène Period*

to the Early Modern Age. The case of what is now Poland. Oxford: Archaeopress Archaeology.

Žákovský, P. 2008: Značené vrcholně a pozdně středověké dlouhé meče ze sbírek Městského muzea v Broumově. *Archaeologia historica* 33, 471–490.

Žákovský, P. 2011a: Středověké a raně novověké chladné zbraně ze sbírek Městského muzea v Moravském Krumlově. In: Z. Měřínský (ed.): *Hrad jako technický problém. Technologie a formy výstavby středověkých opevněných sídel*. Archaeologia mediaevalis Moravica et Silesiana II. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 127–188.

Žákovský, P. 2011b: Středověká a raně novověká militaria ze sbírek Lovecko-lesnického muzea v Úsově na Moravě. *Acta Militaria Mediaevalia* 7, 105–159.

Žákovský, P. 2012: Dlouhé meče se značkami v podobě biskupské berly z moravských sbírek. In: J. Doležel, M. Wihoda (ed.): *Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátel, kolegové a žáci*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i, 625–643.

Žákovský, P. 2014: *Tesáky a problematika jedno-sečných zbraní středověku a raného novověku*. Rkp. disertační práce. Uloženo: Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

Žákovský, P., Hošek, J., Sedláčková, L. 2013: Meče 11.–13. století z území Moravy. *Archaeologia historica* 38(1), 219–270.

Resumé

A completely preserved weapon classified as a long sword of type *XVIIIb, T14, 12a* (Fig. 11–13) was found during a rescue archaeological excavation in Prague – New Town in 2013. The specimen is a typical long sword from the end of the 15th century or beginning of the 16th century that can be controlled with one or two hands, one that is commonly found in period sword-fighting textbooks and in many other types of iconographic sources. The hilt is equipped with a previously undescribed variant of the T type pommel and a characteristic crossguard with horizontal S-shaped bars (Fig. 30–31). These hilt details clearly point to the group of mostly luxurious weapons classified as ‘Family M’ swords, which are frequently found in iconographic sources of the period (Fig. 26–28). The find can also be compared to many intact weapons that are the pride of certain foreign collections. For example, the studied sword is very similar to a long sword from the collections of the Bayerisches Nationalmuse-

um München (Fig. 29: b), a sword from the collection of the Musée national du Moyen Âge Cluny (Fig. 29: c) and a weapon found in the town of Lida (Fig. 29: d).

Like the majority of described swords from the ‘Family M’ group, the Prague find is also furnished with a relatively long and slender blade of a rhomboidal cross-section with a distinct point. The blades of the given form were extremely popular in the 15th century because their tenacity and strength made them more effective against an opponent in full-body armour. Forged from a single piece of steel, the blade of the sword from Prague (Fig. 14–15) is also strengthened considerably at the point, undoubtedly for the purpose of increasing the thrusting potential of the weapon. This minor construction detail does not appear often on the blades of late medieval swords. The inventory of weapons found in Czech territory contains only three specimens whose blades are equipped with a point reinforced in a similar manner (Fig. 17: f; 22). This distinct strengthening of the point permits the classification of the studied sword as a special weapon (Fig. 23–24) used primarily for sword-fighting in armour (‘Harnischfechten’).

The strong of the blade is signed with two very small stamped marks in the form of a cross emerging from a heart. An analogical signature of such small dimensions has not been identified thus far on any other sword (Fig. 12; 18). It is not yet known whether this motif was based on earlier etched and inlaid patterns found already on long swords from the period between the second half of the 14th century and the first half of the 15th century. However, these earlier marks are substantially larger (Fig. 19; 20), and in several cases were accompanied by other marks. In some instances they were even accompanied by characteristic marks in the form of a bishop’s crosier, a motif traditionally linked to sword-making workshops in the Bavarian town of Passau (Fig. 19: b). Along with their identical dating, the overall similarity and character of swords marked in this manner could indicate that all of the weapons signed this way come from a single workshop. Whether the signature of the Prague find is consciously related to these marks and can therefore also be connected with Passau workshops or is simply a random formal similarity is difficult to establish. The heart and cross is a popular motif in Christian symbolism and in the given combination refers to two of the three theological virtues: the cross as a symbol of faith and the heart as a symbol of love.

The weapon was found in an oval feature in the rear part of the east-west oriented parcel (Fig. 1–4). The function of this feature could not be established. Perhaps it was a larger storage pit or a sunken construction that was commenced but not completed at the periphery of the parcel also accompanied by another structure (wooden, above-ground?), the traces

of which were not preserved as a result of the later development of this part of the parcel. The absence of organic matter in the fill of this feature makes it possible to eliminate the possibility of it being a cesspit. A more detailed analysis of the potsherds retrieved from the fill indicated that the feature was probably dug sometime in the 15th century (Fig. 6–8). It could also have been a settlement pit open for a longer period of time that was then filled around the turn of the 16th century (or perhaps in the early part of the 16th century).

The evidence suggests that the weapon was deposited in this feature intentionally and in undamaged form. However, the reasons for this behaviour remain unclear. The weapon was probably deposited temporarily for safekeeping so that it could be used again somewhat later. However, even in the troubled times around the turn of the 16th century, it cannot be ruled out that prior to its deposition there was no longer interest in using the artefact as a weapon and that it was instead viewed as a source of quality raw material for recycling purposes. This would hardly have been unusual in a period when many sword blades were made entirely of steel, as is the case with the presented find.

Kontakty

Petr Žákovský

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19
CZ-602 00 Brno
zakovsky@arub.cz

Tomasz Cymbalak

Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Praze
Na Perštýně 356/12
CZ-110 00 Praha 1 – Staré Město
cymbalak.tomasz@npu.cz

Jiří Hošek

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4
CZ-118 01 Praha 1 – Malá Strana
hosek@arup.cas.cz

Miroslav Dejmal

Archaia Brno, o. p. s.
Bezručova 15
CZ-602 00 Brno
mdejmal@archaiabrno.cz